

Curtea de la Argeº

Revistă de cultură

Anul III ■ Nr. 2 (15) ■ Februarie 2012

Mănăstirea Slănic - Argeș (fotografie de pr. Daniel Gligore)

Din sumar:

Tripla recuperare

Gheorghe PĂUN

Se pare că avem vocația zigzagului, a mersului perpendicular pe drumul de anțărț – și, geometric vorbind, nu oricum perpendicular, ci în spațiu, ca să existe mai multe posibilități. Cel puțin în cultură, în zona literatură-filosofie-ideologie, în artele plastice chiar, observația este ușor de ilustrat – cu ideologia dictând zigzagul. Adesea, doar politica fără ideologie. (Fraza din urmă iese puțin din stilul revistei, pentru că trimite la politicienii din vremea noastră. Fără a numi vreunul, că ar fi prea mare impietatea, aluzia este la felul cum, de pildă, fiecare nou ministru al Învățământului, imediat ce ajunge pe scaun, pornește o „reformă", iar dacă a urmat unui ministru din alt partid, reforma are un singur țel, se conduce după un singur principiu: pornirea într-o direcție perpendiculară reformei dinainte... Am menționat învățământul doar pentru că aici efectele au fost mai vizibile, mai mediatizate.)

Iată două cazuri care mult rău au făcut/fac culturii naționale.

După ultimul Război Mondial (*ultimul* pentru că cele care au urmat nu au mai căpătat, deocamdată, numere), atunci când s-a instaurat – așa cum s-a instaurat, detaliile contează, dar nu le reluăm – „dictatura proletariatului", s-a făcut *tabula rasa* din toată cultura „burghezo-moșierească". Cele două sintagme închise între ghilimele pot face subiectul unei discuții pe multe pagini, mai ales că sugerează imediat alte formule celebre (și atât de dăunătoare la nivel istoric), precum „lupta de clasă".

Două au fost direcțiile principale ale „epurării": interbelicii și diaspora.

Dintre marii interbelici, puțini au mai ajuns în librării, mulți au fost scoși și din biblioteci, sistematic cei „de dreapta", „misticii", sau ce alte etichete au mai primit. Au fost împinși în față un număr de mediocri, onești poate la vremea lor, cu principalul merit că „au cântat munca și pe muncitori". Au supraviețuit cei care au făcut compromisuri, adaptându-se vremurilor, în timp au mai fost „reabilitați" și alții – Blaga, Barbu, Arghezi.

Cu diaspora lucrurile au fost și mai tranșante, mai ales că mulți dintre cei care se străduiau să mai trăiască românește în afara României, deci cu un ochi asupra țării, „au criticat regimul", deveniseră de-a dreptul dușmani. Sigur, unii erau prea vizibili pentru a fi ignorați – Brâncuși, Eliade, Ionescu, mai târziu și Cioran – dar majoritatea au fost ascunși în „fondurile speciale" are bibliotecilor, iar spre unii chiar au fost îndreptați teroriști, cu bâta sau cu bomba.

Acum, după Decembrie 1989, când s-a ieșit din comunism (sau ce-o mai fi fost pe aici) și am revenit la capitalism (sau ce-o mai fi acum pe aici), am făcut la fel: am aruncat la coș mai tot ce s-a făcut în „epoca ceaușistă", ba chiar mai mult de atâta. Liberi să ne exprimăm (să ne dăm în petec), inocent sau la sugestie, ne-am pornit să demolăm. Am început cu înaintașii, cu cei imediați, ocultând ce au făcut bun sau bine și scoțând în față doar „realismul socialist", eventual „odele", apoi am împins voluptatea demolării și mai departe, spre clasici. N-a scăpat Sadoveanu, cu al lui *Mitrea Cocor* luat ca „probă", n-a scăpat nici Eminescu – prea naționalist, nu-i așa? Au fost însă în mare măsură recuperați interbelicii, filosofii în primul rând, este recuperată – nu știu dacă atât cât ar trebui – diaspora. Prin intermediul eficientului Florea Firan, pune un umăr la această misiune și revista noastră. *Mai rămân însă de recuperat postbelicii!* Cei care merită, desigur, cu toate luminile și umbrele lor. Cazul tipic (cel mai recent) – Adrian Păunescu cel atât de complex și atât de contradictoriu interpretat, prezent mai mult în memoria românilor de peste Prut (are și un bust la Chișinău) decât la noi.

Recuperarea interbelicilor, recuperarea diasporei, recuperarea postbelicilor. Triplă misiune. Necesară misiune – căci mult necesară este continuitatea pentru un popor care dorește să rămână el însuși sub presiunea depersonalizatoare a începutului de mileniu.

Toate-s vechi și nouă toate...

Când lași toate celea în sama libertății și, prin urmare, a egoismului omenesc, nu va fi bine. De multe ori în Anglia s-a dezbătut întrebarea dacă n-ar fi bine să se lucreze duminicele, și se găsise economiști care să calculeze ce pierderi însemnate are industrialul englez prin ținerea sărbătorilor. O fericire că biserica e acolo îndestul de puternică pentru a rezista unor asemenea tentative împotriva săracului, asigurându-i și acestuia partea sa de odihnă și bucurie într-o lume pe care *Scriptura* o numește cu drept cuvânt „Valea plângerilor". La noi, în țara absolutei libertăți, este însă cu putință ca lucrătoriul să nu se bucure nici de duminecă, nici de sărbătoare, să nu se bucure nici de răgazul pe care *Scriptura* îl asigură până și animalelor. Mania de a trata pe om ca simplă mașină, ca unealtă pentru producere este întâi tot ce poate fi mai neomenos; al doilea, dezastruoasă prin urmările ei. (...)

O altă cestiune, care privește numai administrația orașului nostru, este că lucrătoarele, pornind noaptea de la fabrică pe șoseaua din valea Bahluiului, sunt expuse obrăzniciei stâlpilor de cafenele, care tocma în vremea ieșirii fetelor din fabrică găsesc că plimbarea pe întunecoasele uliți e foarte aerisitoare. De aceea ar trebui ca felinarele să fie mai dese și mai cu samă să fie *aprinse,* asemenea nici prezența unui număr mai mare de serjenți de noapte nu e de prisos.

(*Curierul de Iași,* 12 decembrie 1876)

În unul din ultimele sale numere, *Unirea democratică* deplânge lipsa de respect față de autoritatea statului, care se-nțelege că nu poate fi reprezentată decât prin persoane. Noi vom adăoga că acest spirit de rebeliune, atât de comun în tonul ziarelor în critica ce se face organelor statului, amenință a intra până și în școli. Astfel, alaltăieri, miercuri, elevii școalei tehnice s-au împotrivit la executarea unei pedepse ordonate de ministeriu în urma propriei lor nerespectări a regulamentului școalei. Credem de prisos de-a adăugi că cea dintâi datorie a unui elev este *ascultarea* și supunerea și că rezonarea asupra măsurilor luate de superiorii săi trebuie reprimată.

(*Curierul de Iași,* 18 februarie 1877)

Am spus-o într-un rând că ceea ce ne inspiră durerea cea mai mare și o adevărată teamă de viitorul acestei țări nu sunt pe atâta oamenii generației actuale pe cât tinerii noștri, care vor stăpâni în viitor soarta nației lor. Lucrarea continuă a instituțiilor prea liberale a consistat la spiritele tinere în dărâmarea oricărei autorități dumnezeiești si omenești, într-o încredere oarbă în propria persoană neînsemnată, în nerespectarea oricărui superior. Ușurința cu care tinerii la noi discută oameni și lucruri, expresiile de care se servesc, suficiența și lipsa de naivitate e un semn că avem a face cu oameni îmbătrâniți înainte de vreme, cărora le-am putea prezice de pe acuma lipsă de statornicie și impotență morală. Aceasta-i pedeapsa ce ne-o dă Dumnezeu pentru c-am făcut din școli numai unelte în care se îngrămădește învățarea unei mulțimi de cunoștințe, fără să fi îngrijit deloc pentru creșterea inimei și caracterului, căci niciodată tăria unui popor n-a stat în instrucție și numai în instrucție, ci totdeauna în creștere. O cunoștință, mai ales în școalele secundare, care nu are rol educativ, e o cunoștință stearpă și nefolositoare.

(*Curierul de Iași,* 5 iunie 1877)

Noi, pentru a contribui asemenea la restabilirea întrebării pe bazele ei adevărate, vom răspunde următoarele:

1. Cestiunea Basarabiei, care poate fi pentru Rusia o cestiune de onoare militară, deși după a noastră părere rău înțeleasă, este pentru noi nu numai o cestiune de onoare, ci una de existență. România, pierzând pământul ce domineaază gurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a cărui existență sau neexistență nu s-ar mai interesa absolut nimenea.

Teiul lui Eminescu, Copou, Iași

Acest interes ar fi indiferent dacă am fi destul de puternici sau dacă cel puțin am avea noi margini naturale spre vecini care să ne înlesnească apărarea. Dar, cu țara deschisă spre nord și față cu un vecin cu precovârșire puternic, tăria noastră nu poate consista decât în interesul economic pe care Occidentul îl are pentru drumul pe apă al Dunării și Mării Negre. Deci pentru acest petec de pământ în stânga Dunării, care-a fost al nostru de la 1300 începând și pe care Rusia nu l-a posedat decât 44 ani, nu există nici un echivalent.

(*Timpul,* 1 februarie 1878)

Autori care nu știu a scrie o frază corectă, oameni de stat care nu pot justifica nici săvârșirea școalei primare, advocați fără știrea lui Dumnezeu, pictori orbi și sculptori fără de mâini, generali care nu știu a citi o hartă, subprefecți ieșiți din pușcărie, legiuitori recrutați dintre stâlpi de cafenele, jucători de cărți și oameni cu darul beției, caraghioși care înaintea erei liberale vindeau bilete la *cafe chantant,* iată banda ocultă care guvernează azi România, bandă care, până mai ieri republicană până la comunism, astăzi creează decorații, împărțindu-le între ei cu profuziune; ieri voind să răstoarne pe Domn, azi îl titluiesc rege; ieri proclamând republică la Ploiești, azi joacă cu aceeași măiestrie pe lingușitorii Curții.

Din focarul Bucureștilor, putrejunea morală și socială se mănține metodic asupra întregii țări; din painjinișul *hidoasei* pocituri se-ntind firele în filialele societății de exploatație ce au forma de comitete de salut public. Pe când nici o îndreptare nu se face nici școlii, nici bisericii, nici ramurilor de producțiune materială, tot pe atunci presa vecinicei minciuni, presa radicală, discută subtilități despre cea mai bună organizare a statului. Militari care au pus pistolul în pieptul lui Vodă Cuza azi au reintrat în rangurile lor militare și sunt decorați; omul care a proclamat la Ploiești republica și l-a detronat pe Vodă e-naintat, primește decorații și reprezintă azi pe monarhul pe care l-a trădat ieri înaintea altor principi. *A-ți călca jurământul a devenit în România un titlu de înaintare.* Plebea de sus, slugarnică înspre cei mari, de o neomenoasă cruzime și trufie cu clasele de jos, exploatează poziția ei oficială în interesul ei privat. Un meschin egoism, o lăcomie de câștig cu orice mijloace, lipsa de bună-credință în afacerile publice și în cele private, fățărnicia și amăgirea ca busolă a presei, iată cumplitele efecte ale unui guvern liberal de câțiva ani. Încă alți câțiva ani și societatea va începe a plesni din toate încheieturile.

Elemente străine vor inunda România ca valurile potopului, după ce vor fi subminat terenul pe care hidoasa pocitură conduce ca regisor comedia meschină jucată de bufonii partidului său.

Mai mult încă. Noi credem că mâine-poimâine, desființându-se și justiția, va începe deplina anarhie.

(*Timpul,* 12 septembrie 1878)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

CURTEA DE LA ARGEª

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres", director Gavrilă Moise, și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu", director Cristian Mitrofan, din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă și Cristian Bobi

Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

Întreaga răspundere științifică, juridică și morală pentru conținutul articolelor revine autorilor.

Reproducerea oricărui articol se face numai cu acordul autorului și precizarea sursei.

Trustul de Presă „Argeș Expres"
Bulevardul Basarabilor, Nr. 35A
Tel/fax: 0248-722368.

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni; banii trebuie trimiși în contul SC Argeș Expres Press S.R.L. deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeș, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533), sau în contul deschis la Trezoreria Curtea de Argeș, IBAN: RO46 TREZ 0485 169X XX00 0379.

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești

Homo sapiens

Nu mai sus de sandale

Horia BĂDESCU

Europenizarea României, adică băgarea ei în seamă de către Europa, Europă care, de altminteri, cum știm de la clasici, stă cu ochii pe noi de amar de vreme, a însemnat, alături de o sumedenie de binefăcătoare mutații întru modernitate, și lepădarea de incomoda pasiune a miturilor. Aceste semne identitare, aceste fantasme care îi puneau pe locuitorii spațiului carpato-danubian în relație cu ei înșiși, cei adevărați, cu Dumnezeu și cu lumea lui, aceste scame incomode trebuiau scuturate cu grăbire de pe reverul noilor straie. Cu grăbire și cu obstinație. Cu tertipuri, finețuri și alesături academice, uneori. Cu entuziasm și câinoșenie semidoctă și grobiană, alteori. Așa încât, ciocoismul intelectual și mahalaua dezlănțuită, înstăpânită, în sfârșit!, peste lumea românească, au prins a-și lăfăi disprețul și lipsa de apetență pentru zarea metafizică. Tot ceea ce putea să constituie reper identitar, nucleu valoric de raportare, însemn de demnitate umană, a fost pus cu grăbire, cu jucată inocență și rea-voință, sub semnul micimii și aleatoriului.

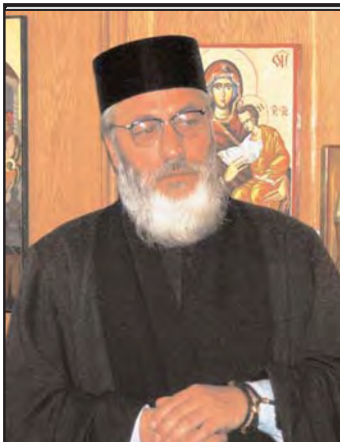
Dar parcă niciuna dintre aceste aflări de sine n-a fost mai supusă batjocurii și râsului găman și semidoct precum aceea care, timp de aproape două veacuri, s-a instituit ca unul dintre miturile noastre fondatoare: *Miorița.* Un întreg orizont, sub care și din care se fasonase o specificitate unică, a fost aruncat în derizoriu. O întreagă cosmogonie sufletească, demnă de tragismul marilor greci, a fost dată batjocurii. O poveste sublimă despre om, despre moartea și nemoartea sa, demnă de poezia biblică și de pana marilor orfici, a fost terfelită în numele unei pretinse pasivități în asumarea și cosumarea istoriei sau a unei moftangelice proiecții delatorii. Un spațiu, pe a cărui specificitate o personalitate inconturnabilă în lectura cea mai de sus și cea mai fidelă a sufletului nostru, Lucian Blaga, construia un sistem filosofic, e crucificat de autostrăzile prostiei și râsului tâmp.

Edescurajantă și dezesperantă obstinația cu care până și spiritele subțiri eludează evidentul optativ care guvernează timpul posibilelor acestui mit. Cât despre băieții de cartier, experți în estetica scatologică și nombrilismul prostiei... Nu poți cere consumatorilor de look-uri și fițe să se cunune cu dumnezeirea, însă nu poți rămâne indiferent în fața rânjetului idiot cu care își apropie tărâmurile, inaccesibile lor, umanității reale.

Revolta cui e citibilă în această agresiune contra unei spiritualități făurită în legănata călătorire sub zodii a unui neam de păstori spre înalturile către care munții se deschid uranicelor guri de rai, munții pe care își leagănă și cu care își împarte Dumnezeu eternitatea? Ce gurmandism mercantil, ce nevolnicie ancilară înflorește în aceste gesturi sinucigașe, în această lepădare de sine, care riscă să ne trimită nu în boicotarea, ci în uitarea istoriei? Ce oră blestemată bate în orologiile noastre?

Ceea ce nu poate fi spus, trebuie tăcut, zicea Wittgenstein. Dacă nu înțelegeți și rostirea nu vă e îngăduită, tăceți, domnilor! Și ascultați sfatul strămoșilor latini: *Nu mai sus de sandale!*

„Nebuneala lumii”

ÎPS CALINIC

Este și aceasta o expresie, slobozită din mintea cuiva, care a pățit-o rău pe lumea asta. Dacă de muște mai scapi lovindu-le cu pliciul, dacă țânțarii sunt ținuți la distanță de niscaiva stropșeli insecticide, dacă de neisprăviți mai fugi ca să nu te mai găsească, de *limba clevetitoare* n-ai unde fugi, nici când ești viu, nici când ești mort, numai că veninul clevetirii lor nu pătrunde până la oasele din groapă ca să ți le îndoaie.

Oricât am fi de lepădați de lume și ne-ar încerca ceva evlavie și lepădare de sine, atunci când auzim expresiile înmuiate în otrăvurile zdrobitoare de inimi și pace, viața este pusă la încercări de rezistență pentru a învinge valurile care se abat asupra noastră.

Citind în *Urmarea lui Hristos,* Toma al Câmpului (Kempis) ne arată: *„Fiul meu, nu te necăji dacă unii gândesc rău despre tine și grăiesc ceea ce nu-ți place să auzi. Tu trebuie să gândești despre tine chiar și mai rău și să crezi că nimeni nu e mai slab decât tine.”*

În timp de ispite, când cei de lângă tine sau din stirpea ta nu-ți întind o mână de ajutor sau un sfat bun, încurajator, atunci trebuie să ne căutăm mai cu atenție pe dinlăuntru: *„Dacă trăiești o viață lăuntrică, nu vei cântări mult niște vorbe ce zboară în vânt”,* ne spune același Toma al Câmpului.

Pentru a ne ocroti zilele – și așa scurte – este nevoie de mare dibăcie și înțeleaptă atitudine, pentru a ne stăpâni în fața provocărilor. A tăcea în asemenea împrejurări tulburi înseamnă să ai tărie de caracter: *„Nu e puțină înțelepciunea să taci la vreme rea și să-ți întorci inima spre Mine și să nu fii tulburat de judecata omenească”.*

Iată soluția salvatoare pe care ne-o îmbie însuși Iisus Hristos, Mântuitorul lumii, care a trecut prin astfel de încercări cu mult înaintea noastră. Toma de Kempis ne-a lăsat peste veacuri revelatoarele cuvinte pe care le-a auzit de la Iisus: *„Pacea ta să nu atârne de gura oamenilor. Căci, fie că vor tălmăci bine faptele tale, fie că le vor tălmăci în rău, tu nu ești, prin aceasta, un alt om. Unde este o adevărată pace și adevărată mărire? Oare nu întru Mine?”*

Atunci când Iisus le-a spus ucenicilor Săi: *„Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă. Vă dau nu precum o dă lumea. Să nu vi se tulbure inima, nici să nu se înfricoșeze”* (Ioan 14, 27), ne-a dat curaj să întâmpinăm cu răbdare orice încercare ne vine de la lume.

Răutatea nu trebuie să trăiască. Dacă unul o sădește, noi, ceilalți, să nu o adăpăm cu apa răutății noastre pentru a ne răzbuna. Astfel, într-o vreme oarecare, răutatea unora dintre noi se va potoli. Grija noastră trebuie să se îndrepte, cu răbdare, nu atât spre cei cuminți și evlavioși, cât spre cei care au handicapul neîmplinirii și al răutății care se afișează cu obstinație prin diferite mijloace, crezându-se că răutatea vindecă pe cel din care izvorăște, ca pucioasa din adâncurile neputinței.

La *nebuneala lumii* stă și răutatea. Smulgând acest cancer din rădăcinile inimii și ale sufletului nostru, vom avea pacea cu oamenii și pacea cu Dumnezeu. Aceasta este și condiția de a vedea pe Dumnezeu: *„Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu”* (Evrei 12, 14).

Orice durere și amărăciune provocăm, nejustificat, celor din jurul nostru, ne duc în lumea de nebuneală, nestăpânită. Dacă am fi atenți și am avea delicatețe sufletească și bunătate, altă ar fi fața și viața lumii în care trăim. Cine urăște este ucigaș de oameni, cum auzim cuvântul Domnului Iisus, de atâta amar de ani.

Salvador Dali: Fața războiului

Pacea și Sfințenia sunt cele două punți de aur care ne duc în Împărăția luminii dumnezeiești. Să luăm, cu grijă, aminte!

Să alungăm răutatea și pofta de răzbunare și războire!

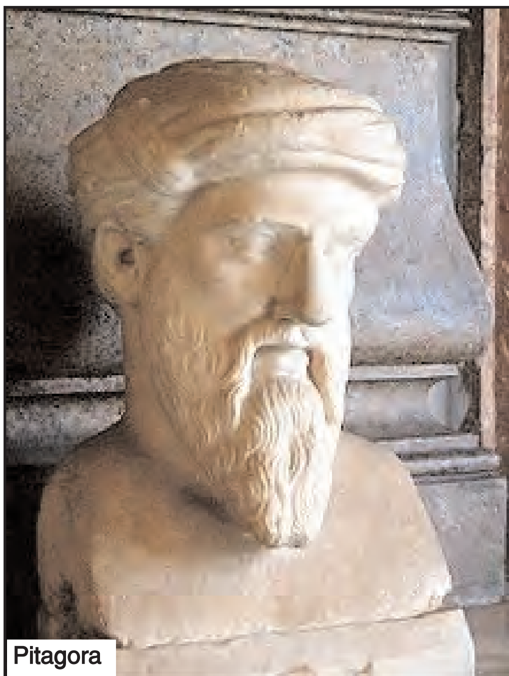
Din nou despre locul matematicii

Dan D. FARCAŞ

Demult, pe când aveam douăzeci şi ceva de ani şi o încredere neţărmurită în puterea matematicilor, plus un calculator electronic la îndemână, mi-am pus în gând să modelez unele funcţii ale creierului omenesc. Mi-am dat seama destul de repede că voi fi obligat la simplificări şi „procustizări" drastice. Dar am înţeles totodată că sunt câteva elemente esenţiale la care nu pot să renunţ. Am înţeles anume că modelul oricărei fiinţe, inclusiv al unui om, trebuie să fie, cel puţin, un *automat,* care acţionează asupra mediului său, pentru a atinge anumite obiective şi a evita situaţii periculoase. În acest scop, automatul trebuia să primească informaţii din acest mediu, dar, în plus, pentru a putea acţiona adecvat şi a prevedea urmările acţiunilor lui, era foarte util să aibă şi un model al mediului său ori, mai general, al interacţiunii sale cu acest mediu. Iată cum modelul meu de automat „simţea", la rândul său, nevoia să posede şi să utilizeze un model...

Mergând pe firul unor raţionamente de felul acesta, mi-am dat seama că toate ştiinţele elaborate de om, milenii de-a rândul, sunt, în ultimă instanţă, *modele* ale realităţii, necesare în activităţi omeneşti, necesare, între altele, pentru a anticipa efectele unor acţiuni inedite. Încercând să găsesc locul tuturor acestor ştiinţe într-o „teorie" sistematică, am descoperit că există două excepţii remarcabile: *matematica şi logica.* Dacă mecanica studia (şi modela) mişcarea corpurilor *din realitate,* dacă biologia studia vietăţile din realitate, ce anume din realitate studia matematica? Răspunsul din dicţionar precum că studiază mărimile, relaţiile cantitative şi formele spaţiale nu mă mulţumea deloc... De pildă, de ce tocmai mărimile, relaţiile cantitative şi formele spaţiale? Ce au acestea în comun de au nimerit laolaltă?

Pitagora

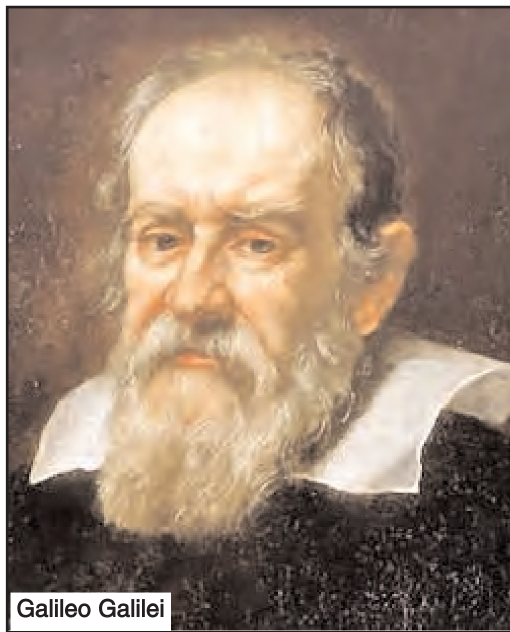
Apoi am înţeles că există şi alte deosebiri. Geometria euclidiană este aceeaşi de mii de ani. Pot să apară noi teoreme în cadrul ei, dar teorema lui Pitagora va rămâne mereu aceeaşi. Şi totul în această geometrie pleacă de la un număr finit de concepte şi un număr finit de axiome, din nou aceleaşi de mii de ani. Nu ca în biologie, sau medicină, sau chiar în fizică, unde oricând poţi avea surpriza că s-au descoperit principii noi, iar ceea ce a fost valabil ieri nu mai este şi azi. Chiar dacă şi în matematică mai apăreau surprize, cum au fost certurile dintre intuiţionişti, formalişti şi logicişti, aceste surprize erau oarecum „la mâna noastră", puteau fi dezbătute cu creta şi tabla, spre deosebire de celelalte ştiinţe, care înfruntau zi de zi un necunoscut inepuizabil şi uneori deloc prietenos.

Toate aceste diferenţe m-au ajutat să înţeleg că fusesem pe cale să amestec două niveluri cu totul deosebite ale cunoaşterii. În timp ce fizica, chimia, biologia, dar şi celelalte ştiinţe, erau dedicate cunoaşterii (şi modelării) *realităţii,* matematica şi logica se situau pe un alt nivel, fiind destinate doar explorării unor *lumi ideale.* E adevărat, lumile ideale au fost create de mintea umană, în majoritatea cazurilor, pentru a se potrivi unor zone ale realităţii. Matematicile şi logicile îşi puteau dovedi deci utilitatea practică, dar numai indirect, prin intermediul acestor lumi ideale.

Am mai avut ocazia să argumentez, cu o altă ocazie, în această pagină, că orice *teorie ştiinţifică* se sprijină pe doi „piloni": pe de o parte pe felia de realitate pe care o cercetează, pe de altă parte pe o lume ideală, construită adhoc, potrivită realităţii studiate. În lumea reală se fac experimente, măsurători şi se reţin adevăruri „reale" (empirice), niciodată perfecte, în timp ce în lumea ideală există concepte, principii şi adevăruri abstracte, ideale, perfecte „prin definiţie", pe care le-am ales în aşa fel încât să fie cât mai apropiate cu putinţă de conceptele şi adevărurile reale. Lumile ideale sunt indispensabile pentru orice ştiinţă, întrucât numai în ele putem face, fără a ne teme de erori, raţionamente matematice şi logice, pentru a deduce din adevărurile aflate la îndemână consecinţe foarte depărtate, greu de întrevăzut altminteri, altfel spus, pentru a face previziuni pe care să le reîntoarcem apoi asupra realităţii.

Acesta este mecanismul pe care-l foloseşte orice ştiinţă evoluată. Dar, deşi matematica şi logica se consideră tot ştiinţe evoluate, totuşi, iată, ele se mulţumesc doar cu un singur „pilon", anume cu lumile lor ideale, ignorând realitatea, organizându-se astfel în *teorii abstracte autonome.* Matematicienii construiesc adesea noi lumi ideale şi teorii care nu au niciun fel de corespondent în realitate. Ei presupun, e drept, de obicei, că aceste teorii şi lumi vor putea fi folosite, poate, într-un viitor oarecare, la cunoaşterea realităţii sau la construirea altor teorii utile în cunoaştere.

Desigur, ideile de mai sus conturează ele însele o lume ideală, o primă aproximare a realităţii, şi se cer nuanţate. Astfel, dacă aritmetica, algebra ori calculul diferenţial şi integral pot fi dezvoltate independent şi folosite în orice domeniu, există în schimb, mai ales în ultimul timp, şi multe teorii de matematică aplicată (cu lumile ideale corespunzătoare), dedicate doar unui anumit domeniu bine circumscris al realităţii, cum ar fi genetica, recunoaşterea imaginilor, criptografia etc.

Galileo Galilei

În articolele anterioare am făcut deja trimitere la ideea platonică după care ar exista o singură lume ideală şi ea ar sta la baza realităţii. În această perspectivă inversă, se schimbă şi poziţia matematicii şi a logicii. În loc să le considere, aşa cum ne apar nouă, nişte ştiinţe *ancilare,* venite în ajutorul ştiinţelor care studiază realitatea, cei vechi vedeau matematica şi logica drept gramatica prin care divinitatea a creat tot ce este real. În această situaţie era firească ideea *panmatematismului,* conform căreia orice cunoaştere e matematizabilă, chiar trebuie matematizată, ba mai mult, că la baza tuturor fenomenelor din Univers s-ar găsi legi de natură matematică. Ideea nu a fost îmbrăţişată doar de Pitagora, sau Platon, ci şi de Roger Bacon, Leonardo da Vinci, Galilei, Kepler, Descartes, Newton, Leibniz, Kant şi de mulţi alţii. De pildă, astronomul James Jeans spunea, prin anii douăzeci ai secolului trecut, referitor la ştiinţe, că „Dumnezeu a făcut matematicile, iar omul a făcut restul". Curentul scientist a încercat chiar să impună condiţia ca un om de ştiinţă să nu accepte niciun adevăr asupra realităţii, decât dacă este observabil, experimentabil şi *măsurabil,* tocmai pentru a putea apoi aplica asupra lui instrumentele matematicii.

Matematizarea a făcut de atunci progrese remarcabile şi face şi în continuare. Ceea ce azi nu este matematizabil (sau nu este eficient de matematizat), poate deveni matematizabil mâine. Dar în acelaşi timp aria fenomenelor încă nematematizate creşte şi ea. Pe măsura avansului cunoaşterii s-a văzut însă că nici armonia Universului, nici cea a fenomenelor pământeşti nu sunt atât de simple şi evidente (deci demne de înţelepciunea şi gândirea divină, presupusă a avea formă matematică) pe cât s-a crezut iniţial. În plus, există fenomene nematematizabile prin natura lor, deci pe care matematica (sau cel puţin matematica pe care o întrevedem la ora actuală) *nu este în stare să le descrie.* Nu uităm nici de existenţa antinomiilor logice şi a paradoxurilor care au măcinat fundamentele matematicilor.

Există, de regulă, două categorii de persoane care cred în mod exagerat în puterea matematicii: pe de o parte, matematicienii „puri", cei care nu şi-au propus niciodată să-şi aplice teoriile la fenomene din realitate, pe de altă parte, cei proveniţi din domenii puţin riguroase, care au o încredere religioasă în această ştiinţă, de la care aşteaptă soluţii miraculoase, fără să fi avut competenţa de a face vreodată toţi paşii matematici necesari pentru a obţine un rezultat inedit şi valabil în vreo activitate practică. Aceştia din urmă realizează uneori „matematizări" eroice, din care nu se poate deduce nicio previziune, fără să-şi dea seama că o astfel de trudă, în afara faptului că siluieşte realitatea, nu serveşte la nimic.

Îmi amintesc, de pildă, că un distins psiholog deplângea într-o carte a sa faptul că psihologia n-a ajuns încă la maturitatea fizicii, la un „consens matematizat". În primul rând trebuie să observ că un atare consens, chiar şi pentru fizică, există doar în manualele de liceu. Fascinaţi de frumuseţea ecuaţiilor mecanicii, unii ar fi tentaţi să creadă că tot Universul va putea fi descris – odată şi odată – printr-un număr finit de ecuaţii, de tipul celor învăţate la şcoală pentru planul înclinat sau căderea liberă a unui corp. Însă în liceu s-a omis să ni se spună că dinamica a (doar) trei corpuri duce deja la probleme matematice insurmontabile, iar formele mereu reînnoite ale norilor sau încolăcirile apei într un torent de munte umplu de umilinţă şi pe cel mai bun specialist în mecanica fluidelor.

E bine să subliniem, ori de câte ori este necesar, că modelarea matematică, deşi un instrument extraordinar de performant al cunoaşterii, *nu este un panaceu.* Ea nu este cheia universală a cunoaşterii, nu poate descrie orice aspect al realităţii şi nu poate rezolva orice problemă. Matematica, oricât este de puternică şi de elegantă în sine, rămâne în ultimă instanţă un *instrument omenesc,* cu imperfecţiuni inerente oricărui instrument omenesc. Simplul fapt că o *teorie matematică* de succes generează un anumit adevăr inedit nu înseamnă automat că acel adevăr va fi valabil şi în *realitate.*

Pentru a obţine avantajele pe care le reprezintă calculul sau raţionamentul riguros, teoriile matematizate consimt la simplificări drastice în procesul definirii abstracţiilor şi a adevărurilor ideale cu care operează. Modelarea matematică e „procustizantă". Ea ne îndepărtează de realitate atunci când, în procesul construirii unei lumi ideale, sacrifică o serie de „detalii nesemnificative". În schimb, e drept, se câştigă astfel o capacitate crescută de a prezice adevăruri şi de a alcătui noi metode. Dacă, în ciuda acestor sacrificii, respectivul model matematic nu va fi capabil să genereze noi sugestii privind realitatea, sugestii care să ducă apoi la descoperiri validate în practică, efortul făcut nu se justifică, iar matematizarea nu este decât un bluf.

Cogito, ergo sum

Timp și frumusețe

Marian NENCESCU

Răspunzând, în 1944, solicitării Institutului Cultural din Berlin de a elabora o sinteză de *istoria filosofiei românești* pentru publicul apusean, C. Noica a oferit, în loc de o abordare istorico-sistematică a unui domeniu aflat, atunci ca și azi, sub incidența „lipsei de stare civilă", o perspectivă asupra ceea ce el a numit *lumea duhului românesc,* finalizată prin eseurile din *Pagini despre sufletul românesc.*

Teza principală a lui C. Noica, formulată în articolul „Ce e etern și ce e istoric în cultura românească", oferă un răspuns la dilema dacă noi, ca români, avem ceea ce se numește o *cultură minoră* sau, din contră, ne situăm, prin cultura populară, pe un filon de continuitate pe care îl au doar *cei mari.* Răspunsul filosofului este tranșant: „Neam de plugari și ciobani, românii nu pot avea o cultură inferioară, ci doar formal diferită de cea a grecilor, de pildă. Motivul e simplu: tot ce avem mai bun și mai original vine din fondul străvechi țărănesc, în timp ce drama generațiilor României moderne emancipată și civilizată este «sterilitatea»". Și, continuă Noica: „Simțim că nu mai putem trăi într-o Românie patriarhală, sătească și istorică. Nu ne mai mulțumește România eternă, vrem o Românie actuală".

Această sforțare, sau depărtare de fondul arhaic, de valorile noastre tradiționale este, filosofic vorbind, imposibilă. Ce ne rămâne, deci? Să ne cantonăm într-o cultură anonimă, impersonală, într-o formă de creativitate mai degrabă spontană și necontrolată decât conștientă și deliberată, sau să râvnim la marile culturi din afară, trăind, cel puțin pentru generațiile actuale, în umbra lor. Deocamdată, concluziona C. Noica: „Noi mergem către forme istorice. Când un neam sau o cultură încep să coboare în eternitate, ele nu mai pot fi oprite nici de convingerea că nu vor putea înfăptui dintr-o dată forme istorice superioare".

Efortul de emancipare intelectuală a nației, de afirmare a valorilor românești, inclusiv în fața altor neamuri, este echivalent cu strădania de a *ieși din eternitate,* după expresia lui C. Noica. Pentru cultura românească, *eternitatea* este un alt sens pe care românul, răbdător și profund spiritualizat, l-a dat noțiunii de *timp.* În vreme ce occidentalul percepe timpul ca pe o formă de curgere, de durată, inclusiv sub forma sa degradată de *petrecere,* la noi, într-o accepțiune arhaică, *timpul stă pe loc.*

Vremea vremuiește, repetă C. Noica o expresie aproape tautologică, doar că timpul stă, în vreme ce omul *se petrece.* Din această perspectivă, timpul este un concept imuabil, abstract, pe când lumea vie este privită, ca specie, ca un atribut al *devenirii.* Se poate spune deci și că *vremea trece, omul se petrece,* acțiunile oamenilor se risipesc precum apa printre pietre, totul este zădărnicie, iar timpul *stă pe loc,* etern și impasibil, asemenea spiritului.

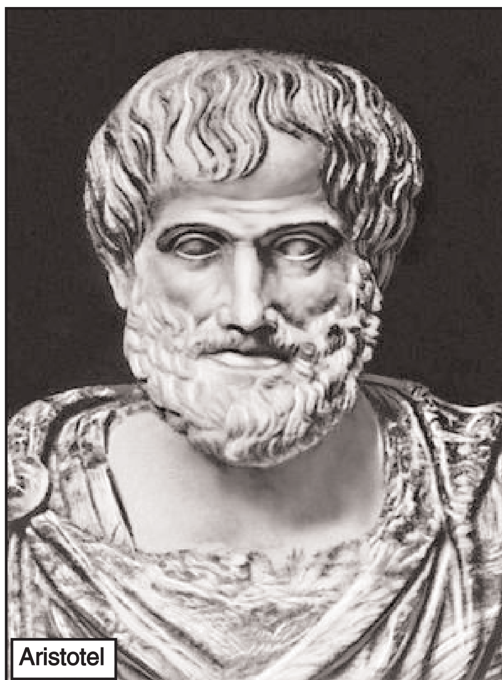
Această viziune, care ne trimite ostentativ către Vechiul Testament, operă fundamentală a umanității, care pentru cărturarii evului de mijloc nu era simplă literatură, ci însuși Cuvântul lui Dumnezeu, ne oferă și cheia interpretării, în grilă estetică, a creației tradiționale românești.

Privită din perspectivă ortodoxă, frumusețea este „o problemă teologică" (M. Diaconescu). Cu toate acestea, orice inițiativă auctorială, orice operă în ansamblul ei, abordează, în termeni specifici, raportul imanent dintre *transcendent* și *creație.* Opera devine o realitate ce corespunde trăirii individuale, subiective, dar în același timp trece dincolo de aparența sensibilă, proiectându-se în ilimitat și etern.

Din această perspectivă, știința esteticii nu face decât să inventarieze diferitele aspecte și grade de intensitate ale comuniunii cu Divinitatea.

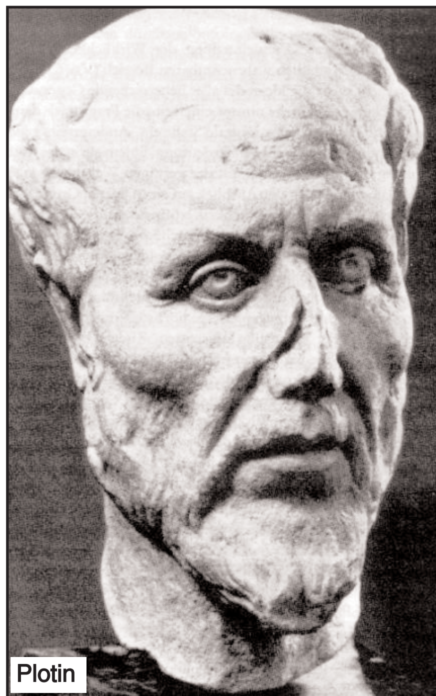
Acest tip de abordare se bazează pe ideea că opera de artă are un dublu sens: 1) *comunică* un mesaj către lume, către publicul care o contemplă; 2) pe un plan spiritual mai larg, *transmite* propria trăire spirituală a artistului către transcendent. Sensul indică direcția, dar în același timp creează semnificații noi.

Opera de artă cuprinde, implicit, un întreg fundament de semnificații, care, în funcție de starea contemplativă, de dispoziția interioară a creatorului, fac posibilă comunicarea cu Dumnezeu, cu transcendentul. Artistul comunică prin operă atât cu iubitorii de frumos, dar și cu armonia eternă a lumii. În viziune tradițională, arta este o *frumusețe potențială.* Artistul este depozitarul și comunicatorul energiilor latente, în timp ce scopul final spiritual, *filocalic,* al creației, este comunicarea cu Divinitatea.

Aristotel

În acest centru tainic și intim stă forța estetică a artei ortodoxe. Arta nu mai este o formă de *mimesis,* așa cum o concepea Aristotel („lucrurile naturale sunt o imitație, o umbră a ideilor"), nici chiar în sensul extins al termenului, pe care îl dă Erich Auerbach într-o lucrare cu titlul omonim: „Arta este o *imitație superioară* a realității" (în românește de I. Negoițescu și Romul Munteanu, Ed. pentru Literatură Universală, București, 1867). Mai mult, pe linia filosofului roman Plotin, autor al operei cu conținut estetic *Enneada*, „Rațiunea nu mai este suficientă pentru a înțelege frumosul, omul având un simț natural pentru a-l recepta și comunica, fiind învestit cu capacitatea de a înțelege arta pe cale transcendentală".

Plotin

Între filosofii creștini care au împletit cugetarea teologică și cea estetică, deschizând noi orizonturi de înțelegere a problemelor ce privesc raportul operă-creator-Divinitate, se cuvine să-i amintim pe Sfântul Dionisie Smeritul și Aeropagitul, cel care afirma că „istoria omenirii este dominată de speranță, efort, *creație* și progres (*anabasis*)", și pe Sfântul Grigorie de Nyssa, autorul *Tratatului de desăvârșire în virtute,* care propaga „ascendența și perfecționarea în virtute și acțiune (epektasis)". (M. Diaconescu, *Prelegeri de estetica Ortodoxiei,* cap. I, „Fundamente doctrinare ale esteticii Ortodoxiei", Ed. Porto-Franco, Galați, 1996.)

Sintetizând, putem avansa următoarele premise: 1) în concepția Bisericii Răsăritene frumosul este un *atribut dumnezeiesc;* 2) el se relevă prin *simțuri și simboluri;* 3) Dumnezeu *este în toate* cele create; 4) frumusețea divină este *arhetipală;* din aceasta derivă, implicit, și frumusețea lumii; 5) calea de identificare a frumosului este *kenoza* (omul se ghidează după cuvinte, semne și evenimente).

Esența esteticii creștin-răsăritene este revelația frumosului *catafatic* (cunoștințele revelate prin voință divină au un caracter eminamente *pozitiv*). Opusă gândirii catafatice este cea *apofatică* (prin negare), situație în care adevărul divin este imposibil de comunicat prin grai articulat, logic și coerent, ci se face exclusiv pe calea *trăirii mistice*, inefabile.

Așadar, *frumosul* este receptat pe cale *catafatică* (prin afirmare), iar *apofeza* reprezintă drumul înaintării spirituale (*anabasis*) spre țelul final, care este ridicarea la Dumnezeu (*epectaza*). Credinciosul are acces la Divinitate în mod personal, prin rugăciune și ritual. Modul cum fiecare individ percepe Divinitatea este însă inefabil. Același lucru se poate spune despre *frumos,* înțeles ca o categorie estetică, și care se prezintă sub o infinită complexitate.

Ființa umană descoperă *adevărul* prin relația sa cu Dumnezeu, prin comuniune directă. Pentru creștinul ortodox, lumea e *pancalică.* Aceasta înseamnă că între *frumusețe,* ca atribut divin, și *realitatea pancosmică* „există o unitate și o solidaritate deplină", fapt ce determină ca între om și universul domestic (animale, natură, fenomene atmosferice, timp, astre, cosmos, într-un cuvânt universul însuflețit și cel neînsuflețit) să se stabilească o armonie deplină, toate acestea fiind asociate cultului de adorare a Creatorului lumii.

Semnificativ pentru poporul român este că *aceste elemente pancalice se regăsesc integral în credințele și datinile tradiționale,* fapt semnalat de M. Eliade în eseul *Destinul culturii românești.* Încercând să demonstreze de ce românii n-au zidit catedrale de piatră, castele și burguri, n-au scris multe cărți sau n-au contribuit, alături de frații lor occidentali, la progresul cultural și științific al Europei, M. Eliade afirmă răspicat: „N-au fost lăsați să le facă". Și, continuă M. Eliade: „Dacă de-a lungul istoriei vremelnicii cotropitori (în special turcii și tătarii) au lăsat ca *moștenire* solidaritatea creștină împotriva *păgânilor* și o accentuată adâncime în propria tradiție spirituală, fie de inspirație latino-bizantină fie, sporadic, pre-latină, mai precis traco-getică, adevăratul dușman puternic, demolator, nemilos, l-a reprezentat pentru România comunistă *puterea sovietică,* capabilă să ducă pe termen scurt la *deznaționalizare*".

Rezultatul acestui proces, „efectuat cu metode și mijloace faraonice ar putea produce – și aici stă premoniția genială a acestui gânditor de anvergură cu adevărat renascentistă – contraofensiva spirituală menită să conducă la adevărata intrare a României în istoria culturală a Europei".

Demonstrația acestei teze pornește de la concepția *pancalică* a Bisericii Creștine de Răsărit: „Terorizat de evenimentele istorice, geniul neamului românesc s-a solidarizat cu acele realități pe care istoria nu le poate atinge: cosmosul cu ritmurile sale cosmice. Strămoșii românilor erau deja creștini, în timp ce neamul românesc se plăsmuia între catastrofe istorice. Așa că simpatia față de Cosmos, atât de specifică geniului românesc, nu se prezintă ca un sentiment păgânesc, ci ca o formă a spiritului liturgic creștin."

În concluzie, nu doar operele literare culte, având o continuitate atestată de peste cinci secole, au dat strălucire Ortodoxiei, cât mai ales *viziunea pan-calică, identificată la nivelul creației artistice tradiționale,* liturgice, care reunește pe om și Universul cu toate ale sale, într-o ordine unică, atotcuprinzătoare, pusă sub semnul *frumuseții divine.*

(Fragment din Cap. V, „Ipostaze ale timpului în *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*" al tezei de doctorat în filosofie susținută în 2010 la Universitatea de Nord, Baia Mare; va urma.)

Dacă urât nu e, nimic nu e!

Felix NICOLAU

If way to the better there be,
it exacts a full look at the worst.
Thomas Hardy

Vrem, nu vrem, frumuseţea îşi schimbă canoanele precum mănuşile. Ce era cândva frumos, astăzi plictiseşte sau stârneşte ironii. De multe ori mă descopăr privind în neştire urâţenii şi prostii, fascinat de absurditatea lucrurilor respective. Ceva din creierul meu este mai atras de ridicolul prostiei decât de frumuseţea unui tablou renascentist. Ca atunci când faci turul unui continent în autocar şi vizitezi biserici şi muzee până ţi se apleacă. Tot ce-ţi doreşti este norocul de a te plimba prin haosul unei pieţe. Excesul de cosmos provoacă foamea de pestriţ. Exact ca în filmul *Deconstructing Harry* (1997), în care Woody Allen stă la coadă la bilete de cinema, iar în spatele lui un ipochimen debitează sforăitor preţiozităţi culturale. Excedat, Woody vine în faţa camerei de filmat şi declară că tot ce-şi doreşte este să aibă în faţă o găleată cu bălegar. Adică firescul, după atâta artificialitate.

Nu mă încântă nici subcultura, nici mainstream-ul. Viciile lor sunt, cel mai adesea, prea puţin spectaculoase. Mai degrabă aş propune termenul de biocultură, fără conservanţi care să alunge bacteriile. O cultură flexibilă şi curioasă, infestată cu toate tipurile de bacterii. Cred că aşa ceva îşi dorea şi Samuel Beckett când admitea: „Ce ştiu eu despre destinul omului? Aş putea spune mai mult despre ridichi”. Pentru că, până la urmă, atitudinea unor oameni de cultură pare extrasă din romanul *Choke* al lui Chuck Palahniuk, respectiv un „terorism industrial al frumuseţii”.

Desen de Cucu Ureche

Estetica holistică

De-a lungul anilor, am observat un lucru straniu la studenţii mei. Sunt la curent cu ce este nou în cinematografie, însă un film din 1970, să spunem, li se pare medieval. Opoziţie totală faţă de percepţia cărţii. Literatura nouă le este necunoscută, în timp ce clasicii sunt la mare cinste. Credeţi că nu ştiu că s-a mai scris şi după 1950? Ştiu foarte bine, însă sunt prizonierii unei estetici cenzurante, conform căreia totul trebuie să fie curat, decent, elegant. Cum lumea în care trăiesc ei nu este deloc aşa, rezultă că literatura exemplară îi plictiseşte. Însă aşa se cade – în cărţi nu trebuie să intre decât lucruri drăguţe şi călduţe. Pe de altă parte, cinematografia de Hollywood oferă violenţă şi indecenţă fără sens, fără subtilitate, doar pentru seducerea ochiului, nu şi a creierului. Paradoxal, un film ca *La grande bouffe* (1973), în care hedonismul, mai cu seamă alimentar, este practicat în vederea sinuciderii – cu implicaţie metafizică, deci – provoacă greaţă tinerilor. Cât de bine se conjugă ignoranţa cu ipocrizia!

Frumoasa şi bestia

Radu Voinescu a scris un tratat de estetică, *Trivialul* (Libra, 2004), care dezbătea exact schimbarea de paradigmă estetică. Noua estetică va fi lucidă şi cât mai lipsită de pudibonderii: „dacă arta e mimesis, atunci ea nu poate nici ocoli formele urâte ale lumii şi nu poate nici să se sustragă legii care înglobează într-un acelaşi tot armonicul cu dizarmonicul, ordinea cu dezastrul, bucuria cu durerea” (27). Supravieţuirea culturii ca formă vie, nu ca organism întubat, menţinut în viaţă de stat pentru a-i legitima acţiunile politice şi economice, depinde strict de promulgarea esteticii holistice. Altfel, se ajunge la situaţiile ipocrite, în care politica se serveşte de cultură ca de o cravată cu care impresionezi mulţimea. Iarăşi în mod paradoxal, cultura de elită este exploatată exact la fel ca subcultura. O campanie electorală ori comercială poate să-şi „facă imagine” simultan cu muzică de operă şi cu manele. Pactul dintre omul de cultură şi omul politic este de-a dreptul greţos. Pentru că omul politic nu mai reprezintă de mult poporul, ci o elită economică aculturală. Cultura este pusă la treabă într-un carnaval de prost gust, după care este lepădată la camera de recuzită. Cât de subtil avertismentul lui Chuck Palahniuck din acelaşi Choke: „E ciudat cum frumuseţea unei opere de artă are de-a face mai mult cu cadrul decât cu opera în sine” (116).

Laudă urâţeniei

Romanul lui Alberto-Vásquez Figueroa, *Iguana,* apărut la Polirom, 2007, în traducerea Irinei Dogaru, propune un protagonist hidos şi criminal, care se retrage pe insula Hood din arhipelagul Galapagos. Respins şi înjosit de umanitate din cauza înfăţişării lui, Iguana Oberlus ucide, violează şi ia prizonieri pe care îi transformă în sclavi, răzbunându-se, astfel, pe superficialitatea omenirii. Urâţenia este considerată un rău moral ce trebuie stârpit. Romanticii, prin Quasimodo şi Dr. Jekyll, au accentuat dualitatea exterior-interior. Iguana nu mai vrea să fie dual. El însuşi se declară un demon scăpat din iad şi, în consecinţă, se comportă ca atare, aplicând lumii o barbară „correction of taste”, în termenii lui T.S. Eliot. De la răzbunare se ajunge la plăcerea de a poseda, de a ordona, dar şi de a citi, de a cunoaşte. Carmen de Ibarra, frumoasa aristocrată care îşi părăsise iubiţii tocmai pentru că o adoraseră, odată ajunsă în puterea lui Oberlus şi siluită de zeci de ori, constată că îi place să fie oprimată. Nu e vorba de masochism, ci de pasiune sălbatică. Percepţia ei asupra lumii se schimbă radical. Ajunge să se înţeleagă pe ea însăşi prin acceptarea plăcerii provocate de hidoşenie şi violenţă. Posibil ca intensitatea frumuseţii să fie direct proporţională cu calitatea scenariului. Nu este suficient să admirăm frumuseţea. Trebuie s-o trăim cu ferocitate. Orice ne domoleşte şi ne limitează este urât. Urâtul şi trivialul pot fi frumoase dacă ne energizează spiritual. Ştiu că pare bizar, însă, cum se ştie, fără iarnă, vara ar fi un anotimp anost. Relaţia dialectică dintre *kalos* şi *kakos* este pulsul vieţii estetice. Înainte de a respinge, se cuvine să cunoaştem, altminteri, din nou, elita se menţine pe aceeaşi treaptă cu subcultura – respingerea apriorică. Or, cum remarca Gaëtan Picon, „nu există experienţă estetică pentru virginitate”.

Esmeralda şi Quasimodo

Cărţile mediocre pot genera filme nemaipomenite. Aşa se întâmplă cu Mario Puzo, din a cărui trilogie s-a născut *Naşul.* Greşeala lui, în opinia mea, este că încearcă să transfere idealuri cavalereşti asupra Mafiei. În varianta ecranizată, diferenţa dintre primul val al Mafiei, provenit direct din *cosca* siciliană, caracterizată de onoare, codul tăcerii (*omerta*) şi cruzime cu măsură, şi cel de-al doilea val, sangvin, lacom şi neloial, stă la baza dramatismului filmului. În scris, însă, personajele apar artificial conturate, tocmai din cauză că scriitorul le trasează destinele cu mâna neîndurătoare a unui *mafioso.* Cititorul inteligent imediat intuieşte demonstraţia şi se plictiseşte. Puzo este un autor care lucrează cu răul, dar, din păcate, nu poate rezista tentaţiei de a judeca moral. Un creator de excepţie are nevoie de o *hipermorală,* aşa cum o definea Georges Batailles în *Literatura şi răul.* Tot el spunea acolo că „literatura nu este inocentă şi, vinovată, în final trebuia să mărturisească a fi astfel” (18). Cât de puţini sunt cei care ştiu să profite de hrănitoarea substanţă a răului! Vă aduceţi aminte cum şi-a nenorocit Choderlos de Laclos *Legăturile primejdioase,* anihilându-i în final, conspiratorii epistolari, marchiza de Merteuil şi vicontele de Valmont? Probabil cei mai cinici, mai inteligenţi şi mai sfidători de convenţii sociale anchilozate eroi din literatura ultimului mileniu.

Estetica eternă

De aceea m-am bucurat că lansarea *Vieţii lui Kostas Venetis,* romanul lui Octavian Soviany, a fost un succes. Kostas Venetis, la fel de bine s-ar putea numi Kostas Veneris, este un pervers inteligent, cult, curajos şi profund. Toate aceste calităţi ascunse sub o urâţenie ticăloasă. Şi iată că s-au găsit cititori inteligenţi, care au înţeles că frumuseţea fără inteligenţă este plastografie. Or, inteligenţa nu este rea, ci muşcătoare, critică, rebelă. Estetica holistică, bioestetica propune o frumuseţe care poate îngrozi, oripila, dar care nu va plictisi niciodată.

Neagoe Basarab 500

Dimensiuni culturale ale domniei lui Neagoe Basarab (II)

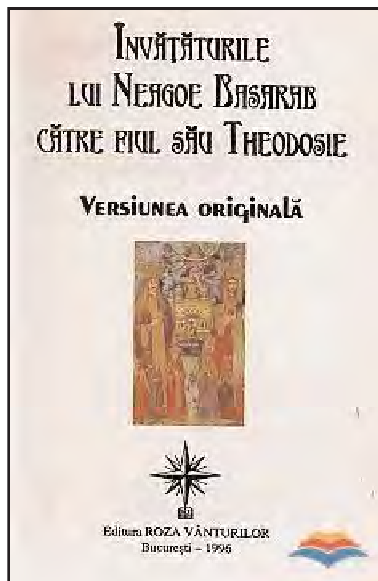
Daniel GLIGORE

În contextul epocii, nu putea urca pe Tron un boier, întrucât se încălca legea succesiunii directe la Tron. În schimb, conform tradiției țărilor române, domnul putea să fie descendent al dinastiei, indiferent dacă era natural sau legitim. Situații similare sunt în istorie când, după pierderea singurului fiu legitim al lui Mircea cel Mare, Mihail (1418-1420), au urmat la Tron fiii naturali ai lui Mircea cel Mare care au format cele două ramuri ale Dinastiei Basarabilor, cea a Dăneștilor și cea a Drăculeștilor. În Moldova, situația era similară: tronul a fost ocupat de fiul natural al lui Ștefan cel Mare, Petru Rareș (1527 – 1538; 1541– 1546). [12]

La timpul potrivit, când Neagoe și-a declinat adevărata identitate, nici Pârvu Craiovescu, nici Neaga, nici ceilalți boieri, nici cei care ar fi putut beneficia pentru ei înșiși dacă ar fi putut dovedi că Neagoe nu e os domnesc nu au negat descendența domnească. [13]

În timpul domniei, Neagoe Basarab și-a afirmat mereu descendența domnească. Pe o tavă din argint, dăruită Mănăstirii Tismana, el l-a pus pe meșterul bijutier să scrie că era fiul lui Basarab Țepeluș. [14] În majoritatea actelor emise de Cancelaria Domnească, atât cât a ocupat Tronul, Neagoe Basarab s-a autointitulat fiul lui Basarab voievod cel Tânăr „Tepeluș”. [15] Potrivit legilor succesoriale din Țara Românească, era firesc să-și afirme descendența domnească. Afirmând că era fiu de domn, nu de boier, nu-i putea fi contestată ocuparea Tronului, căci respecta una dintre cerințele principale ale legii succesorale din Țara Românească: să fie os domnesc, legitim sau nu.[16]

Cu siguranță, Pârvu Craiovescu a știut și a fost de acord cu relația dintre Neaga și Basarab Țepeluș, părinții naturali ai lui Neagoe Basarab, întrucât l-a sprijinit pe Țepeluș să reia Tronul țării și pe Neagoe Basarab să-și facă o cultură bogată și o pregătire temeinică, pe toate liniile, pentru a putea ocupa Tronul Țării Românești. Pârvu Craiovescu l-a acceptat, adoptat și crescut pe Neagoe, fiind tatăl său legitim, alături de ceilalți copii naturali ai lor: Preda, Pârvu, Vlădaia și Marga. [17]

Pregătirea culturală și religioasă a lui Neagoe Basarab

Până la vârsta de 6-7 ani, Neagoe a fost educat de mama sa Neaga și rudele ei. Un rol important l-a avut „mătușa” sa sârboaică, Negoslava, soția „unchiului” său patern Barbu, de la care a învățat și limba sârbă. [18] Neagoe a învățat tainele scrisului și cititului și o serie de elemente ale Umanismului grecesc, asemănător cu cele șapte arte liberale existente în învățământul din Europa Occidentală. Starețul Macarie de la Mănăstirea Bistrița a avut un mare rol în educația sa, învățându-l scrisul și cititul în limba slavonă, varianta medio-bulgară, folosită atunci de Biserica Ortodoxă din Țara Românească. Această perioadă de instruire și formare intelectuală a adolescentului a fost evocată în *Învățături,* dovadă că l-a marcat profund. [19]

În domeniul teologiei și al textelor literare clasice care circulau în lumea de limbă slavonă, Neagoe l-a avut îndrumător pe călugărul sârb Maxim Brancovici. [20] În a doua parte a anului 1504, acest om cultivat, împreună cu mama sa, Anghelina, a venit la curtea domnească din Târgoviște. A ales acest loc de refugiu, deoarece țara sa era amenințată de otomani, iar la Târgoviște, în mediile boierești înalte, erau destul de mulți oameni care vorbeau limba sârbă, printre care și mătușa lui Neagoe Basarab, jupânița Negoslava, care era în apropierea doamnei Cătălina, soția lui Radu cel Mare. Maxim Brancovici a venit împreună cu mama sa și cu nepoatele lor, Elena și Despina Milița, tinere, frumoase, educate și cu avere, constând în bijuterii de familie. La scurt timp după sosirea în Țara Românească, Despina Milița s-a măritat cu Neagoe Basarab. Despina era fiica prezumtivă a despotului Iovan Brancovici, care în 1493 a fost asociat la conducerea statului de fratele său Gheorghe, despot al Sremului (1485–1495). Foarte curând după ce Neagoe și-a unit destinul cu al Despinei Milița, în 1505, s-a născut primul lor fiu, Theodosie, căruia domnul îi va dedica celebrele sale *Învățături.*

Contactele comerciale ale Craioveștilor cu negustorii otomani din sudul Dunării, precum și cu dregătorii Sublimei Porți din acea zonă au contribuit la formarea lui Neagoe. Pentru a se înțelege cu ei, neîndoielnic, Neagoe a învățat și limba turcă uzuală.

Neagoe a avut și alți erudiți profesori ai timpului, printre care și patriarhul ecumenic Nifon, care fusese adus în Țara Românească de domnul Radu cel Mare să reformeze Biserica. Patriarhul Nifon s-a ocupat cu disciplina clerului și a creat două episcopii – cea de la Vâlcea și cea de la Buzău. [21] Ulterior, Nifon a ajuns în conflict cu Radu cel Mare, pentru că a refuzat să o căsătorească pe Caplea, sora majoră a lui Radu cel Mare, cu boierul moldovean hiclean Bogdan. Nifon s-a retras undeva într-un loc izolat, probabil la Mănăstirea Bistrița, unde ar fi primit găzduire de la învățatul stareț Macarie. Cronicile țării și Viața Sfântului Nifon au consemnat că, atâta timp cât a stat retras, Nifon a primit hrană de la tânărul Neagoe, răsplătindu-l cu harul învățăturii. [22]

Hrănirea și întreținerea înaltului ierarh de Neagoe s-a făcut cu știința domnului Radu cel Mare, care dorea, probabil, ca Neagoe să fie bine educat și învățat pentru ca, într-o anumită zi, în pofida numeroșilor copii pe care-i avea domnul, să-l vadă înscăunat în jilțul țării. [23]

Menționarea din biografia lui Nifon, scrisă de Gavriil Protul, că Mitropolitul ar fi plecat către Athos profund supărat pe Radu cel Mare, [24] în lumina a două documente athonite noi referitoare la Nifon, este inexactă. Într-un sinapsis inedit scris de un umanist grec, Iustin Dekadios, adus la cunoștință lumii istorice actuale de către Leandros Vranoussis, arată altfel evenimentele. Noul text al sinapsisului, aprobat de Sinodul din 15-17 august 1517 de la Curtea de Argeș, menționează că Nifon ar fi plecat din Țara Românească încărcat de daruri. Aprobarea acestei variante de către Sinod, care știa cum au stat lucrurile între Mitropolitul Nifon al Țării Românești și domnul Radu cel Mare, fac mai credibil textul lui Iustin Dekadios decât acela scris de Gavriil Protul. [25] Din această perspectivă, Neagoe nu a avut de înfruntat mânia domnului când a făcut ucenicie la Nifon.

Formarea culturală și teologică a lui Neagoe la Mănăstirea Bistrița, unul dintre centrele culturale de elită din Țara Românească, unde avea la dispoziție marea bibliotecă și dascăli de prestigiu, este dovedită și de nota *Sinaxarului* din lunile septembrie–februarie, redactat în sârbește la începutul secolului al XVI–lea. [26] Mențiunea: „a fost la țarul Neagoe un an și n-a luat-o” (n-a adus-o înapoi) dovedește preocupările culturale ale lui Neagoe. [27]

Modul în care Neagoe s-a adresat mitropolitului Țării Românești, Macarie al II-lea (1512-1521) ,,[...] *cela ce ești* [...] *ales și pus înaintea noastră de ne luminezi și ne strălucești ca razele soarelui ca să ne arăți și să ne înveți* [...]”, arată că l-ar fi cunoscut și ar fi fost învățat de el, înainte de a deveni mitropolit, probabil tot la Mănăstirea Bistrița. [28] Este posibil ca învățatul călugăr tipograf Macarie, cel care a tipărit în 1509, 1510 și 1512 cele trei cărți de slujbă *Liturghier, Octoih* și *Tetraevangheliar* să fie viitorul Mitropolit al Țării Românești. Aceste cuvinte, adresate cu prilejul înhumării osemintelor mamei sale Neaga și ale copiilor săi Petru, Ioan și Anghelina (după 15 iunie 1520) în Biserica Mănăstirii Argeșului, socotite prima predică păstrată în literatura noastră omiletică, reflectă totodată atitudinea de respect și de ascultare pe care bazileii bizantini și Neagoe urmându-le o arătau în relația cu ierarhii Bisericii. [29]

Referințe bibliografice

[12] Radu Ștefan Vergatti, *Neagoe Basarab. Viața, Domnia, Opera,* Ediția a II-a revăzută și adăugită, Curtea de Argeș, Editura Episcopiei Argeșului și Muscelului, 2009 p. 37.

[13] Antonie Plămădeală, ibidem.

[14] Grigore Tocilescu, *Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri și biserici din țară,* Extras din *Analele Academiei Române,* Seria II, tomul VIII, Secțiunea II, Memorii și notițe, București, 1887, p. 220; Al. Stefulescu, *Tismana,* Craiova, 1909, p. 116.

[15] *DRH.B. Țara Românească,* vol. II, p. 194, 197, 200, 204, 216, 221.

[16] Radu Stefan Vergatti, idem, p. 35-36.

[17] Ion. C. Filitti, *Craioveștii,* în *Convorbiri literare,* LIV (1922), p. 46-50.

[18] *DRH.B. Țara Românească,* vol. II, p. 8, 374; Radu Flora, *Din relațiile sârbo-române. Privire de ansamblu,* Panciova, Ed. Libertatea, 1965, p. 29.

[19] Gh. Mihăilă, Originalul slavon al „Învățăturilor” și formația culturală a lui Neagoe Basarab, în *Învățături,* ed. 1971, p. 69.

[20] Ion Radu Mircea, Petre S. Năsturel, *De l'ascendance de Despina, épouse du voévode Neagoe Basarab,* în *Romanoslavica,* 1964, p. 435-437; Stefan S. Gorovei, *Familia lui Petru Rares,* în vol. *Petru Rares,* București, 1978, p. 268.

[21] Radu Stefan Vergatti, idem, p. 34.

[22] *Letopisețul Cantacuzinesc,* ed. cit., p. 9.

[23] R.St. Vergatti, *Radu le Grand – un voivode valaque méconnu,* în *Revue Roumaine d'Histoire,* tome XLVII, 2008, nos. 1-2, Janvier-Juin, p. 19.

[24] Gavriil Protul, *Viața lui Nifon,* ed. V. Grecu, Bucarest, 1944, p. 89 și urm.; *Letopisețul Cantacuzinesc...,* ed. cit., p. 9.

[25] L. Vranoussis, *Texte și documente românești inedite din Grecia,* în *Magazin istoric* nr. 2/1972, p. 6-10; Dan Zamfirescu, *Neagoe Basarab și Învățăturile către fiul său Theodosie. Problemele controversate,* Bucuresti, 1973, p. 383-385; P. S. Năsturel, *Le mont Athos et les Roumains. Recherches sur leurs relations du milieu du XIV e siecle a 1654, Pont. Institutum Studiorum Orientalium,* Roma, 1986, p. 143, nota nr. 9.

[26] Al. Odobescu, *Despre unele manuscripte și cărți tipărite aflate la mănăstirea Bistrița. Prima tipografie din Țara Românească,* în *Revista română,* vol. 1, 1861, p. 703-742; 807-830.

[27] P.P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din bibliotecile Academiei R.P.R.,* vol. I. București, 1959, p. 385.

[28] *Învățăturile,* p. 236.

[29] Nicolae Iorga, *Cuvântări de înmormântare și de pomenire,* Vălenii de Munte, 1909, p. 7-17.

(Va urma.)

Personalitatea europeană a lui Eminescu (II)

Florian COPCEA

În lucrarea sa *Spiritul critic în cultura românească* (Ed. Minerva, Bucureşti, 1984), G. Ibrăileanu face un rechizitoriu dur la adresa culturii româneşti, care „n-a creat aproape nimic" şi „s-a mulţumit să asiste fără reacţie la introducerea culturii străine în ţările noastre, îndeosebi a ,,introducerii culturii apusene (…) şi a asimilării ei de către români – cu mici împiedicări în vremea fanariotismului şi a rusismului" (idem, p. 12).

Această situaţie confuză îi permite lui G. Ibrăileanu să ajungă la concluzia: „Dacă această imigrare a culturii nu ar fi avut loc, România ar fi rămas cu totul în afară de sfera civilizaţiei, căci, încă o dată civilizaţia română se pierduse pe pământul Daciei" (idem, p. 13).

Studiul său, poate cel mai revelator, scoate în evidenţă „influenţa europeană" fastă pentru cultura autohtonă „apărată" nejustificat de „conservatorii doctrinari", care privesc cu un oarecare dezinteres „aşa numitele forme nouă". Apologia culturii europene venită în ţările române „întâiaşi dată în veacul al XIX-lea", îi oferă prilejul lui Ibrăileanu să intervină critic şi să clasifice fenomenul pătrunderii în cultura românească a influenţei apusene. El este de acord cu acest „împrumut" de curente, cu deosebire de cel latin şi francez, în condiţiile protejării „spiritului popular" care nu trebuie să rămână „un subsol neexploatat" (idem, p. 23). El nu îl menajează pe T. Maiorescu care, în *Criticele* sale, susţinea că „direcţia nouă" în cultura românească „începe de la 1860 cu V. Alecsandri". Într-o asemenea conjunctură, el recunoaşte că Eminescu, „eroul culturii noastre moderne", „cel mai mare scriitor român" (idem, p. 294), considerat ca fiind „o apariţie aproape inexplicabilă în literatura noastră", „a căzut (…) ca un meteor din alte lumi" (idem, p. 291). Nu este lipsit de interes să ne întrebăm ce l-a determinat pe G. Ibrăileanu să tragă această concluzie de vreme ce, în alte momente îi contesta în egală măsură atât aportul la înnoirea limbii române, cât şi „antistrăinismul stricător de limbă poporană". Iată cum îşi justifică el pesimismul faţă de Eminescu, cel tributar unui presupus „fetişism exclusivist": „Eminescu a învins, (…) a realizat imposibilul" şi: „Eminescu a fost destul de bogat pentru toate, (…) a fost un organism complet". Şi pentru a fi cât mai convingător, explică: „A avut totul, toată gama senzaţiilor, imaginaţia completă, inteligenţa înaltă. El a concentrat în sine vârstele omenirii şi vârstele omului" (idem, p. 297).

Parcova, Basarabia

Într-un articol – *Poezia nouă* – publicat în *Viaţa românească* (nr. 6, 1922, p. 440-445), Ibrăileanu constată că Eminescu, „poetul vremii sale", a devenit „un poet atât de naţional şi atât de universal în acelaşi timp". Aşadar, el îl asimilează pe Eminescu culturii europene, fiind convins că „uniformitatea Europei" ar atrage după sine şi specificul naţional, cel atât de profund şi treaz la „gânditorul care a avut o concepţie asupra împrejurărilor vremii în care a trăit" (vezi *Două comemorări: Kogălniceanu, Eminescu, Viaţa românească,* nr. 10, 1911, p. 130–133). Excursul său continuă în acelaşi ton: „Eminescu al nostru n-ar avea acum un rang inferior emulilor săi din Europa".

În *Prefaţa* la ediţia Mihai Eminescu – *Poezii* (Ed. Naţională, Bucureşti), G. Ibrăileanu concluzionează: „Eminescu este unul dintre exemplarele cele mai splendide pe care le-a produs umanitatea. Avem convingerea nestrămutată că, dacă mai trăia, sănătos, încă douăzeci de ani, el ar fi fost considerat, fără putinţă de contestare, ca unul din cei mai mari creatori de poezie din întreaga literatură a lumii. (…) Dar Eminescu nu este numai un poet de geniu. Este ceva mai mult. El este cel dintâi care a dat un stil sufletului românesc şi cel dintâi român în care s-a făcut fuziunea cea mai serioasă, fuziunea normală, a sufletului daco-roman cu cultura occidentală".

Despre contribuţia adusă de Eminescu la sporirea tezaurului culturii europene vs. universale, comentarii pertinente face cu un profesionalism indiscutabil Perpessicius, cel căruia îi datorăm editarea a şase volume din „acel *corpus eminescianum* la care visa N. Iorga, când socotea că orice rând din Eminescu, de orice natură, merită să fie editat" (Perpessicius, Eminesciana, Ed. Minerva, Bucureşti, 1989, p. 54). Într-un interviu pentru *Gazeta literară* (anul V, nr 6, 1958, p. 1), Perpessicius aprecia că „toată substanţa operei, a manuscriselor şi a presei eminesciene – unul din cele mai senzaţionale «jurnale» de scriitor, din câte s-au redactat – ar acoperi tocmai bine XX de volume". Dacă europenitatea eminesciană este dedusă de Ibrăileanu din faptul că este un produs de excepţie al umanităţii, Perpessicius identifică în poet o „pesonalitate prometeică", un „gânditor". Însă, în viziunea sa, poetul nu este un cugetător abstract, pierdut în labirintul sistemelor, ci unul „aplecat peste toate tainele neamului său, atent la toate zvonurile trecutului, solicitat de toate semnele viitorului". Este convins cu fermitate că Eminescu reprezintă „o prezenţă spirituală, de fiecare clipă". Fiind un fin analist al operei eminesciene, un spirit învăţat şi urban, cum îl gratulează T. Vianu, Perpessicius afirmă categoric: „O viaţă de om nu ajunge ca să cuprindă totalitatea moştenirii literare a lui Eminescu". Nu sunt rare cazurile în care Perpessicius îl încadrează pe Eminescu în curentul european al vremii, motiv pentru care, prin efortul asumat de benedictin, apucă, manifestând un entuziasm ieşit din comun, calea spre restituirea ştiinţifică a operei marelui poet. S-a spus chiar că eruditul istoric şi critic literar era convins că românii vor ajunge să gândească european graţie lui Eminescu, ale cărui convingeri filosofice şi sentimente patriotice erau cunoscute Austriei, Franţei, Germaniei şi Rusiei, ca să menţionăm doar câteva ţări care au influenţat cultural şi politic ţările române. Perpessicius l-a asociat pe Eminescu multor construcţii filosofice, economice şi politice. De un interes aparte s-au bucurat foiletoanele sale referitoare la genurile literare abordate de Eminescu în scurta sa viaţă, publicate în presa vremii. Într-un articol intitulat *Eminescu ziarist,* apărut în *Cuvântul* (anul VII, nr 2109, 1931, p. 1), deconspiră lapidar concepţia programatică a unui reformator: „Dacă Eminescu a fost sau nu ideologul doctrinei conservatoare, iată ce este încă de domeniul controverselor, dar că a fost cel mai înverşunat critic al liberalismului, întrupat în rosii (liberali – n.n.) vremilor acelora, iată ce este de necontestat. Şi critica lui a mers aşa de adânc încât recitite astăzi, în plină lichidare liberală (înţelegând prin aceasta toate formele de partid, ale aceluiaşi sistem de guvernământ: naţional-ţărănişti, averescani etc.), articolele lui Eminescu par scrise de aseară sau pentru ziua de azi. (…) Schimbaţi numai puţin din termeni şi veţi avea imaginea leită a ravagiilor politice din ziua de azi, consecinţă firească a degradărilor semnalate şi înfierate de Eminescu cu jumătate de veac în urmă".

Perpessicius s-a dovedit a fi interesat de întreaga operă a lui Eminescu, investigaţiile sale fie că au fost de natură textologică, fie că au atins preocupări istoriografice, au relevat statutul lui Eminescu de „patron canonizat al scrisului românesc". În cel mai amplu studiu de sinteză al său (vezi ediţia *Opere alese – Mihai Eminescu (1850 – 1889)*), Perpessicius semnalează în biografia marelui poet unele lacune pe care alţi cercetători nu le-au remarcat, iar în ceea ce priveşte interpretarea operei acestuia un alt sistem de analiză făcută, evident, „din perspectiva diacronică", punându-se în vedere unitatea de gândire şi sensibilitate" (vezi *Prefaţa* la volumul *Eminesciana*, semnată de Al. Piru). Perpessicius nu exagerează când glosează în jurul *Operei politice (1880-1883)* a lui Eminescu şi demonstrează că acesta a reproşat culturii române pierderea sensului din vechime, „când marginile statului nostru nu mai sunt marginile naţionalităţii noastre" (M. Eminescu, *Opera politică,* Editura Eminescu, Bucureşti, 2000, p. 333). Perpessicius se afiliază predecesorilor săi care au susţinut năzuinţa lui Eminescu de a (re)crea, producând o resurecţie atât în forma, cât şi în fondul limbajului. Iată una dintre cele mai sugestive opinii formulate de Eminescu, legată de respectarea „culturii vechi şi continuitive" (Ms. Academiei Române 2264, ff. 427 – 428): ,,…am repetat-o de atâtea ori, ca reacţie în sensul adevărat al cuvântului, reacţie ca încercare a unei reconstrucţiuni istorice, anterioare fanariotismului, nu mai e cu putinţă în România şi nu suntem utopişti pentru a cere ce n-ar fi cu putinţă nici pentru Dumnezeu din ceruri" (M. Eminescu, *Opera politică (1880 – 1883)*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 2000, p. 246).

Cu altă ocazie, Eminescu a manifestat „o înţelegere adâncă a direcţiilor dezvoltării poporului român, pe temelia vechilor tradiţii" (Zoe Dumitrescu-Buşulenga): „Noi susţinem că poporul românesc nu se va mai putea dezvolta ca popor românesc, decât păstrând baze pentru dezvoltarea sa, tradiţiile sale istorice astfel cum ele s-au stabilit în curgerea vremilor".

Perpessicius stăruie asupra acestui ultim aspect relevând faptul că „Eminescu a satisfăcut toate regulile jocului a cărei lungă tradiţie îi era desigur cunoscută" (Perpessicius, *Eminesciana*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1989, p. 114).

Asupra ideilor şi idealurilor lui Eminescu, a formulat păreri (unele dintre ele apreciate de contemporani drept „limitative") şi Vladimir Streinu (*Eminescu,* Ed. Junimea, Iaşi, 1989).

Meritul său este însă acela de a propune expertize critice lapidare, tranşante, lucru care nu dezavantajează raţionamentul potrivit căruia Eminescu este „un mandolinist genial", „un foarte mare poet", care, structural, face parte din marea familie „a poeţilor romantici europeni". Criticul credea că este îndreptăţit, spre o mai deplină cunoaştere a efectului operei eminesciene asupra conştiinţei noastre culturale, să răstoarne echilibrul impus de E. Lovinescu şi G. Călinescu şi să descifreze ordinea particulară a realităţii descoperită în substanţa unor „lecturi intertextuale". *Europenitatea* lui Eminescu se datoreşte, conform lui Streinu, spiritului său sintetic, darului de a concentra suma lirică a întregului romantism european şi în revoluţionarea europeană a lexicului.

Sub crugul Eminescului

Dacă observăm bine, criticul este de părere că modalitatea cea mai accesibilă de a pătrunde spre ,,centrul” creației lui Eminescu este aceea de a intra în anatomia „viziunii lui poetice”. V. Streinu, fără să adopte un ton polemic, este de părere că Eminescu „își are locul în societatea marilor spirite, opera lui fiind actul de identitate universală al neamului nostru. În conștiința tuturor conaționalilor cultivați, el se găsește alături de Dante, Shelley, Goethe, Poe etc”.

În studiile sale de o eleganță irecuzabilă, exegetul evită să reitereze opiniile altora și adoptă o altă optică pentru a ajunge, sistematic, la esența „mitului Eminescu”, de a direcționa analiza critică spre individual, spre „particularitatea neclasificabilă”. Nu metoda comparatismului tradițional este combătută cu vehemență de V. Streinu (în opoziție cu rezultatul cercetărilor operei eminesciene de până atunci), ci prejudecata că Eminescu este cantonat în generația „stricătorilor” de limbă. Lăsând la o parte faptul că Eminescu s-a opus, fatalmente, pătrunderii fără rezerve a influențelor franceze și slave în lexicul limbii române, putem conchide că, pentru a nu „desnaționaliza” poporul e nimerit să îmbogățim limbajul, rolul acestuia fiind „dezvoltarea cugetării” și turnarea limbii vechi în „formă nouă”.

Odessa

Modernizarea limbajului, prin făurirea unei limbi literare, datorate asimilării de cuvinte noi, neînsemnând pentru Eminescu ignorarea cuvintelor ,,din mormântul trecutului”. Acest adevăr îl face pe V. Streinu să afirme: „Universalitatea poeziei lui (Eminescu – n.n.) e prin urmare pe cale să fie bine stabilită azi și, ca să existe nu numai pentru conaționali, a fost nevoie să i se cunoască prin specialiștii câtorva limbi de circulație mondială puterea de vrajă și cuprinderea cosmică a geniului său. (…) De acum înainte, aceștia au de precizat factorii obiectivi ai universalității lui Eminescu, unul privind caracterul sincretic al romantismului eminescian, iar altul locul propriu al romantismului său în istoria literară europeană. O comparație chiar grăbită cu oricare dintre reprezentanții marelui curent comun de sensibilitate înlesnește cunoașterea unei alte identități poetice: „Eminescu propune lumii ca nimeni altul suma lirică a întregului romantism european pe care, luminând-o dinlăuntru, ca și pirosferic, cu o dramă spirituală proprie, aspirație crucișă a Eternului la Efemer și a Efemerului la Etern, o învăluie muzical în dulcele aesthesis al baștinii sale carpato-dunărene. Cât despre situarea istorică a originalității lui Eminescu, este un post-romantic”.

Sub influența lui Călinescu, V. Streinu îl califică pe Eminescu, fapt care nu-i va fi iertat de contestatari, „poetul nostru național”. El intră în controversă cu exclusiviștii, dogmaticii Maiorescu și Gherea, care au cercetat opera lui Eminescu prin prisma unui egocentrism care, desigur, i-a împiedicat să alcătuiască un portret cât mai aproape de original al uneia din valorile fundamentale ale culturii românești – Mihai Eminescu. V. Streinu este cel care propune viitorimii să anuleze sau să egaleze deosebirile dintre creația lui Eminescu „antumă” și „postumă”, el pledând pentru o îndepărtare de Maiorescu (pentru care dihotomia antume-postume devenise o chestiune sofisticată) în vederea poziționării interpretului într-o perspectivă favorabilă aplicării prin procedeul palimpsestic a unui examen analitic din interior al cultului eminescian pentru a ajunge, astfel, la „embrionul poeziei”. Și George Munteanu (*Istoria literaturii române,* Ed. Porto–Franco, Galați, 1994) susține că „a respinge de plano postumele eminesciene (…), în numele *mitos*-ului genuin”, comportă un risc care ne-ar putea distanța de integralitatea creației „poetului universal”, care este Mihai Eminescu. Ceea ce i se poate imputa totuși lui V. Streinu este faptul că s-a lăsat sedus pe importanța părții operei, și „nu de aceea a întregului”, după cum observă și Mihai Drăgan (*Eminescu tânăr sau „a doua mea ființă“*, Ed. Institutul european, Iași, 1999.). Eminescu a avut în poezie și, mai ales, în publicistică, „o acută conștiință a istoricității”, care i-a accentuat „dimensiunea unicității”, cum constată Vladimir Streinu (*Eminescu,* Ed. Junimea, Iași, 1989, p. 133) când susține „necesitatea ierarhizării”, privindu-l pe Eminescu ca „poet unic în cadrul conceptului goethean de «literatură universală»”.

Semnificația universală a operei lui M. Eminescu este dezvăluită, mai mult decât de alții, și de Tudor Vianu. Despre aceasta din urmă E. Lovinescu nu șovăie să scrie: „Există un mare suflet european. Cerurile țării noastre s-au lărgit într-atâta că strălucirea lui devine o nevoie. Suntem aproape un imperiu și ne trebuie zări imperiale. Dacă înțeleg bine datoria generației noastre, ea mi se rezumă în tendința către marea cultură: realizarea locală a sufletului european”.

Europenitatea lui Eminescu este dată, în concepția lui T. Vianu, de o delimitare netă de influențele din afară, care impun o adevărată Renaștere națională.

Problema personalității lui M. Eminescu, obsesiv aprofundată de T. Vianu în studiul său *Personalitatea lui Eminescu, Mișcarea literară* (an II, nr. 9, 1925), se particularizează prin fundamentarea formelor și modelelor de interpretare, necesare unei juste receptări a exegezei eminesciene, idee frecventă în critica modernă europeană a vremii. Comprehensiunea pentru identitatea universală a culturii românești este una din calitățile de necontestat ale spiritului înnoitor, incitant, deschizător de noi orizonturi. Poetul, după opinia lui T. Vianu, datorează o parte din geniul său Junimii, afirmație care, nefiind destul de argumentată, nu rezolvă profunzimea spirituală a creației poetice eminesciene. Utilizând o metodă de demonstrație polemică, T. Vianu clarifică ideea operei ca formă și nu ca efect al personalității, teză contradictorie, dar acceptată și de mișcarea europeană de idei, complexată evident, de autonomizarea valorilor. Prin urmare, Vianu împărtășește opinia că temele culturale ale lumii nu pot deveni epuizabile atâta vreme cât spiritul fuzionează cu materia. Este motivul pentru care i-a atras, din partea lui Ov.S. Crohmălniceanu, această apreciere: „Critic al definițiilor exacte și al judecătilor greu contestabile”. Vianu nu a practicat niciodată partizanatul literar și nici critica de direcție, dar s-a situat continuu pe poziția de avangardă împotriva unor rezistențe și a unor interpretări non-estetice, capabile să prejudicieze patrimoniul culturii universale. Într-o astfel de conjunctură a intervenit pentru reconsiderarea lui Eminescu, comparatismul în concepția sa nemaitrebuind a se mai rezuma numai la studiul influențelor, ci să impună analiza receptării operei prin dezvoltarea unor noi câmpuri de investigare. Secretul întregului său sistem de valorizare a literaturii universale și naționale (pentru ultima, Eminescu fiind un exponent al „valurilor romantismului european”) constă în dezvoltarea predilectă a metodei criticii sursieriste. Asemeni lui Maiorescu, T. Vianu (*Personalitatea lui Eminescu,* 1925) remarcă inteligența, „universul fără margini al gândirii” lui Eminescu, care „își înțelege menirea pe lume”. T. Vianu trage și o primă concluzie în favoarea influenței schopenhaueriene asupra logosului eminescian: „Un asemenea om impresionează contemporanii prin înstrăinarea lor de nevoile imediate ale practicei; când intră în contact cu ei preferă să se mărginească la teme generale de idei, rezervându-și ca un bun ascuns și sacru ceea ce constituie particularitatea lor absolută”. Foarte semnificativ este, din respectivul punct de vedere, și acest pasaj din *Poezia lui Eminescu* (1925): „Opera poetică a lui Eminescu, chiar dacă nu ținem seama decât de data publicării ei succesive, se lasă cu destulă ușurință sistematizată în cicluri”. T. Vianu, în opoziție cu opiniile filosofului I. Gherea, este de părere că Eminescu este preocupat „de anumite motive tipice”, acestea fiind „pe de o parte îmbinarea dintre revoluționismul liberal și reflecția sceptică asupra lumii și vieții, iar, pe de altă parte, suferința iubirii dezamăgite unită cu liniștea cucerită prin iubire. Lirica socială, filozofică și erotică sunt, așadar, din primul moment categoriile de căpetenie ale poeziei lui Eminescu”. Ideea este completată în eseul *Eminescu în timp* (T. Vianu, *Jurnal,* Ed. Eminescu, București, 1970, p. 172), unde T. Vianu abandonează portretul unui Eminescu întors către trecut, deoarece „astăzi atrage atenția chipul poetului orientat către lumea ce vine, mesajul său adresat viitorimii”.

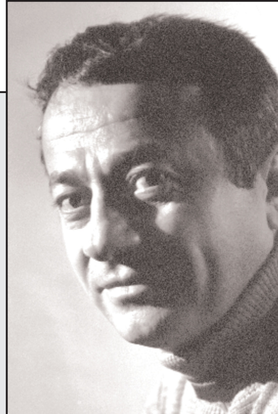

Mai târziu, și Rosa del Conte (*Eminescu sau despre Absolut*, Editura Dacia, Cluj, 1990) avea să vorbească despre vocația lui Eminescu, cu rădăcinile adâncite în „humus-ul cultural autohton”, de a-și desfășura „cu îndrăzneală aripile peste un peisaj arhaic transfigurat”. Trecutul este fascinant. Din el „poetul va lua adesea motive de inspirație”. Din fericire, având simțul realității, Eminescu era conștient că pentru a supraviețui „în mijlocul unei Europe mașinizate și tumultoase” nu trebuie să închidem România cu „ziduri groase și înalte”, chiar dacă lumea occidentală spre care năzuia era, la rându-i, „închisă în orgoliul tradiției sale clasice (predominant latine)”.

Crezând în seducția elementelor romanticii germane asupra eului eminescian, T. Vianu, spre deosebire de cei care s-au mulțumit să limiteze influența lui Schopenhauer în opera poetului, este de părere că „Eminescu a fost… un inovator prozodic” (T. Vianu, *Alecsandri, Eminescu, Macedonski,* Editura Minerva, București, 1974), care s-a detașat de modelul care l-a inspirat. Criticul se situează pe poziția renunțării la interpretarea tradițional idealistă a lui Eminescu: „Nu voi aminti aci propria mea interpretare de acum aproape treizeci de ani decât pentru că astăzi aș modifica-o, cum am făcut-o de altfel în studii ulterioare. Scriam în *Poezia lui Eminescu,* 1930: «Subtila răsturnare de perspectivă (produsă de Eminescu) a eliberat în sufletul nostru o provizie de forțe subiective, puternice și proaspete. Ceea ce s-a numit îndată după moartea poetului *răul eminescian* era mai degrabă o criză de creștere»”. El constată că „imaginea lui Eminescu a evoluat puternic”, lăsându-ne astfel să concluzionăm că, într-adevăr, „a ieșit la iveală un Eminescu titanic, revoluționar, cioplitor al unor blocuri uriașe” (*Eminescu în timp*, 1959).

Radu Cârneci

Sumar Bibliografic

Poet, eseist, traducător, jurnalist literar, editor.

Născut la 14 februarie 1928, în satul Valea lui Lal – comuna Pardoşi, jud. Râmnicul Sărat (azi, Buzău).

Licenţiat al Facultăţii de Silvicultură din Braşov (1954).

A înfiinţat, în 1964, la Bacău, revista de cultură *Ateneu* (serie nouă). A fost secretar al Uniunii Scriitorilor (1972–1976), apoi şef al secţiei de literatură şi artă la revista *Contemporanul* (1976–1990). Actualmente, director al Editurii Orion (din 1991) şi director executiv al Fundaţiei Naţionale „Izvoare“ pentru protecţia Naturii şi Artelor în România (începând cu 1997).

Din bogata-i operă subliniem: *Orgă şi iarbă* – 1966; *Umbra femeii* (sonete) – 1968; *Centaur îndrăgostit* – 1969; *Grădina în formă de vis* (noi sonete de iubire) – 1970; *Cântând dintr-un arbore* – 1971; *Oracol deschis* – 1971; *Cântarea cântărilor* (parafrază modernă la celebrul text omonim, din Vechiul Testament, atribuit regelui Solomon) – 1973; *Banchetul* – 1973; *Temerile lui Orfeu* – 1978; *Un spaţiu de dor* (colecţia „Cele mai frumoase poezii“) – 1980; *Sonete* (de iubire şi moarte) – 1983; *Clipa eternă* (colecţia „Poeţi români contemporani“) –1988; *Scrisorile către Dorador* (text român-francez) – 1997; *Heraldica iubirii* (colecţia „Biblioteca pentru toţi“) – 1999; *Scrieri* (ediţie în trei volume, îngrijită de autor, selecţie din întreaga-i operă: I – *Arborele memoriei;* II – *Heraldica iubirii*; III – *Clipa eternă*) – 2004. Din traduceri, notăm (numai pe cele editate în volume): Léopold Sédar Senghor (Senegal): *Jertfe negre* – 1969; Sreèko Kosovel (Slovenia): *Extazul morţii* – 1975; Kahlil Gibran (Liban): *Profetul* şi *Grădina Profetului* – 1983; Charles Baudelaire (Franţa): *Florile răului* (*Les fleurs du mal*; prima integrală lirică Baudelaire în limba română, înfăptuită de un singur traducător) – 1991; Jacques Chessex (Elveţia): *Elegiile lui Yorik* – 1995; Mousse Boulanger (Elveţia): *Inimă de aur* – 1998; Delmira Agustini (Uruguay): *Dulci elegii* – 2002.

Radu Cârneci este şi autorul unor mari antologii literare: *Sonete – Shakespeare – Voiculescu* – 1996; *Arborele neuitării* (cuprinzând poeţi de limbă română din Israel) – 1997; *Mioriţa* – în şapte limbi (română, franceză, spaniolă, italiană, engleză, germană, rusă) – 1997; *Poezia pădurii române* (patru volume; I – poezie populară de inspiraţie silvestră; II – clasicii; III – modernii; IV – contemporanii) – 2001; *Cinegetica* (trei volume de texte din literatura universală şi română) – 2003; Antologia *Cântarea Cântărilor* (cuprinzând 16 variante în limba română, de la cea din *Biblia* lui Şerban –1688 şi până în 2008) – 2009; *Antologia Sonetului Românesc* (trei volume) – 2009.

Premii ale Academiei Române şi Uniunii Scriitorilor, Doctor Honoris Causa al Universităţii „Vasile Alecsandri“ – Bacău.

Câteva răspunsuri dintr-un interviu pe care Maria-Diana Popescu, redactor *Agero* (http://www.agero-stuttgart.de), i l-a luat poetului sub semnul „Dialogurilor privilegiate”:

MDP: *Ce părere aveţi despre aşa-zisa democraţie literară?*

RADU CÂRNECI: Eu am democraţia bunului simţ, care spune: domnule, ce este bine celui de alături, este bine şi pentru tine şi pentru mine şi pentru el. Cea mai bună democraţie nu a fost nici a romanilor, nici a altora, ci democraţia bunului simţ, a moralei. „Capitalismul” pe care se merge astăzi este, vă rog să mă credeţi, o mare neputinţă.

MDP: *Putem vorbi despre o cultură a centrului şi una a provinciei?*

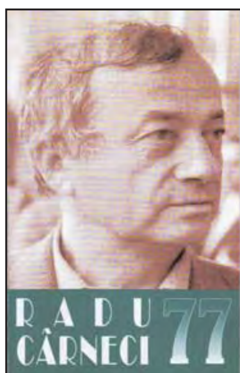
RADU CÂRNECI: Nu, nu putem vorbi despre aşa ceva, pentru că, de la un timp încoace, şi acesta este un lucru bun, provincia bate centrul. În provincie apar oameni foarte talentaţi, foarte destepţi, cu har, fie că sunt prozatori, fie că sunt poeţi. Sigur, astăzi se scrie foarte mult, sunt şi mulţi scriitori lipsiţi de talent, dar şi mulţi despre care se va vorbi ca fiind adevăraţi scriitori. Nu cred. Centrul nu mai este centru. Centrul cultural este descentralizat, că să zic aşa.

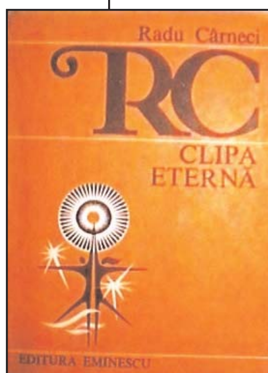
MDP: *Aţi amintit undeva despre două lucruri cu valoare monumentală, care se leagă de numele dumneavoastră.*

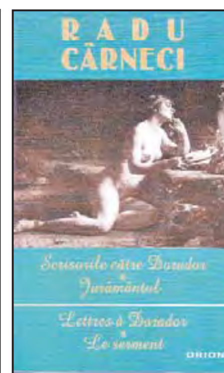
RADU CÂRNECI: Am făcut şi lucruri bune, de pildă am întemeiat revista *Ateneu* la Bacău în 1964 şi tot cam pe atunci, în 1971, am făcut cu mâna şi cu gândirea artistică a lui Constantin Popovici, mare sculptor care v-a făcut şi vouă aici, la Arges, „monumentul electricităţii”, am făcut statuia lui Bacovia, care este una dintre cele mai interesante statui, care îl descriu şi îl înfăţişează pe Bacovia în mod excelent. Ăla e Bacovia adevărat. Unii îi spun „Bacovia învins de timp, de timpul social, politic”. M-am luptat şi pentru Filarmonică. Am făcut multe lucruri bune, necesare culturii româneşti, dar în mod special poeziei. Dar azi cred că sunt cunoscut, şi este firesc, de cititorii serioşi, care ştiu ce înseamnă poezia bună.

MDP: *Daţi-mi, vă rog, un exemplu de fericire personală.*

RADU CÂRNECI: Fericirea mea personală este atunci când reuşesc să fac ceva bun. O carte bună, iată cărţile astea sunt o fericire personală. Aici e toată poezia mea. Şi atunci când fac o traducere bună este o fericire personală. Păi am tradus *Integrala lirică Baudelaire*, vă mărturisesc, zece ani am lucrat la această traducere, paralel şi cu alte chestiuni, dar zece ani am lucrat la ea. Am avut de la viaţă multe bucurii spirituale, multe semne de preţuire, am avut prieteni deosebiţi, am prieteni deosebiţi, dar nu mă mai ajută timpul să pun în ordine ceea ce am. Am corespondenţe valoroase de ordin spiritual, arhive, fotografii. Am scrisori de la Caraion, un scriitor valoros, care a făcut puşcărie, de la Demostene Botez, Stefan Augustin Doinaş, de la Mircea Eliade.

Scrieri din veacul XX

Ceamaifrumoasă

Ea era Ceamaifrumoasă
eu am fost Celmainebun
şi-astăzi iată cum apun:
suflet sânge spaimă joasă –
ea era Ceamaifrumoasă!

Eu am fost Celmainebun:
în genunchi rugam o piatră
inima-mi murea curată
şi-astăzi iată cum apun –
Eu am fost Celmainebun!

Astăzi iată cum apun
cine-o să mă plângă oare
ochii verzi de cer odoare
peste mine lin răsun' –
astăzi iată cum apun!

Suflet sânge spaimă joasă
m-au purtat prin cer prin iad
şi-acum clipele mă scad:
suflet sânge spaimă joasă –
ea era Ceamaifrumoasă!...

Zbor în doi

Alergai peste sărutul apei
ca o pasăre peste valuri
aripi la umeri şi glesne
la încheieturi de taină flori limpezi.
De aerul veşmintelor tale m-am prins
uşor ca un abur. Trupul tău
transparent de dor
o, cum ne înghiţea înaltul adânc.

Prinde-mă, spuneai, prinde-mi duhul
intră în mine ca într-o catedrală de aer
preot al ascunselor semne!

Alergai, zburai; cerul ardea: patimă
iar eu, în preajma ta, flacără, şi
dedesubt, marile câmpii elysee.

Vârf de legendă

Vârf în legendă tăinuind
se face carnea de tămâie
şi chipu-n raclă de argint
precum durerea noastră-ntâie

Şi ies din umbrele străvechi
lumini şi ochi şi ne întreabă
un joc de spade e-n urechi
pe limbă ţipăt lung de iarbă

În jurul nostru, printre sori
un aer e, şi-i des de chipuri
şi arse cad spre cer ninsori
se-ntrupă stele din nisipuri

De peste tot şi peste toate
un cer de clopot răsturnat:
un sunet ceaţa mi-o străbate
ca un icar străfulgerat…

→

Sub crugul Eminescului

Radu Cârneci

Sub aparențe autobiografice, prin *Cântând dintr-un arbore*, Radu Cârneci construiește, de fapt, un imn Istoriei și Pământului nostru. Nu e nici descriere, nici anecdotă, nici evocare, ci, mai degrabă, un mod de comunicare apropiat de incantație, situat pe undeva între ritual și vis.

Acad. Constantin CIOPRAGA, *Cronica*, nr. 30, 24 iulie 1971

Ca și pentru Ovidiu, pentru Radu Cârneci rostirea Iubirii, care ține de divinitate, de adâncurile ființei, este echivalentă cu rostirea Adevărului. Ea este realitatea supremă, ce atinge Absolutul. Viziunea poetului asupra existenței se întregește, așadar, asociind *Erosului* și *Logosului, Ontosul,* adică însăși ființarea. *Ars amandi* se întrețese, astfel, nu doar cu *ars poetica*, ci și cu *ars ontologica.* Radu Cârneci rămâne, fără-ndoială, unul dintre cei mai reprezentativi poeți români, impunând o viziune adâncă asupra existenței.

Acad. Mihai CIMPOI, *Eros, Logos, Ontos,* prefață la *Pasărea-Fântână,* Ed. Biodova, 2002

Radu Cârneci, opera sa – amestec rafinat de sensibilitate și inteligență artistică, de virtuozitate de orfevru și de inspirație tumultuoasă, precum și de încredere ilimitată în puterea Cuvântului și a frumosului – va dăinui. Pentru că această apologie a iubirii prevestește viitorul. Cel puțin șansa noastră cea bună. Deoarece, în acest veac de hipertrofie a inteligenței, a gândirii calculatoare, a lucidității adesea dezabuzate, trebuie să reînvățăm să iubim, să nu mai comprimăm puterile afective ale sufletului uman, pasiunile sale generoase. Iar această sever selectată antologie reprezintă un popas înalt pe drumul indispensabilei școli a dragostei autentice.

Radu ENESCU, din prefața la *Clipa eternă*, Ed. Eminescu, 1988

Într-o mărturisire de la începutul volumului *Pasărea de cenușă* (1986), Radu Cârneci dezvăluie proiectul liric în orizontul căruia și-a reunit, atunci, poemele edite din *Cântarea cântărilor* (1973) și *Sonete* (1983), alături de cele inedite ce alcătuiau *Pasărea de cenușă*; urmărind o „autodefinire mai complexă", poetul conturează această geografie a creației sale prin ceea ce numea o *triadă poetică,* adică *dragostea ca putere, suferința ca necesitate, înțelepciunea ca ideal,* pe drumul împlinirii artistice. Materia poetică a acelor volume – repere importante ale poeziei lui Radu Cârneci – se subsuma, în fapt, erosului, în a cărui sferă semantică se includ celelalte elemente. (...)

Reeditându-și *scrierile* (din peste o jumătate de secol!) într-o formulă „definitivă", Radu Cârneci ne oferă, în cunoscuta-i exigență editorială, esențialitatea operei sale, lăsând celor de după noi un capitol poetic de aleasă distincție.

Ioan HOLBAN, *Cântece de purificare,* postfață la Scrieri, Ed. Orion, 2004

Scrieri din veacul XX

Centaur îndrăgostit

„…Acoperit de frunze veștede
pe-o stâncă zace Pan…" L. BLAGA

…Și eram lângă râuri, puternicii bărbați
– chipuri splendide, făpturi îndrăznețe –
spălându-ne copitele, scăldându-ne trupul
răcorindu-ne chipul în dimineața de apă
adăstând dinspre șesuri femeile de taină.

(O, încordarea mușchilor tineri, o, frumusețe!
– semne din lupte, pe frunte și piept risipite –
și nebunia din sângele nostru – flacără neagră
flacără neagră-n priviri, – semeție și sete –
miez de munte în clocot, carnea vibrând…)

Soare-destin cădea peste noi, – lung hăuleam
și se iveau codri, crescând peste calde culcușuri –
soare-destin, ochii noștri-l rugau în genunchi
și ni-l dansam înainte de rut, nebunie!
soare în tâmple de dor, soare de dor.
Vuiet înalt, cor uriaș de bărbați învestiți
vocile-adânci stârneau vântul și norii
țuturi de cer, păsări de nord și prelungi
șerpi de dragoste uriași se-mpleteau
fiecare bărbat: un imn pentru-o femeie, așteptând…

Vârtejul iubirii, – ce lung vârtej de semințe! –
femeile mândre sosiră – ah, sânii în vârf
cu-așteptări!–
cu ochii cerându-ne iar, secetă lungă
trupul lor alb, jinduit de dorul sălbatic
oh, cum l-altoiam, nobilându-l cu aspra putere!

(Era ca un vifor de foc, de cer răsturnat
în sângele nostru incendiu și-adânc mușcătura
în ascunsul de patimă iar cuțitul de viață
sălbatece salturi, apoi, prelung legănarea
și timpul oprit lângă noi, fantomă de piatră…)

Vai, nouă, bărbaților mari, dârzeniei noastre
de trupul femeii încinși, vai, nouă, frumsețea
era ca o spaimă prea dulce de jur împrejur
în ierburi strivite-așteptând ușor potolirea…
O, jarul de suțet ducând femeilor gândul…

Poem de taină

părinților, moșilor și strămoșilor mei

…Spre toamnă ploua în pădure, trist, de vecernie
și mă-ntâmpinară deodată ciudații bărbați
– tristeți înalte, chipuri de dincolo –
întrebându-mă, domol, cel mai bătrân:
„Ce mai faci? Cum-îi pe-acasă? Sunteți sănătoși?
Cum a fost culesul? Dar la biserică e-același clopot?
Ce mai face cutare? Dar cutare? Dar cutare?
Am auzit că faci cântece! Ne-a spus cineva
sosit de curând!"

(Ploua, erau niște bărbați aspri, palide voci
unul avea o gaură-n piept, altul în tâmplă
ceilalți, arhangheli pe pământ: unul
suspina după o fată
altul mă-ntrebă de-o femeie frumoasă
unul poftea o cană cu vin roșu, poftea o țigară
și toți mă sorbeau din ochii fără de soare
de liniște stând, în obrajii linii de moarte)

Pâinea mea cea de toate zilele am împărțit-o cu ei
vinul meu puțin, fiecăruia câte un strop amar;
așteptau – ploua și era pace, spre toamnă –
le-am povestit despre pământuri, despre o fată
despre o dragoste într-o vară
apoi despre niște copii; simțeam că îmbătrânesc
iar ei intrau în mine și mă cuprinse teama.

Palid zâmbiră, îmi mulțumiră spunându-mi
că mă așteaptă la ei, dar să nu mă grăbesc
– e vreme destulă, prea multă după aceea –
se ridicară, să plece, acolo, la datoriile lor
mă îmbrățișară, – erau așa ca un abur
triști erau foarte: unul îmi spuse nepoate
altul fiule, altul îmi spuse frate
iar cel mai tânăr – aproape copil –
îmi spuse tată! – m-am uimit – apoi plecară:
unul intră într-un stejar, altul într-un fag
unul se făcu stâncă, altul brad, cel tânăr
se subție într-o floare… Eram de tăcere și spaimă
ploua domol, ploua spre toamnă, adânc și statornic –
plânsei amar, îndelung și începui să sărut
mâinile întinse ale copacilor…

Radu Cârneci, cunoscutul și necunoscutul

Sunt multe decenii de când îl asociez cu orașul meu natal, Bacău. A inițiat revista cea mai autentic băcăuană, ATENEU, la care am colaborat și atunci când o conducea și ulterior, până azi, publicând recent acolo un articol despre doi poeți băcăuani, Alecsandri și Bacovia. A plecat de mult din Bacău, dar eu tot de Bacău îl asociez, deoarece a lăsat acolo urme puternice, oameni care l-au iubit și apreciat și care-i duc mai departe acțiunea sa culturală. Poet în ceea ce scrie și în modul în care se comportă, nu s-a afișat niciodată cu emfază, am avut totdeauna impresia că fuge de centrul scenei, se retrage mereu în culise. Poezia sa nu strigă, ci șoptește, iar modul în care și-a ales scriitorii din care a tradus în limba română este și el elocvent pentru sensibilitatea sa de deosebit rafinament și curajul de a-și încerca puterile cu valori majore ale poeziei universale.

La diferite momente, l-am redescoperit în noi și noi ipostaze. Într-un trecut mai îndepărtat, mă nimerisem, în compania sa, la un revelion cu Marin Sorescu și cu alți scriitori. După alți mulți ani, aflându-mă la Universitatea de Științe Agricole și Silvice, la o manifestare dedicată silvicultorului Valeriu Dinu, fost profesor al acelei Instituții, părintele profesorului Mihai Dinu, de la Universitatea din București, îl descopăr în sală și fiecare dintre noi se mira că-l vede pe celălalt în acea împrejurare. Aveam să aflu că obținuse, în tinerețe, o diplomă universitară de inginer silvic și nu întâmplător alcătuise ulterior o antologie literară pe tema pădurii, întocmai precum și Valeriu Dinu își dedicase eforturile unei întreprinderi similare. Mi-am amintit de triada finlandeză, pădure, liniște, zăpadă, care i se potrivește atât de bine acestui poet exemplar.

Dar cât de bine îl cunoaștem pe Radu Cârneci, care parcă se ascunde de lume? Am încercat să aflu data nașterii sale și am găsit date contradictorii, pendulând între trei variante, anii 1928, 1929 și 1930. Să dăm crezare variantei 13 februarie 1930, care figurează în Dicționarul coordonat de Mircea Zaciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu?

Există și un patrulater Cârneci, format din Radu, soția sa, Emilia, inginer silvic, poetă și eseistă, și fiicele lor, Magda, poetă și specialistă în arte vizuale, și Carmen, compozitor și dirijor. O cunosc bine pe Magda Cârneci, o ființă admirabilă, de o calitate intelectuală care o plasează în elita noastră culturală. A condus, în vremea din urmă, timp de mai mulți ani Institutul Cultural Român din Paris.

O familie exemplară, care merită atenția și prețuirea noastră!

Acad. Solomon MARCUS

Nicolae Mătcaş

La 27 aprilie 2010, profesorul universitar, lingvistul, publicistul, poetul, luptătorul înflăcărat pentru limbă şi alfabet, omul de stat, patriotul Nicolae Mătcaş a împlinit 70 de ani, prilej cu care consătenii, discipolii, colegii de şcoală, de facultate, de crez şi ideal, oamenii de bună credinţă, pe lângă urările cuvenite, i-au dedicat şi un volum, *Clopotul amintirilor durute,* editat de Dionis Lica şi din care reluăm materialele de la această pagină şi de la cea care urmează (inclusiv parte din fraza de faţă).

Nicolae Mătcaş s-a născut la 27 aprilie 1940, în comuna Crihana Veche, judeţul Cahul, într-o familie de ţărani. Studii primare, gimnaziale şi medii în satul natal. Licenţiat al Universităţii de Stat din Chişinău, Facultatea de Istorie şi Filologie, specializarea Limba şi literatura română (1962). Studii postuniversitare de doctorat la Leningrad, specializarea „Lingvistica matematică, structurală şi aplicată" (1964-1967). Autor şi coautor a 10 manuale pentru învăţământul preuniversitar şi universitar, autor a numeroase articole. Participant activ la mişcarea de eliberare naţională a românilor basarabeni din 1985-1991. Printre altele, secretar al Comisiei Interdepartamentale pentru problemele limbii materne de pe lângă fostul Prezidiu al Sovietului Suprem al RSSM (1987-1989), supranumită de Nicolae Dabija „Comisie de salvare a limbii". În perioada 1990-1994, membru al Guvernului Republicii Moldova (în trei guverne consecutive), ministru al Ştiinţei şi Învăţământului. Neocomuniştii („agrarienii") l-au acuzat de „românizare" a învăţământului din Republica Moldova, iar în 1994, când au venit la putere, l-au lăsat fără loc de muncă, forţându-l să se autoexileze în Ţara-mamă. Timp de 13 ani, până la pensionare (2007), a activat ca expert la Direcţia Relaţii Internaţionale din cadrul Ministerului Educaţiei, Cercetării şi Tineretului din Bucureşti.

Membru al Uniunii Jurnaliştilor din Republica Moldova (1980). Membru al Uniunii Scriitorilor din România (1999). Doctor honoris causa al Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi (1993), profesor honoris causa al Universităţii Bucureşti (1994). Multe alte distincţii.

Cărţi de specialitate (selecţie): *Probleme dificile de analiză gramaticală: controverse şi reconsiderări* (1978), *Limba moldovenească [română] literară contemporană* (1973), *Introducere în lingvistică* (1980), *Lingvistică generală* (1983), *De la grotesc la sublim: note de cultivarea limbii* (1995), *Român mi-e neamul, românesc mi-e graiul* (1998), *Româna corectă: ghid de cultivarea limbii* (2000).

Volume de poezie: *Surâsul Giocondei* (1997), *Trenul cu un singur pasager* (1998), *Azur* (2002), *Câte-s visele, multele...* (2003), *Coloana infinitului* (2003), *De-a alba–neagra* (2006) *Roată de olar. Sonete* (2008), *Vernale ploi* (2009), *Un câmp minat, urcuşul. Sonete* (2010).

(Vlad Pohilă şi Valeria Matvei)

Ilustrul Nicolae Mătcaş

Acad. Petru SOLTAN

Îl ţin minte de pe timpurile de demult. Adesea îl întâlneam în blocul matematicienilor al Universităţii din Chişinău. Un bărbat bine şi cu ochii trişti. Nu le mai ţin minte culoarea. Pare-mi-se aveau pupilele lărgite, ceea ce mă făcea să-i cred negri. Dânsul – basarabean, eu – transnistrean, ochii ceia îmi sfredeleau sufletul, pare, cu un sentiment lipsit de bunăvoinţă: răul făcut de cei de peste Nistru era amarnic de mare, în special, în domeniul limbii. Însă, iată, într-o zi de iunie cu mult soare, comunitatea filologilor de la Universitate, după un examen, cred eu de absolvire, adunată pe scările acelui bloc pentru o poză. Trecând prin faţă, ridic mâna şi practic strig: „Salut celor de la facultatea de litere slavone". Sigur că am fost turnat de un şef, ajuns în Basarabia tocmai din Valea Hoţului. Pe când din partea majorităţii obţin o simpatie, iertată-mi fie modestia. Recunosc şi stima mea faţă de această majoritate nu că s-a iscat, ci a şi crescut şi o port până în prezent. Fiecare în suflet ştia adevărul – e român şi limba e română. Nu sunt sigur, era Nicolae Mătcaş printre cei adunaţi pe scări sau nu. Dar de ne întâlneam faţă în faţă, sfredelirea ceea dispăruse şi simţeam că din pupilele celea răzbătea un fel de salut cald. L-am mai întâlnit în biroul de-acasă al regretatului academician Silviu Berejan. Chiar dacă în ochii ceia mari se simţea aceeaşi tristeţe, în vorbă era amabil.

Trecură un şir de ani. Era un început de deşteptare naţională. Activitatea, zbuciumul domnului Nicolae Mătcaş i-au şters tristeţea din ochi. Devenise un pilon al acestei deşteptări. Articole prin ziare, emisiuni televizate purtau semnătura şi imaginea însoritului Nicolae Mătcas. Iată adoptată în Parlament cunoscuta „Legislaţie lingvistică" (1989). Am impresia că zi de zi Domnul Mătcaş ţinea câte o prelegere la televizor cu privire la studierea (scrisul şi lectura) grafiei latine. Toată republica îl urmărea cu atenţie. Devenise un adevărat dascăl al poporului. Desigur, adesea era însoţit la aceste prelegeri de regretatul Ion Dumeniuc. Acesta fiind de origine ucraineană şi-a dedicat viaţa societăţii în sânul căreia îşi ducea traiul. Mi-aduc aminte, de-acum aleşi deputaţi, îl întreb pe colegul meu de la Frontul Popular, Mihai Ghimpu: „Unde îl plasăm pe Nicolae Mătcaş?" „Ministrul Învăţământului!" – a replicat dânsul cu voce tare, ca o chestiune indiscutabilă. Iar la Sfatul Frontului s-a votat unanim candidatura respectivă.

Câte şi mai câte reuşeşte să facă domnul ministru Nicolae Mătcaş e dificil a le enumera, lumea le ştie. Un detaliu o să-l expun un pic mai jos.

Camera Deputaţilor ne invită la Bucureşti, în august 1990, pentru a semna „Înţelegerea" privind cele două mii de burse, donate Republicii Moldova – un dar Dumnezeiesc. Ajunşi la Bucureşti cu maşina de serviciu a Domniei sale, părea că ne aşteptau; un vicepreşedinte al acestei camere, pare domnul Ionel Roman, în plină şedinţă, ne aşază în Prezidiu, anunţându-ne că o să ne trimită la microfon pentru a vorbi.

Doamne, să-l fi văzut pe Domnul Ministru, părea urcat în ceruri de timpurile sosite. A vorbit, aprins de sentimentele ce-i făceau o inspiraţie inegalabilă, vreo jumătate de oră. Sala l-a aplaudat în picioare. N-am să uit acele clipe de mândrie.

Nicolae Mătcaş, primid Ordinul Republicii de la Preşedintele Mihai Ghimpu

Detaliul promis. În cadrul Ministerului Ştiinţei şi Învăţământului – aşa se numea pe-atunci – se face un proiect al *Legii Învăţământului.* Publicat pentru discuţii, se ajunge la concluzia că e necesar un alt proiect, radical distinct de cel iniţial. Domnul Ministru face vizite peste vizite la Ministerul Educaţiei din România pentru a prezenta un nou proiect coerent cu proiectul cel românesc. Iar e publicat şi pus în discuţie. Agrarienii organizează o şedinţă specială în cadrul Ministerului Agro-Industrial, la care au fost invitaţi profesori de şcoli şi universităţi din domeniul respectiv. Verdictul a fost dur: a respinge acest nou proiect, desigur, din considerente că e românesc, ba mai mult – a-l doborî din funcţie pe domnul Nicolae Mătcaş. Cu această ocazie este invitat în Parlament pentru explicaţii – o chestiune care era obligatorie. Urcă Domnul Ministru la catedra cu microfon şi începe dezmăţul din partea agrarienilor. Noi, cei de la Front, credeam că s-a terminat cu postul de ministru. Însă ţinuta Domniei sale, vasta cultură, impecabilele logică şi limbă română timp de aproape două ore au ţinut piept atacului din partea agrarienilor. Asta a mirat şi sala şi balconul cu oaspeţi. Domnul Nicolae Mătcaş a devenit în Guvern şi mai activ în apărarea cauzei naţionale. Cu atât mai mult că alături îl avea pe alt as al cauzei noastre. E vorba de maestrul Ion Ungureanu, ministrul Culturii şi Cultelor. Aceşti doi, aş zice, zmei, erau unicii care făceau probleme la fiecare şedinţă de Guvern, unde majoritatea erau agrarieni sau cu duh de agrarian. Aceşti doi bărbaţi ai neamului au rezistat până la momentul când noul Parlament era totalmente agrarian. În noul Guvern n-au mai fost incluşi, ci aruncaţi în mulţimea de şomeri, ceea ce i-a impus să caute vreun pic de noroc în dulcea Românie, unde ambii s-au manifestat din plin, ca doi veritabili maeştri al Civilizaţiei româneşti.

Înainte de a-mi termina scundul meu portret al Domnului Nicolae Mătcaş, ţin să menţionez o chestiune legată de ocupaţia mea ca matematician.

În 1991, fiind la Bucureşti în doi, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj ne invită să le facem o vizită. În aula „Tiberiu Popoviciu", lume peste lume. Întâlnirea a avut loc în cadrul Facultăţii de Matematică. Ştiind că eu fac parte din tagma lor, sunt rugat să expun ceva din investigaţiile mele. Iau creta şi încep să explic un algoritm, pe care eu îl cred elegant, de rezolvare a unei probleme de ordin practic. La un moment, într-o matrice comit o eroare. Poate din cauza emoţiilor şi grabei de a explica mai repede. Nimeni dintre cei de la facultate n-o observă. Când colo, Domnul Ministru îmi arată eroarea. Am fost extrem de mirat: filolog şi să observe o eroare foarte ascunsă! Mai târziu, îmi dau seama prin ce se explică acest aspect rafinat de simţire logică. Domnia sa şi-a făcut doctoratul în Sankt-Petersburg (fostul Leningrad) cu o denumire de merit: „Lingvistica matematică, structurală şi aplicată", publicând la Chişinău, în 1982, monografia *Şcoală a gândului. Teoreme lingvistice.*

Nici până acum nu ştiu care-i este culoarea ochilor, însă sunt cu certitudine convins că Ilustrul Nicolae Mătcaş îşi are sufletul completamente românesc.

Istoria de lângă noi

Fratele meu mai mare

Sunt de-a dreptul uluit văzând contrastul frapant dintre meritele acestui mare om al cetății și atitudinea sfidătoare a celor mulți față de Domnia Sa, contrast tot atât de surprinzător ca și cel dintre poezia divină a entuziasmului național al basarabenilor din timpul luptei pentru limbă și alfabet și proza ignobilă a vieții din prezentul meschin, dominat de dorința nestăvilită de căpătuire rapidă pe orice cale.

Dl Nicolae Mătcaș a fost profesorul meu preferat, cu o ținută de intelectual ireproșabil și care se distingea în raport cu colegii săi de catedră prin limbajul elevat și de o corectitudine și expresivitate de invidiat, încât mi-a servit ulterior drept model în toate. Îmi amintesc cum o colegă de facultate, după primele ore de curs ținute de profesorul Nicolae Mătcaș, m-a întrebat cu o anumită doză de ezitare dacă dumnealui este român, adică originar din România. Și mare i-a fost nedumerirea când a aflat că e basarabean get-beget și că vorbește româna așa cum o cer normele ei ortoepice și gramaticale. Tot profesorul Nicolae Mătcaș a fost mentorul și animatorul meu în problema cercetării limbii române.

Îmi aduc, de asemenea, aminte cu o satisfacție ilimitată de perioada anilor '88-'89 (ai secolului trecut!) când dl Nicolae Mătcaș, ca secretar al Comisiei Interdepartamentale a Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii moldovenești, a manifestat o conștiință românească și o probitate care sunt flori rare la basarabeni și s-a impus drept unul dintre cei mai devotați bărbați ai neamului, așa încât a beneficiat de calificativul „incoruptibilul”, atribuit Domniei Sale, cu toată dragostea, sinceritatea și respectul, de un alt învățăcel al său, Constantin Tănase. Tot în acest context, e cazul să readucem în memoria concetățenilor noștri activitatea prodigioasă a dlui Nicolae Mătcaș pe post de ministru al Educației, când au fost inaugurate sute de școli românești, a fost introdusă în învățământul de toate gradele noțiunea și cursul „limba și literatura română”, predarea istoriei românilor, iar activitatea pedagogică a cunoscut un adevărat avânt național. Timp de 18 ani, sub tutela nemijlocită a dlui ministru și ex-ministru al Științei și Învățământului din RM, au fost trimiși, respectiv, după demiterea din funcție, prin grija expertului Direcției Relații Internaționale și Integrare Europeană din cadrul Ministerului Educației de la București, primiți la studii în Țară, numai pe locuri cu burse și cazare gratuită în cămine, fără a mai vorbi de numărul de locuri cu scutire de taxă de școlarizare, peste 35.000 de tineri și tinere.

Îmi apar ca vii în memorie momentele înălțătoare de trezire a conștiinței naționale a românilor basarabeni, de revendicare a dreptului la nume, la limba maternă, la scrisul latin, la istoria românilor, de luptă pentru eliberarea națională. Sâmbetele și duminicile erau zile de euforie, de suflu și trăire românească sinceră, care se declanșau în Parcul „Valea Morilor” (la estrada „Lumina” și la Teatrul de Vară) și culminau cu manifestația miilor de persoane pe Bulevardul Lenin de atunci. Dl profesor Nicolae Mătcaș, locuind pe strada dată, ne saluta de la balcon, iar noi îl chemam prin gesturi și urale să ni se ralieze, deși eram conștienți de faptul că nu putea să se verse în mulțime, întrucât nu-i permitea statutul pe care îl deținea, acela de secretar al Comisiei Interdepartamentale, funcție care îl obliga să nu participe la manifestări de stradă și să fie imparțial. Iar noi aveam nevoie de cineva care să ne reprezinte cu demnitate în comisie și în cele două grupuri de lucru, care se ocupau de elaborarea proiectelor de legi privind funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSSM, atribuirea statutului de limbă de stat limbii materne a populației majoritare băștinașe din republică și revenirea acesteia la grafia latină.

Nu cred ca Basarabia să fi cunoscut cândva vreo acțiune publică de o amploare similară cu manifestațiile mulțimii pe străzile Chișinăului. Punctul culminant l-a constituit Marea Adunare Națională din 26 august 1989, care a întrunit aproape un milion de oameni. Cât entuziasm, câtă certitudine în dreptate! Sunt momente de neuitat! La ședințele Parlamentului din 29, 30 și 31 august 1989, domnii profesori Dumeniuk și Mătcaș au participat pe rol de experți. În ședința din 30 august, dl profesor Mătcaș a rostit o alocuțiune fulminantă întru apărarea drepturilor legitime ale basarabenilor la limbă de stat și la alfabet latin, iar 31 august, sub imperiul voinței poporului, a devenit ziua astrală a triumfului limbii materne la ea acasă.

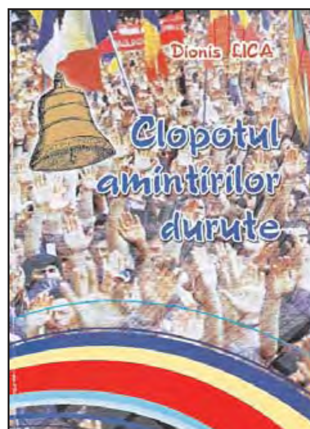

Ceea ce s-a obținut în problema limbii și democratizării vieții politice din Basarabia o datorăm, în bună parte, și acestui mare bărbat al neamului nostru. Tocmai din aceste considerente îmi permit să-l numesc fratele meu mai mare.

(Vasile BAHNARU, filolog, directorul Institutului de Filologie al AȘM)

Omagiu unui clopotar al Basarabiei

De ce a fost nevoie de această carte? De ce este nevoie de ea acum? Răspuns la întrebare aflăm în capitolul II dintr-un eseu intitulat *„Un luptător temerar pentru cauza românească: Nicolae Mătcaș”*. Eseul semnat de prof. dr. Victor Crăciun, președintele Ligii Culturale Române și al Asociației Congresului Spiritualității Românești. El notează: *„Ansamblul activității științifice, de cercetare și instructiv-formative a lui Nicolae Mătcaș reprezintă încă o dovadă totală că spiritualitatea românească este aceeași pentru românii din țară și pentru cele 13 milioane de români care se află în afara granițelor, răspândiți în întreaga lume”*.

La aceștia ne gândim și noi – la cele 22 de milioane de români din țară, dar și la cele 13 milioane din afara ei. Probabil, anume ei ar vrea să știe cine au fost autorii evenimentelor de la 1989, cine a reușit să redestepte conștiința națională a basarabenilor și cine a înălțat în locul școlii sovietice o cu totul altă școală în stânga Prutului.

Șapte capitole are lucrarea și fiecare din ele e prefațat cu câte un eseu de Dionis Lica. În aceste bucăți literare, cavalerul Reginei Științelor, matematicianul-savant, repet, ne apare ca un maestru al detaliului artistic. În fiecare eseu, cu scrupulozitatea ce-l caracterizează, punctează valoroase momente despre soarta lui Nicolae Mătcas. Iar toate capitolele conțin opinii sub care stau semnături ale lui Virgil Mândâcanu, doctor habilitat, ale regizorului, ex-ministru al Culturii, Ion Ungureanu, ale prof. univ., doctor habilitat Ion Buga, scriitorului acad. Nicolae Dabija, ex-ministrului Educației, Leonid Bujor, ale lui Mihail Grosu, ex-rector interimar al UPS „Ion Creangă”, ale academicienilor Ion Dediu, Petru Soltan, Anatol Ciobanu, Mihail Dolgan, ale savanților Vitalie Marin, Teodor Cotelnic, Anatol Eremia, ale consătenilor, foști colegi de școală și chiar de clasă – Alexandra Bunghez, Constantin Popa, Rodica I. Cucereanu, Zina Chiosa, Pavel Lazăr, Dumitru Șiman, Maria Cudlenco și ale altora.

Pe toți aceștia, autorul cărții parcă i-ar „convoca” chemându-i la apel într-o clasă școlară (simbolică) – și simți aievea acest apel, mai ales în capitolul intitulat *„Crihănenii despre consăteanul lor, discipolii despre profesorul lor”*.

Astfel, cartea profesorului Dionis Lica pare a fi, la ora actuală, cea mai completă lucrare (colectivă) consacrată unuia dintre cei mai valoroși intelectuali basarabeni. Titlurile capitolelor vorbesc ele însele despre această valoare (*„Profesor al Profesorilor, luminător al Neamului”, „Luptător pentru românism”* ș.a.). Iar Grigore Vieru îi dedică, în chiar deschiderea volumului, o poezie în deplină armonie cu titlul cărții, *„O mie de clopote”* (care mi s-a părut bun și pentru articolul meu). Realmente, din aceste o mie de clopote, unul a fost Nicolae Mătcaș, care, evident, a răsunat foarte tare atunci. Și a fost auzit bine nu numai de nemuritorul Grigore Vieru, dar și de toți basarabenii, mai ales de cele peste o sută de mii de cadre didactice pe care ministrul Mătcaș le-a păstorit cu atâta grijă în calitatea sa de primul ministru al Educației după Revoluție.

Implacabilă e scurgerea timpului; vremea vremuiește, floarea se pălește, semenii uită ce-a fost, ce-a strălucit și s-a stins, însă nectarul adunat la timp îți poate aminti. Ceea ce s-a spus foarte frumos și real despre Nicolae Mătcaș, s-a spus sincron și în timp util atunci când faptele lui îi uluiau pe toți; când în învățământ micile revoluții (mari) se succedau una după alta; dar și aniversările jalonau anii și îi prilejuiau ministrului și marelui intelectual momente deosebite de bilanț; ar fi păcat să spui că, în anii lui de glorie, Nicolae Mătcaș nu a auzit rostindu-se la adresa sa vibrante elogii – acesta a și fost acel nectar. Autorii lor, dacă ar fi întrebați de ce s-au dedat la ele și dacă nu cumva au fost niște osanale de ocazie, probabil că s-ar mira de întrebare. Ți-ar putea invoca imediat nopțile nedormite ale unui ministru, ziua lui de muncă ce începea în zorii zilei și se termina la miezul nopții, când în Casa Guvernului, unde avea și își are sediul Ministerul Educației, lumina de mult s-a stins, și numai în biroul lui mai ardea... Viața moldovenilor se înnoia atunci. Transformările radicale au cuprins tot spațiul și întreg spiritul educației, începând cu grădinița de copii și terminând cu aula universitară. Riscurile la care se expunea atunci ministrul erau mari, ca și „cucuiele” cu care se alegea. Totul trebuia schimbat, reînnoit – totul până la ultima literă din alfabetul imposibil să mai poată fi menținut în haina sa chirilică, și schimbarea hainei trebuia s-o facă școala.

(Tudor RUSU, director al săptămânalului *Făclia*, Chișinău)

Construirea satului model Antonești din Corbeni-Argeș (III)

Filofteia PALLY

Clădirile caselor de locuit și atenanselor tip. Pentru evitarea monotoniei prin repetarea în serie a unui număr restrâns de tipuri de case, s-a decis să fie studiate 10 tipuri diferite de locuințe țărănești, care să ilustreze cât mai fidel arhitectura locuinței tradiționale din județul Argeș.

Repartizarea acestor tipuri de case pe cele 39 de parcele ale satului s-a făcut prin alternarea tipurilor de case pe aceeași stradă, așezându-se cât mai diferit în teren, pentru a se obține un efect pitoresc maxim.

Toate casele sunt orientate cu fațadele principale și cerdacurile spre sud și sud-vest. Tipul J de case de pe parcela 12 a fost cedat Ministerului Sănătății ca locuință pentru medic, motiv pentru care s-a modificat planul inițial prin amenajarea unei spălătorii iar intrarea boltită de la parter a devenit birou și sală de așteptare.

Celelalte tipuri de construcții se execută fără modificări în plan, cu excepția celor derivate din ridicarea sau coborârea soclului casei deasupra pantei terenului. Între acestea, modificarea cea mai importantă este aceea adusă casei de tip I, de la parcela 10, care, din cauza pantei foarte pronunțate, a fost înălțată pe un soclu înalt de 2,5 m, rezultând niște arcade suplimentare sub cerdacul parterului, precum și la casa tip J de pe parcela L, care, fiind supraînălțată cu cca 2,5 m, a fost necesară construirea unei scări exterioare în fața intrării de la parter.

De asemenea, casei tip C, de pe parcela 8, i s-a adăugat un balcon acoperit în cerdac, la etaj, pe fațada posterioară, modificare reclamată de faptul că această fațadă a fost orientată spre sud.

Descrierea tipurilor de case:

Tipul A. (*ANS-DJ Argeș, Prefectura Argeș, Dosar 438 din 1943*) Are o suprafață de 81 mp în plan și cuprinde: pivniță la subsol, bucătărie-sufragerie, magazie-spălătorie și o prispă la parter, precum și două camere de locuit cu cerdac, la etaj, cu acces printr-o scară exterioară.

Tipul B. (*ANS-DJ Argeș, Prefectura Argeș, Dosar 438 din 1943*) Are un singur cat, ocupă o suprafață de 136 mp și cuprinde: o intrare, două camere de locuit, bucătărie, baie, coridor. În spatele casei, se află o polată în care se găsesc magazia și spălătoria, cu acces la pivnița de la subsol și o cabină de WC.

Tipul C. (*ANS-DJ Argeș, Prefectura Argeș, Dosar 196 din 1943*) Ocupă o suprafață de 81 mp, planul prevăzând o pivniță la subsol, bucătărie-sufragerie, prispă și o magazie-spălătorie, la parter, iar la etaj, două camere cu cerdac, cu acces prin scară exterioară. Closetul e în curte, iar baia în spălătorie.

Tipul D. Are un singut cat, construit pe o suprafață de 80 mp; cuprinde două camere, cerdac și bucătărie, la parter, iar la subsol, pivniță și magazie-spălătorie.

Tipul E. Construit doar la parter, pe o suprafață de 92 mp, format din două camere cu cerdac, o bucătărie și o magazie în polată, precum și o pivniță la subsol.

Tipul F. (*ANS-DJ Argeș, Prefectura Argeș, Dosar 388, 217 din 1943*) Are parter și etaj construite în cca. 82 mp Cuprinde o sală de mâncare cu pridvor și bucătărie, la parter, și două camere de locuit, cu cerdac, la etaj. Casa are scară interioară pentru accesul la pivnița de la subsol și la apartamentul din etaj, precum și o scară decorativă la exterior pentru acces la cerdac. Closetul în curte.

Tipul G. (*ANS-DJ Argeș, Prefectura Argeș, Dosar 188, 210 din 1943*) Construit doar pe parter, pe o suprafață de 160 mp, are cerdac acoperit, trei camere de locuit, coridor, bucătărie, spălătorie-magazie și un closet, precum și o pivniță la subsol.

Tipul H. Este construit cu parter și etaj, pe o suprafață de 90 mp, la care se adaugă un șopron acoperit. Acest tip cuprinde o sală cu scară interioară, o sală de mâncare cu vatră de gătit, o spălătorie (cu baie și duș) și un closet la parter, iar la etaj, un cerdac și 3 camere cu o mică anexă în mansardă, la etaj. Casa mai are pivniță la subsol, iar șopronul poate fi folosit ca bucătărie de vară.

Tipul I. (*ANS-DJ Argeș, Prefectura Argeș, Dosar 190 din 1943*) Are parter și etaj clădite pe o suprafață de 93 mp și cuprinde: prispă acoperită, sală de mâncare, bucătărie și spălătorie cu baie, la parter, iar la etaj, un cerdac cu două camere de locuit. Între parter și etaj, o scară interioară care asigură accesul, scară care duce până la subsol, în pivniță. Closetul este în curte.

Tipul J. (*ANS-DJ Argeș, Prefectura Argeș, Dosar 401 din 1943*) Este casa cea mai încăpătoare, acoperind, atât la parter, cât și la etaj, 113 mp Casa cuprinde: o sală de intrare, sală de mâncare, bucătărie, cameră, prispă posterioară, spălătorie, magazie și prispă acoperită în față, precum și o sală de baie cu WC, sub scară, la parter. La etaj, există: cerdac cu foișor, 3 camere de locuit legate printr-un culoar posterior. Sub scara interioară de acces la etaj, există o scară de acces la subsol, în pivniță.

Anexele. Grajdurile și cotețele sunt prevăzute a fi executate după un model unic, în care cele două construcții să fie unite printr-un perete comun. Fiecare construcție cuprinde: remiza de căruțe cu trapă de acces la fânar, un grajd pentru 4 vite, cu acces din curtea de serviciu și cu trecere la groapa de bălegar și cisterna de urină din spate, o scară de lemn pentru accesul la pod printr-o lucarnă și un closet–latrină cu hazna și cameră de decantare.

Anexat acestei construcții se găsește un corp secundar mai puțin înalt, în care se prevede: un grajd de oi, un coteț de păsări, un grajd pentru porci și un depozit pentru scule. Fiecare proprietate are o alee în mijloc, largă de 2,00 m, pentru pietoni și care duce până la capătul parcelei. Intrările pentru vite și căruțe se fac prin drumuri late de 3,0 m, cuplate două câte două, care deservesc curtea acareturilor. Grajdurile sunt retrase cu 3,0 m din aliniere. Între case și pe restul parcelelor se vor face plantații de pomi fructiferi, cu excepția grădinilor de zarzavat, situate în capătul proprietăților, care vor avea șanțuri sistematice pentru irigații.

Fiecare parcelă are o fântână cu puț pentru apă de băut, aflată la cel puțin 15 m de hazna. Împrejmuirile sunt simple, din lemn.

Lucrările de canalizare, aducerea apei de băut și instalațiile necesare satului vor fi proiectate ulterior, în funcție de studiile făcute în regiune de prof. ing. C. Mateescu pentru construirea barajului și uzinei hidro-electrice pe Valea Argeșului, în amonte de Corbeni. Hanul, Școala Horticolă, Postul de pompieri, Parcul de agrement și Stadionul se vor executa după terminarea satului model Antonești.

Procesul verbal al Comisiei de recepție a Județului Argeș, constituită din domnii Gh.I.Tâmpeanu, președinte, subinginer Otto Haiduchevici și Gh. Constantinescu, membri, I.N. Mateescu, secretar, făcut în zilele de 30 și 31 martie 1944 (*ANS-DJ Argeș, Prefectura Argeș, Dosar 385 din 1943*), menționează că, în perioada 27–31 martie 1944, au fost verificate situațiile prezentate de șeful inginer C. Fedorovici și magazinerul C. Ruja.

Comisia a constatat că, pe șantierul Antonești, s-au executat lucrări în perioada 1 aprilie 1943 – 31 martie 1944, cantitățile de lucrări prevăzute și recepționate în intervalul 18 decembrie 1943 – 29 februarie 1944 și 31 martie 1944 fiind în valoare de 71.984.585 lei.

În dosar, la fila nr. 41 (*ANS-DJ Argeș, Prefectura Argeș, Dosar 385 din 1943*), se află tabelul cu situația celor 41 de case ale satului model Antonești și valorile acestora: 1. Palatul Administrativ = 4.260.000 lei; 2. Dispensarul medical = 16.044.000 lei; 3. Stația CFR = 5.020.000 lei; 4. Casă țărănească tip A (4 ex.) 1.139.000 lei x 4 = 5.560.000 lei (parcelele 6, 15, 32, 36); 5. Casă tip B (3 ex.) 1.194.000 x 3 = 3.582.000 lei (parcelele 5, 16, 30); 6. Casă tip C (3 ex.) 1.145.000 x 3 = 3.435.000 lei (parcelele 8, 23, 38); 7. Casă tip D (4 ex.) 1.000.000 x 4 = 4.000.000 lei (parcelele 9, 14, 18, 31); 8. Casă tip E (4 ex.) 992.000 x 4 = 3.968.000 lei (parcelele 7, 21, 24, 37); 9. Casă tip F (6 ex.) 1.273.000 x 6 = 7.638.000 lei (parcelele 2, 19, 20, 25, 35, 3); 10. Casă tip G (4 ex.) 1.430.000 x 4 = 5.720.000 lei (parcelele 3, 13, 17, 33); 11. Casă tip H (4 ex.) 1.445.000 x 4 = 5.780.000 lei (parcelele 22, 26, 29, 40); 12. Casă tip I (3 ex.) 1.353.000 x 3 = 4.059.000 lei; 13. Casă tip J (6 ex.) 1.780.000 x 6 = 10.680.000 lei (parcelele 1, 11, 12, 18, 34, 41); 14. Grajduri cu valoare = 637.000 + 6.034.000 lei; 15. Amenajarea malurilor = 7.660.000 lei; 16. Străzi și trotuare = 9.910.000 lei; 17. Unelte =1.324.000 lei;18. Instalații = 1.580.000 lei; 19. Întreținere mașini = 5.480.000 lei; 20. Cheltuieli administrative și salarii = 2.600.000 lei; 21. Transporturi = 12.590.000 lei. Total general = 136.557.000 lei.

(Va urma.)

Istoria de lângă noi

De veghe'n lanul de orez
1 ianuarie 2012 - semnificații, valori (I)

Dragoș VAIDA

Că dorim sau nu, emisiunile tv impun atenției o agendă. Luna decembrie a adus o puzderie de emisiuni, multe consacrate evocării *epocii de aur,* prin conținut neplăcute, de multe ori cu puține elemente de autenticitate și, mai ales, prea puțin concludente. Urmărirea minuțioasă a cronologiei călătoriei către Târgoviște sau repetarea difuzării procesului nu mai sunt azi instructive, iar procesul însuși rămâne *neinteligibil* fără *explicarea a ceea ce s-a întâmplat, de fapt, acolo.* Lipsesc analizele necesare a ceea ce a urmat după căderea regimului, de exemplu, a protestului de mari proporții din 28 ianuarie. Nu avem încă un studiu științific al istoricilor, cu evaluări obiective, al acestei căderi. Este un subiect asupra căruia aș încerca să revin, pentru un moment, amintind însă că am avut intelectuali care nu și-au plecat capul, precum Lucian Blaga, Constantin Noica, conu' Alecu Paleologu sau Nicolae Steinhardt, ca să mă rezum la autori pe care i-am citit și i-am cunoscut.

Nedorind să mă gândesc acum la acest subiect (voi reveni cu ceva), propun să întoarcem pagina. La 1 ianuarie din acest an s-au împlinit cinci ani de când – ne aducem bine aminte de când? – România și Bulgaria au aderat la UE. Puținele articole și comentarii socot motivate să ne atribuie, în prea mare grabă, în absența unor sondaje științifice, un sentiment de dezamăgire nenuanțat, nediferențiat. Aderarea nu a adus prosperitatea visată și garanția unei vieți mai bune, comentează *Deutsche Welle.* Dar chiar dacă aceasta ar fi și concluzia analizelor pe care încă nu le-am făcut, este oare deziluzia îndreptățită?

Să căutăm Europa acolo unde este ea, *„la trebile ei"* (I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută,* Actul III)!

A concepe sau vedea UE ca un minister al economiei și finanțelor sau, cu tupeu, ca o bancă din care poți lua pe veresie este o inconștientă iluzie. Și o dovadă de ignorare a istoriei. Europa a fost de la început o entitate în care liantul au fost tradiția și cultura. Așa a fost în Evul Mediu, când a intra în Europa însemna a te încreștina, tot ceva centrat pe o idee, de această dată politica, a fost și la Napoleon, care a folosit expresia *monedă unică.* Dar pentru noi ce a fost? Unde au învățat, urmând exemplul lui Spiru Haret, profesorii pe care eu i-am avut, unde și-au găsit sursele de inspirație pașoptiștii, unde a învățat Eminescu, ce idei a promovat Junimea și către ce parte și-a tras Regele țara? (Citiți articolul *Junimea, azi,* al academicianului Solomon Marcus, în *Convorbiri Literare,* numărul pe decembrie 2011, p. 8-15, și mai căutați, veți căuta mult și bine, pagini la fel de clar văzătoare și însuflețite despre rolul Junimii sau al monarhiei noastre, în context european.) Comunitatea Europeană este deci de gândit, în primul rând, în legătură cu semnificații și valori culturale. Dacă o reducem la dimensiunea economică, vorbim mult și bine – despre altceva.

Așa fiind, cititorul este rugat să privească la multe, nu în ultimul rând, ba chiar în primul rând, la condiția în care muncește. Nu, nu mă refer la salarii, onorarii sau pensii, care își au importanța lor netăgăduită, ci la condiția intelectuală în care lucrăm. Dar ce trăznaie este această condiție și câți euro face ea? Nu acest echivalent este tot ce contează, în ceea ce facem trebuie să luăm în considerare și alți factori, nu mai puțin importanți, cum ar fi cei amintiți în continuare.

Putem călători liber, în unele cazuri chiar lucra, și aceasta nu este deloc puțin. Obținând dreptul la călătorii, cazuri importante s-au putut rezolva. Chiar și acasă mentalitățile s-au schimbat rapid, sub ochii noștri. Evident, nu aș avea dreptul și nici competența să fac aprecieri universal valabile și de aceea mă limitez la domeniul în care am lucrat, la informa-tică și, din când în când, la matematică, dacă nu chiar la cultură (din nou, aș dori să revin cu ceva despre informaticienii de peste hotare, proveniți din catedra în care am fost și eu).

Nu încep analiza cu 2007, ci mă refer la tot ce am trăit după 1989, pentru că atunci a început să se modifice condiția noastră, în general. Dacă îmi dați voie, recurg la un exemplu, cert, nu cel mai semnificativ, îngust, pentru că e personal. În 1989 am publicat la Editura Academiei cartea *Structuri matematice discrete. Aplicații,* împreună cu Alexandru Mateescu, distins coleg, matematician informatician de maximă valoare și prieten, plecat prematur dintre noi, cu o prefață datorată profesorului Solomon Marcus. Volumul se ocupa de sintaxa și semantica limbajelor de programare și acesta a fost titlul propus de noi. Din planul de apariții al editurii, lucrarea fost eliminată de către *tovarășa,* la cabinetul 2, din cauză că informatica „nu plăcea". Am venit cu alte titluri, pentru a fi acceptați. Așa se face că în documentele supuse aprobării, în zăpăceala care a urmat, au apărut două titluri și chiar specificația că este vorba de o lucrare în două volume. La un moment dat, în disperare de cauză, Mateescu a spus că noi am realizat o culegere de „balade populare" și că, sub acest titlu, lucrarea va trece. Se gândește cineva că în mediul postdecembrist, încă în curs de cristalizare, ar mai fi fost posibilă o situație precum cea descrisă?

Am lucrat un semestru și mai bine la Departamentul de Matematică din Duke University. Acolo am avut posibilitatea, pentru prima oară în viață, să am pe masa mea toate lucrările citate în articolul pe care îl studiam și aceasta în puțin mai mult de o jumătate de oră. Am putut contribui, după puteri, la scrierea unui articol, în colaborare atât cu Alexandru Mateescu, care îmi fusese student și asistent, la data elaborării aflat la Universitatea din Turku, cât și cu profesorul Jonathan S. Golan, de la Universitatea din Haifa, o autoritate de prim rang în teoria semiinelelor. Mă duceam la departament, inclusiv la calculatoare, la orice oră doream și puteam vorbi la telefon, din biroul meu, cu orice persoană de pe glob. Nu-i așa că aceste lucruri vi se par banalități? – chiar și sunt, de mulți ani, și așa este bine. Catedra în care am lucrat a dat nume mari în domeniul informaticii teoretice, de cel mai înalt nivel, cum este Cristian Calude, profesor la Universitatea din Auckland. Sunt departe de tot de ceea ce ar trebui să spun pentru a vă da dimensiunea măcar aproximativă a modului fundamental în care ni s-a schimbat viața profesională și nu numai.

Bine, s-ar putea spune, aceasta ar fi valabil pentru o minoritate. Nu pot face estimări, dar să privim în jur, neamuri, colegi sau vecini, și să vedem câți nu se pot duce în străinătate. N-am avut un birou la facultate, am început căsnicia cu o singură camașă albă, cu mâncarea pregătită pe reșou. Toate s-au schimbat și dacă ne gândim un pic, suntem gata chiar să ne plângem: prea repede și prea în toate! Da, dar Occidentul nu ne-a dat prosperitatea visată și, adaug, bineînțeles că nu. Dezamăgirea unora, cu cât mai puțini, cu atât mai bine, provine din utopia că UE este banca lui tata mare, care virează automat prosperitate. Această prosperitate *peste noapte* nu a fost posibilă, pentru că ea era din start *contrară principiilor și exigențelor din care a rezultat însăși starea Europei occidentale.* Vestul nu putea da ceva ce el însuși nu avea: bunăstare fără muncă, fără inițiativă, fără sacrificii, fără lupte chiar cu sistemul. Aș spune chiar că mult doritele *ajutoare* au încurajat prea mult, fără să vrea, o mentalitate în care *dependența* și regimul *asistențial* au devenit nu excepția, ci regula generală.

Din învățături...

Ascultați, femeilor, ascultați, bărbaților, ascultați, împărăteselor, ascultați, împăraților, ascultați, jupâneselor, ascultați, boierilor, ascultați, toate vârstele, tineri și bătrâni, tinere și bătrâne, nu vă sunt de trebuință veșminte aurite, ci cele dinlăuntru, căci cât timp le avem pe acestea, celelalte ne sunt fără folos! Nu pot fi împodobite în același timp și sufletul și trupul, nu putem în același timp să lucrăm pentru Mamona și să slujim cum se cuvine lui Hristos. Deci să lepădăm acest chin cumplit, căci nimeni nu și-ar împodobi casa, atârnând perdele din fir de aur, iar el, gol în zdrențe, să șadă sfios.

Dar tu acum așa faci, căci locuința sufletului tău, adică trupul, îl împodobești cu mulțime de perdele frumoase, iar pe el îl lași să șadă în zdrențe. Oare nu știi că se cuvine împăratului să se împodobească mai mult decât cetatea? De aceea, cetatea se împodobește cu perdele de in, iar împăratul cu porfiră și coroană. Așa și tu, îmbracă-ți trupul în veșmânt mult mai slab, iar mintea ți-o îmbracă în porfiră și pune-i cunună, și așeaz-o în caretă înaltă și strălucită. Acum însă faci dimpotrivă, căci cetatea o împodobești în felurite chipuri, iar pe împărat – mintea – îl lași legat să se târască pe urma patimilor dobitocești. Nu te gândești oare că ai fost la nuntă, și anume la nunta lui Dumnezeu, nu socotești că în această cămară sunt datoare să intre toate sufletele chemate, îmbrăcate și împodobite în haine aurite? Vrei oare să-ți arăt pe cei ce sunt îmbrăcați așa și care au veșminte de nuntă? Adu-ți aminte de sfinții aceia, despre care v-am vorbit înainte de mai multe ori, care aveau haine de păr și locuiau în pustii. Aceștia sunt cei care au avut veșminte de nuntă, iar aici, chiar dacă li s-ar fi dat haine împodobite, n-ar fi vrut să le ia. Ci, precum un împărat, dacă i-ar zice cineva să se îmbrace în zdrențele unui sărac, s-ar mânia de asemenea veșminte, așa și acelora nicicum nu le pasă de porfira împărătească, ci vor numai să vadă haina harului lor; de aceea și haina de porfiră o iau în batjocură, ca pe o pânză de păianjen, căci știu că zdrențele lor sunt cu mult mai strălucitoare decât veșmintele împăratului. Și dacă ai putea deschide porțile minții și să vezi sufletul lor și toate podoabele cele dinlăuntru, ai cădea la pământ, neputând răbda să vezi frumusețea razelor și strălucirea veșmintelor lor și fulgerul cugetului lor.

Care limbă este cea mai apropiată de română?

Liviu P. DINU

Bucuria nașterii unui copil este însoțită aproape întotdeauna de un cor de interogări legate de asemănarea copilului cu unul sau altul dintre cei doi părinți. Nu mult după ce mătușile, bunicii, unchii, vecinii și prietenii apropiați și nu prea (n-)au căzut de acord în privința asemănării copilului cu mama sau cu tata, se trece la explorarea întregului arsenal genealogic. Se va observa că nasul e al bunicului dinspre partea mamei, că gura este a bunicii dinspre tată, că o mătușă are urechile întocmai ca proaspăt apărutul copil, că ochii... Aici apar uneori probleme. Ce te faci, că părinții au ochi căprui, dar copilul are ochi albaștri (întocmai ca vecinul, va fi gluma preferată a multora). Din fericire se găsește cineva care își aduce aminte că străbunicul (nu mai e clar care) a avut ochi albaștri și un șir lung de improvizații genetice încearcă să argumenteze ad-hoc că nu e nicio problemă, așa sunt legile biologiei și totul e sub control.

Disputele nu încetează nici când copilul a crescut și a început să semene din ce în ce mai mult cu el însuși. Uneori i se atrage atenția că nimeni din neamul lui nu a purtat părul lung (strâns în coadă) sau mai știu eu cum, că uite, părul lui seamănă leit cu al bunicului dinspre tată. Și tot așa – cert e că această dispută asupra asemănării cu unul sau cu altul are loc strict în perimetrul arborelui genealogic al respectivului, care la un moment dat a ajuns un ins matur, poate părinte la rândul său.

Este acesta un caz izolat? Nici pe departe, disputele interminabile asupra clasificării mamiferelor sunt de notorietate. Faptul că nici până acum nu s-a descoperit vreo fosilă care să fie strămoș fie numai al cimpanzeului, fie numai al gorilei, face ca în cadrul darwinismului să fie o dispută continuă asupra apropierii omului de una sau alta dintre cele două primate.

Dar sunt aceste dispute apanajul doar al universului purtător de ADN?

Categoric nu, muzica e doar un prim exemplu pe care îl avem la îndemână. E ușor să spui că Miles Davis e mai apropiat de Metallica și Iron Maiden decât de Bach sau Beethoven, dar este infinit mai greu să spui dacă Haydn e mai apropiat de Mozart decât de Bach. La fel se întâmplă și cu limbile naturale: de bine, de rău, măcar pentru limbile indo-europene (cu câteva excepții, e adevărat) s-a căzut de acord asupra clasificării familiilor lingvistice și a grupării limbilor în clustere adecvate. Dar adevăratele dispute abia aici încep, în interiorul familiilor lingvistice. Artificiale sau nu, folositoare sau nu, similaritățile dintre limbi au de multe ori soarta copilului nou-născut. Se folosesc arme dintre cele mai diverse, în funcție de abilitățile celor care vin să își spună părerea. Niciuna dintre ariile lingvistice standard nu a fost ocolită atunci când s-a pus problema clasificării limbilor înăuntrul unei familii de limbi.

Decebal

Chemați sau nu (mai degrabă nu), în cele ce urmează vom chibița și noi pe seama asemănării limbilor romanice, favorizând în mod natural româna.

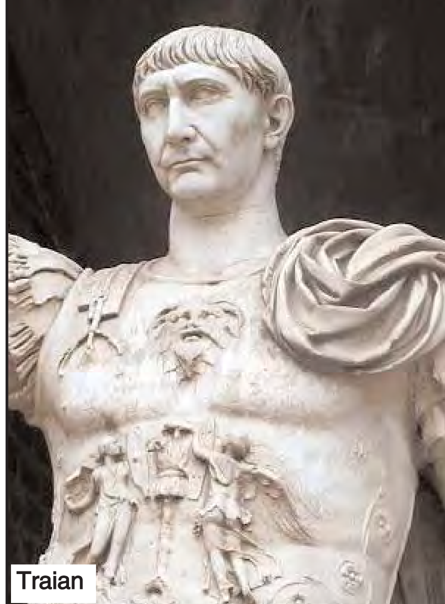
Prima întrebare mi-am pus-o în urmă cu ceva vreme, în timpul unei plimbări prin Seurasari (Helsinki). O plimbare lejeră alături de doi prieteni, însoțită de o sporovăială pe măsură, a atras atenția unui german solitar care s-a apropiat curios de noi și ne-a întrebat în ce limbă vorbim. A continuat spunându-ne că el vorbește și italiana și franceza, că se descurcă în spaniolă, dar din limba noastră nu înțelege o boabă. Suficient încât să înțeleg că într-un fel neamțul simțea că vorbim o limbă romanică, dar de ce nu înțelegea nimic? Și atunci cum poți spune că o limbă seamănă mai mult cu alta? Pe ce te bazezi? Pe celebra teorie a ariilor laterale (limbile situate la extremitățile unei arii geografice ce delimitează aceeași familie lingvistică „seamănă” cel mai mult), conform căreia româna seamănă cel mai mult cu portugheza? Similaritățile contrucțiilor sintactice? Diverse tehnici moderne care folosesc mijloace computaționale greu asimilabile de către lingviști? E greu de crezut că un individ ar fi putut să apeleze în mod aproape instantaneu la una sau alta dintre aceste tehnici. Dar, pe de altă parte, cum să contești faptul că italiana sună atât de românește? Dar cu celebrul *furculision* ce ne facem?

O vreme m-a chinuit întrebarea aceasta, până când l-am pus pe neamțul meu într-un scenariu de invidiat: l-am chemat să colinde prin spațiul nostru latin și să viziteze România, Italia, Franța, Catalunia, Spania, Portugalia. Fiind un turist dezghețat, alegându-și acest spațiu, s-a gândit înainte să învețe și ceva latină. Tot ceea ce ne interesează este o clasificare a acestor șapte limbi, în sensul următor: care limbă i s-a părut a fi mai apropiată de română? Dar cu care i s-a părut că seamănă cel mai mult italiana? Dar portugheza? Sau spaniola? Dar despre latină ce ne poate spune? Dar care i s-au părut cele mai apropiate două limbi?

Acum să ne gândim un pic la ce contacte ar putea avea el, ce discuții va auzi. Cădem de acord că o mare parte a cuvintelor pe care el le va auzi va fi formată din fondul principal de cuvinte din fiecare limbă în parte. Păstrând metafora muzicală, cuvintele pe care el le aude sunt formate din silabe, prin urmare „melodia” limbii respective este dată de succesiunea și frecvența silabelor pe care le întâlnește și pe care încearcă să le proceseze. Facem o paranteză și spunem că frecvența silabelor din fiecare limbă nu este uniform distribuită, ci se conformează unor principii de tip minim efort (legea lui Zipf, principiul lui Menzerath etc). Un astfel de studiu arată că un număr relativ mic de silabe distincte vor acoperi o mare parte din corpusul total al silabelor. În general, primele 200-300 de silabe (așezate în ordinea descrescătoare a frecvențelor) acoperă peste 80% (chiar 90% pentru anumite limbi) din numărul total al silabelor limbii respective. După acest prag, procentajul de acoperire crește lent, ajungând ca primele 500 de silabe să acopere cca 95% din limbă. Pentru cei care citesc pentru prima dată o statistică a silabelor dintr-o limbă, aceste rezultate ar putea părea ușor surprinzătoare. O analiză ulterioară asupra tuturor silabelor din limba română a arătat că această tendință de acoperire a unui corpus mare cu un număr mic de elemente (e drept, cele mai frecvente) se păstrează.

Prin urmare, dacă am accepta că un ascultător neutru clasifică limbile după silabele pe care le aude, am putea fi de acord și cu următoarea afirmație: silabele sunt cu atât mai numeroase cu cât ele apar mai des în silabificarea cuvintelor din fondul principal al fiecărei limbi în parte. Așadar, pentru a analiza similaritatea limbilor romanice și pentru a-l ajuta pe turistul nostru, alegem următoarea strategie: luăm fondul lexical principal din fiecare limbă (și nu traducerea aceluiași fond în toate limbile), silabificăm fiecare cuvânt și pentru fiecare fond în parte obținem un clasament al silabelor întâlnite în acest fond, silabe ordonate descrescător după numărul aparițiilor lor (pe primul loc vom întâlni silaba cea mai frecventă, pe locul doi următoarea, ș.a.m.d., pe ultimul loc silaba cu cele mai puține apariții). Obținem în acest fel șapte clasamente, câte unul pentru fiecare limbă în parte, fiecare clasament conținând silabele limbii respective ordonate descrescător după numărul aparițiilor lor în silabificarea cuvintelor din fondul lexical respectiv.

Acum, cu cât două clasamente vor fi „mai asemănătoare”, cu atât limbile respective am putea spune că „seamănă” mai mult. Trebuie să observăm însă că aceste clasamente au următoarea proprietate: elementele situate pe primele poziții sunt cele mai importante (adică sunt cele mai frecvente silabe și, implicit, cele care sunt auzite cel mai des de către un ascultător dat), așadar, similaritatea acestor clasamente trebuie să țină cont de acest fapt, și anume, că două clasamente care arată cam la fel în prima parte a lor trebuie să fie mai apropiate decât două clasamente care arată cam la fel în partea a doua a lor, dar arată diferit în prima parte, adică exact acolo unde se află informația principală. Găsirea unei metrici adecvate cu care să comparăm aceste clasamente s-a transformat într-o aventură greu de imaginat în timpul plimbării prin Seurasari.

Traian

Să vedem acum ce s-a întâmplat cu similaritățile noastre. Tehnica utilizată a fost următoarea: am considerat de fiecare dată o limbă specificată ca fiind limba etalon și am măsurat față de ea distanțele la care se află toate celelalte limbi. În felul acesta am reușit să avem o radiografie exactă a fiecărei limbi în parte. Pentru o perspectivă mai bună și pentru a surprinde cât mai bine variațiile unei limbi, am preferat să nu facem o analiză globală care să ne dea un răspuns cantitativ sec, ci am ales să studiem variația distanței dintre două limbi prin analiza tuturor clasamentelor parțiale de lungime 1, 2, 3 etc., până la lungimea maximă a lor egală cu 561 (numărul silabelor din latină). Considerăm că astfel vom surprinde și unele aspecte mai fine, de natură pur calitativă, greu accesibile altfel.

Dacă ne uităm la cele mai frecvente 300 de silabe, limba română este mai apropiată de italiană, urmată de spaniolă, portugheză și catalană. Se observă că pe măsură ce numărul de silabe crește, italiana se îndepărtează de română, apropiindu-se în schimb portugheza (de altfel, la nivelul tuturor silabelor analizate, portugheza este cea mai apropiată față de română). Am aflat deocamdată în ce situație ne aflăm atunci când noi ne comparăm cu alții.

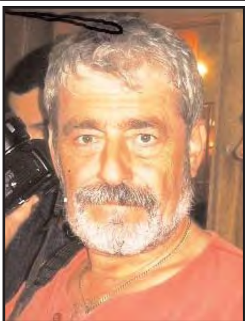
Dar ce se întâmplă când și alții se compară cu noi? Vom vedea că o grăbită reflexivitate ar putea provoca un derapaj fatal al analizei pe care o întreprindem. Așadar, să vedem care limbă sună cel mai „italienește”. Româna?

Graficul care exprimă similaritatea limbii italiene ne dovedește că cea mai apropiată limbă romanică față de italiană este spaniola, aflată la o distanță foarte mică. *Magari secondo posto?* Nici măcar, imediat după spaniolă apare portugheza, iar apoi catalana. Așadar, ratăm podiumul în Italia și cu asta am impresionat-o pe vecina mea care nu pricepea în ruptul capului de ce toți cunoscuții ei români învață așa repede italiana, iar de ea abia s-a prins spaniola vacanțelor de vară.

→

România de pretutindeni

Scrisoare din San Francisco

El Dorado County. Goana după aur

Nicolae CIOBANU

Călătorind către Nordul Californiei, pe latura de est a Pacificului, visele încep în San Francisco odată cu splendoarea golfului, câmpiilor, pădurilor, munţilor, râurilor şi lacurilor extrem de ciudate. Primii oameni care s-au stabilit pe aceste meleaguri situate la capătul Pământului au venit prin Alaska tocmai din Asia, în vremuri necunoscute. Golful a fost descoperit de europeni în 1770, datorită expediţiei lui Gaspar de Portola, venind din Mexic şi urmărind ţărmul către nord.

California a exercitat dintotdeauna o atracţie mistică pentru aventurierii care şi-au încercat norocul pe văile râurilor ce-şi trag seva din Munţii Sierra Nevada, în căutarea bulgărelui de aur. Unii au traversat continentul direct prin deşert, atinşi brusc de febra metalului preţios, de la primele zvonuri bine ticluite de autorităţi.

Jedediah Smith a fost primul care, venind din Santa Fe, New Mexico, urmărind râurile Humbold şi apoi Trukee, a poposit pe locurile viitorului oraş Sacramento. Acești aventurieri, veniţi în valuri succesive, au reuşit să deschidă şi să exploateze sute de mine în măruntaiele Pământului Făgăduinţei, unele cu o eficienţă de 400.000 de dolari pe an.

Primii sosiţi au început să se aşeze pe văi şi dealuri, la început de-a lungul râului Sacramento, luncile de la intersecţie de râuri fiind periculoase din cauza inundaţiilor din sezonul de primăvară. Alţii, precum John Femont şi Kit Carson, pornind din Texas, au traversat Munţii Sierra şi au urcat pe Carson River până pe dealurile numite El Dorado, după care au coborât pe American River până în Sacramento şi au pus bazele localităţii numite Sutter Fort, în 1844.

Au urmat apoi alţii şi alţii, printre care şi mormonii, care au fost angajaţi să lucreze la o „fabrică” de cherestea de pe malul stâng al râului American (Coloma Valley), în regiunea El Dorado Hills.

Adevărata istorie a „febrei” aurului începe la Coloma, mai jos puţin de „furca” râului American, unde James Marchall observă „ceva” la joagărul mecanic acţionat prin căderea apei. Pe 24 ianuarie 1848, găseşte primele pepite de aur pe canalul de refulare al apei, după ieşirea din joagăr. Din cauza lipsei mijloacelor de informare rapidă, vestea s-a răspândit încet către est, dar, deja în noiembrie 1849, 600 de vapoare au acostat în San Francisco, iar până la sfârşitul anului 39.000 de suflete au venit pe ocean şi alte 42.000 au traversat continentul.

La Dry Digging (Coloma Valley, El Dorado Hills), s-au stabilit 10.000 de oameni veniţi în căutarea metalului preţios şi în scurt timp au părăsit Dealurile de Aur cu câte o avere de 10.000 de dolari, mai mult decât necesar pentru o viaţă liniştită. Creştini adevăraţi, cumpătaţi şi înţelegători, au lăsat în urmă o reală speranţă şi pentru cei care urmau să mai vină, ceea ce nu prea se mai întâlneşte astăzi.

De fapt, această „febră” a îmbogăţirii instantanee a fost întreţinută de autorităţi, în vederea populării părţii de vest a continentului, adevărata bogaţie a Californiei fiind de departe clima deosebită, ce dădea muncii colective forţa celor 365 de zile însorite ale anului.

Pe 9 septembrie 1850, Congresul declara California al 31-lea stat al Americii.

Lacrima Anei

O ţară aparte

M-am născut departe, departe,
într-o ţară aparte,
unde femeile
se cheamă Ana,
unde fiecare-i zidită de vie
într-un pod,
o mănăstire
sau o cetate.

M-am născut departe, departe,
într-o ţară aparte,
unde bărbaţii
se cheamă Manole,
unde, fiecare,
însetat de celebritate,
ridică un pod,
o mănăstire
sau o cetate,
în care zideşte,
de vie,
pe Ana, soţie.

M-am născut departe, departe,
într-o ţară aparte,
unde fiecare bărbat
sacrificând ce iubeşte,
tânără soţie,
înaltă,
cu inima frântă,
o ctitorie.

(Din vol. *darul domnului borges,* Ed. Brumar, Timişoara, 2010.)

Crisula Ştefănescu

(n. 25 iunie 1949, Caracal) a absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti în 1972, a fost câţiva ani profesor de limba română şi franceză, apoi, în 1982, a emigrat în Germania, unde a lucrat 12 ani la Radio Europa Liberă. A tradus (în colaborare) poezie românească (Ana Blandiana, Octavian Paler) în limba engleză. A publicat cinci volume de versuri: *Vraja orei* (1998), *Semne* (1999), *Poarta cu săruturi* (2004) – tradusă şi în engleză, *Plecarea şarpelui* (2005), *darul domnului borges* (2010), o piesă de teatru (*Ana şi Satana*, 1999), două volume de interviuri (cu Alexandru Ciorănescu: *Între admiraţie şi iubire,* 2000, şi Augustin Buzura: *Teroarea iluziei,* 2004). A editat, singură sau în colaborare, mai multe volume de memorii şi corespondenţă ale unor personalităţi culturale române.

Inspiraţia e, de cele mai multe ori, o cercetare, o întrebare sau nedumerire. Temele sunt caracteristice: tristeţea, frica, furtuna, absenţa, moartea, suferinţa, adică ceea ce depune o ceaţă şi un întuneric peste frumuseţea luminoasă a vieţii... În felul acesta, poezia Crisulei Ştefănescu nu e construcţia frumuseţii gingaşe, a unei fericiri spulberate. E reconstrucţia universului dărâmat, din care amintirea n-a păstrat în adânc decât spaima furtunii care l-a prefăcut în ruine.

(Alexandru Ciorănescu, *Cris,* volumul *Vraja orei,* Ed. Jurnalul literar, 1998.)

Eacesta un caz izolat, în care româna se află pe ultimele locuri în investigarea apropierii faţă de o limbă romanică? Nici pe departe.

Portugheza se află într-o situaţie similară: spaniola, catalana, italiana, franceza sunt mult mai apropiate de ea. Portugheza, catalana, italiana, franceza se află în această ordine în ceea ce priveşte apropierea de spaniolă (graficele complete ale similarităţilor limbilor romanice pot fi regăsite în bibliografia listată la sfârşitul acestui articol).

O altă observaţie interesantă este cea legată de limba catalană: graficele care exprimă similaritatea ei cu portugheza şi spaniola au practic aceeaşi formă, situând-o la egală distanţă faţă de cele două limbi. Pe locul trei întâlnim italiana, iar româna din nou apare pe poziţii finale. De altfel, se observă că cele mai apropiate două limbi romanice sunt portugheza şi spaniola. Studiul nostru relevă şi faptul că distanţele silabice dintre latină şi celelalte 6 limbi analizate sunt relativ apropiate, arătându-ne astfel o dată în plus rolul median pe care îl joacă latina.

Observaţiile de mai sus arată că evoluţia limbii române într-un spaţiu depărtat de nucleul dur latin a dus la deosebiri mai mari (cel puţin la nivel fonologic) între română şi celelalte limbi romanice decât deosebirile dintre oricare alte două limbi care aparţin nucleului romanic. Pe de altă parte, diferenţa dintre română şi celelalte şase limbi analizate aici este în limite statistic acceptabile, astfel încât toate cele şapte limbi analizate sunt automat categorizate ca făcând parte din aceeaşi familie de limbi.

Desigur, studiul nostru poate suferi mai multe îmbunătăţiri şi/sau continuări. Una dintre ele ar putea fi legată de analiza unor corpusuri reprezentative ale limbilor vorbite. O altă posibilă continuare ar putea viza analiza dialectelor unor limbi comparativ cu limba mamă. Şi am mai putea discuta despre apropierea dintre familii lingvistice etc.

Nu putem încheia fără afirmaţia următoare: „Cu un kilogram de carne de vacă nu mori de foame, cu un litru de vin bun nu mori de sete”. Aceasta este cea mai lungă frază pe care o ştiu şi care sună la fel în română, italiană, spaniolă, catalană şi portugheză. Fiind o fire mediteraneeană, nu contenesc să o spun şi să o verific în tot bazinul mediteraneean, atunci când am ocazia. Are mare succes!

Bibliografie

1. A. Dinu, L.P. Dinu. *On the syllabic similarities of Romance languages.* In A. Gelbukh (Ed.): *CICLing 2005, Lecture Notes in Computer Science,* 3406, 783-788, Springer-Verlag, Berlin, 2005.

2. L.P. Dinu. *Rank distance with applications in similarity of natural languages. Fundamenta Informaticae,* 64 (1-4), 135-149, 2005.

Un argeșean prin lume
Popas în Spania (III)

Ion PĂTRAȘCU

Am cunoscut mai îndeaproape Sevilla și locuitorii ei în perioada 2007-2010, când mi-am permis șederi mai îndelungate la nepoata mea Marilena, stabilită prin căsătorie pe meleaguri andaluze. Cu ajutorul actualei ei familii spaniole, Ramirez, m-am apropiat nu doar de ceea ce are mai reprezentativ acest oraș, dar și de sufletul sevillanului, pe care Creatorul l-a plămădit din ingrediente cu totul și cu totul speciale. La tezaurul cultural al Sevillei, al întregii zone andaluze, și-au dat obolul, în egală măsură, creștinii, maurii, evreii și gitanes, mai pe românește, țiganii. Este vorba de o zestre materială și spirituală neprețuită, care se regăsește la loc de onoare pe listele UNESCO ale patrimoniului cultural mondial.

Fiind *adoptat* de la început ca membru al familiei Ramirez, am beneficiat de un statut privilegiat, având acces la resursele informaționale inepuizabile ale lui Rodolfo senior și la multe activități colective. În plus, Rodolfo este un amfitrion de excepție. Este o reală plăcere să-l urmărești cu câtă satisfacție feliază, la aparatul propriu, cel mai bun jambon de pe piață sau să surprinzi luminile jucăușe din ochii lui, atunci când scoate din colecția-i sacră cel mai bun vin. Soția lui Rodolfo, deși a fost ocupată cu creșterea celor cinci copii, nu și-a pierdut iscusința în pregătirea celor mai alese bucate sevillene. Nepoata mea este norocoasă să aibă asemenea socri de ispravă.

Încă de la primele noastre *dezbateri,* l-am provocat pe Rodolfo, spunând: *ce fericiți sunteți voi cu fiestele și siestele voastre!* Dacă eu glumeam, gazda mea nu, atunci când zicea: *să știi că, înainte de fiestă și siestă, sevillanul a muncit și muncește serios, creând bunurile pe care le admiră o lume întreagă și de care el este mândru. Secretul nostru,* sublinia el, *este că noi știm și să muncim, și să ne distrăm, însă totul cu măsură.* Am convenit, totuși, că, pe lângă muncă, viața sevillanului se sprijină pe patru piloni, altfel spus, are patru supape prin care el își descarcă energiile negative și se încarcă cu cele pozitive..

S-a întâmplat ca, doi ani la rând, să mă aflu la Sevilla în **Săptămâna Sfântă** a Paștelui și să asist la cel mai grandios pelerinaj al celor 60 de confrerii catolice ale orașului. În noaptea de apogeu, vineri spre sâmbătă, căutam să-i identificăm și noi în mulțime pe membrii familiei lui Rodolfo. Dacă nu primeam un semn discret, ar fi fost imposibil să-i recunoaștem în ținuta cernită, cu mantii până la călcâie și glugi țuguiate pe cap. Impresionează, de fiecare dată, platformele enorme, pe care sunt amplasate statui sau grupuri statuare, în mărime naturală. Atrage atenția, în primul rând, prezentarea simplă, modestă a lui Iisus Cristos, în toate ipostazele golgotiene: ducând crucea, pe cruce și coborât de pe cruce. În schimb, Fecioara Maria apare într-un baldachin elegant, cu o coroană de aur pe cap și purtând o mantie brodată cu fire de aur și argint. Pe ansamblu, întreaga manifestare etalează cele mai scumpe odoare liturgice, fiind considerată un veritabil muzeu religios în aer liber. Aceste platforme, care alegorice, sunt însoțite de *nazarenos,* adică păcătoșii care speră să-și ispășească greșelile din timpul anului. Pe unele mantii apar simboluri din heraldica ecleziastică, semnificând existența confreriei în baza unui titlu pontifical sau regal ori apartenența la un Ordin religios, respectiv militar: *Cavalerii Sfântului Mormânt* sau *Cavalerii de la Malta.* Grupurile de pelerini sunt însoțite de fanfare foarte zgomotoase, iar, uneori, se mai aude și câte un bocet agonizant, cu origini într-un vechi cântec flamenco.

Aici, parcă ar fi necesară o mică paranteză. Sevilla se încadrează foarte bine în definiția de ultracatolicism aplicată de obicei Spaniei. Să ne gândim doar la faptul că în cartierul Triana al acestui oraș a functionat peste trei sute de ani acea instituție odioasă numită Inchiziția. Apoi, când vorbim de creștinarea Americii Latine ajungem tot la Sevilla, care devenise capitala uniuia dintre cele mai mari imperii coloniale. Religia catolică a fost dusă peste Ocean de echipajele celor trei caravele, comandate de amiralul Cristofor Columb. Este o poveste fascinantă, pe care, dintre români, o știa cel mai bine Alexandru (Alejandro) Ciorănescu, care a cercetat, a prezentat și tradus în limba franceză textele rămase de la Cristofor Columb (a se vedea numărul din noiembrie 2011 al revistei).

Prin tradiție, la două săptămâni după Paște are loc Târgul de primăvară, **Feria,** eveniment ce a depășit de mult granițele locale, ajungând în anul 2010 la 2 milioane de participanți, din toate colțurile Spaniei. Feria își are originile prin anul 1854, când nu era decât un banal târg de vite, în câmp deschis, care a evoluat rapid, ca un Făt-Frumos din poveste, până la orășelul din timpurile noastre, cu manifestări complexe, care ar putea fi considerate o replică andaluză a Festivalului de la Rio. Pregătirile nu par a fi cu nimic mai prejos decât cele braziliene. Croitoriile sunt ocupate luni de zile pentru confecționarea splendidelor rochii sevillene – în fond, tot flamenco – și a bogatelor costume andaluze pentru călăreți și vizitii. La rândul lor, și caii beneficiază de cele mai fanteziste harnașamente. Din tumultul evenimentelor diurne, impresionează parada celor o mie de călăreți și a nu mai puțin de o sută de calești, de toate tipurile. Partea feminină, inclusiv fetițele din cărucior, își etalează vestimentația sevillană, viu colorată. Atrag atenția, în mod special grupurile de femei, îmbrăcate în rochii de gitanas (țigănci) care, musai trebuie să fie însoțite de un călăreț.

Am lipsit de la punctul culminant al *Feriei,* corida de după-amiază, moment atât de îndrăgit de spanioli. Dacă masacrarea bietelor animale este mereu aceeași, cromatica vestimentației este sclipitoare. Femeile vin în cele mai splendite rochii flamenco, iar toreadorii apar în costumele lor elegante, în culori roșu, verde și albastru, brodate cu fir de aur. Odată corida încheiată, oamenii se întorc la căsuțele de lemn, unde petrec până în zorii zilei următoare. La invitația lui Rodolfo junior, am petrecut cu Marilena și Enrique o seară de basm în atmosferă andaluză. În căsuța închiriată de Rodolfo am ascultat o muzică sevillană mai potolită și am urmărit dansatorii – perechi sau în grupuri – care etalau mișcări armonioase, mai pașnice decât pașii de flamenco. Văzând acest spectacol, dădeam dreptate lui Rodolfo senior, care zicea că la ei totul se face cu măsură. Și, într-adevăr, *Fiesta* nu avea nimic *sălbatic,* pentru că oamenii nu-și beau și mințile.

La coridă, ne-a dus Rodolfo senior. A fost, de fapt, o ieșire în familie. Așa am ajuns și eu pe marea arenă din Sevilla, construită pe locul fostei piețe a lânii. Astăzi, locul se cheamă *Plaza de Toros de la Real Maestranza.* Construcția a început în anul 1767, după ce corporația nobiliară Real Maestranza a obținut autorizația regală. Rodolfo a avut grijă să cumpere locuri în rândul doi al arenei, de unde ți se furnica pielea când se apropia taurul și vedeai de aproape fulgerele din ochii lui însângerați. Arena era plină până la refuz, cu excepția lojei regale. Spectatorii – foarte punctuali. După cum sublinia Rodolfo, corida este singurul loc unde spaniolul nu întârzie. Lupta cu taurii este un spectacol total, greu de descris. Ea trebuie văzută. Voi menționa, totuși, un episod întâlnit destul de rar în aceste arene. Dintre cei șase tauri planificați (de fapt, trași la sorți) pentru sacrificare, unul nu a vrut să *colaboreze.* A făcut un fel de *grevă japoneză.* Organizatorii erau pregătiți și pentru o asemenea eventualitate. Au introdus în arenă o cireadă de boi care, prin *manevre diplomatice,* l-au atras pe *grevist* în grupul lor și l-au scos din joc.

Toreadorii sunt considerați eroi naționali. Au statui și nume de străzi. La Sevilla, există și un Muzeu al toreadorului, amenajat în fosta capelă a arenei despre care vorbim. Impresionează, în mod deosebit, monumentele funerare din cimitirul municipal Sfântul Ferdinand, unde s-au retras pentru odihna veșnică toreadori îndrăgiți, precum Paquiri, El Espartero, Rafael de Gallo, Ignacio Sancez Mejias și mulți alții. Joselito, însă, beneficiază de un monument în bronz, un veritabil mausoleu, înfățișând un grup de țigani care poartă pe umerii lor corpul neînsuflețit al toreadorului. Cimitirul este un adevărat muzeu de sculptură funerară, chiar o arhivă istorică a orașului.

Cum era și normal, încă de la prima mea vizită la Sevilla am mers la un spectacol **flamenco,** prezentat de una dintre cele mai bune trupe din areaul andaluz. Așa am luat contact cu un element fundamental al culturii din sudul Spaniei. Despre rădăcinile flamenco auzisem mai multe versiuni în timpul peregrinărilor mele prin ținuturile flamande ale Europei sau prin lumea arabă. Rețin, însă, varianta sevillană, care susține că acest fenomen cultural a fost sintetizat în *laboratorul* cartierului Triana al Sevillei, folosind ingrediente provenite de la mauri, evrei și țigani. În acel mojar străvechi au fost omogenizate trăirile, stările sufletești ale acelor contribuabili, cu bucuriile și necazurile lor de zi cu zi. Ceea ce a rezultat s-a exprimat, în forme tot mai perfecționate, prin *cante* (cântec), *baile* (dans) și *quitarra.* În raport de natura sentimentelor, flamenco poate fi *jondo* sau *grande* (profund, legat de evenimente triste), *intermedio* și *chico* (ușor, despre dragoste și natură). Între dansatori, cântăreți și chitarist(i) există o comunicare codată. Așa apar acele momente furtunoase, de erupție vulcanică. Și mai este ceva. Sunt castanetele, moștenite de la negustorii fenicieni, pe care spaniolii le-au transformat într-un instrument național, devenit indispensabil la flamenco, alături de chitară.

Pornind, probabil, de la trăirile exprimate prin flamenco sau poate de la cântecul și dansul, numite generic sevillene, unii muzicologi consideră că *romanța* ca gen muzical ar fi apărut în Spania, prin secolele XIV-XV, având ca sursă cântece populare despre întâmplări extraordinare, eroi sau povești de dragoste. Ea era echivalentul *liedului* german, *songului* englez, *pesniei* rusești sau a *mawwalului* arab. Aceleași surse susțin că, în România, romanța apare mai târziu, adică prin secolul al XIX-lea, fiind impusă de Vasile Alecsandri și de Mihai Eminescu. După cum se știe, Eminescu o consacră sub forma *romanței cantabile* în *Pe lângă plopii fără soț, S-a dus amorul, Când amintirile, Ce este amorul?* etc. Așa cum evreii din Andaluzia au fost coautori la flamenco, la fel și confrații lor din spațiul carpato-dunărean au contribuțiile lor la romanța românească. De altfel, este cunoscut și recunoscut faptul că evreii de la noi s-au remarcat în toate genurile muzicale, și nu în ultimul rând în romanță.

Cartea care vă aşteaptă

Suntem un neam de martiri

Mihail Diaconescu: *Sacrificiul*

Partea a treia: *Sortiţi durerii şi lacrimilor*

Maria Mona VÂLCEANU

Intrarea României în război, pentru reîntregirea teritorială, era cerută cu mult zel de cei mai cunoscuţi oameni politici. Octavian Goga, Vasile Lucaciu, Onisifor Ghibu organizau întruniri publice cerând intrarea în luptă contra Austro-Ungariei. Întreaga suflare românească dorea eliberarea Ardealului, mai ales că unităţile formate din români, care erau deja mobilizate pentru luptă, erau dispuse în prima linie şi utilizate drept carne de tun; „gloata valahă", cum era numită de ofiţerii maghiari în batjocură, „trebuia să dispară". Aceeaşi sacrificare a armatei române s-a întâmplat şi în Al Doilea Război, când, la întoarcerea frontului, ruşii îi puneau pe români în primele rânduri, între ei şi nemţi, producându-se prăpădul din Munţii Tatra. În această atmosferă încep dezertările din armată, tema aceasta fiind tratată asemănător cu prezentarea ei în *Pădurea Spânzuraţilor* de Liviu Rebreanu, intelectualii români în primul rând refuzând să lupte contra Ţării. Întrebarea-cheie „De ce să murim fără rost?" e tot mai des rostită de români şi, chiar dacă dezertarea se pedepseşte cu moartea, această moarte e considerată o jertfă, iar înţelesul jertfei e sfânt, fiindcă înseamnă nădejde, iar viaţa nu e posibilă fără jertfă.

Un personaj controversat este arhimandritul Vasile Mangra, căruia contele Istvan Tisza îi oferea, în aceste momente grele, succesiunea în Scaunul Mitropoliei de la Sibiu. Retras să cugete în liniştea Mănăstirii ortodoxe Hodoş-Bodrog, unde în tinereţe depusese voturile monahale – castitatea, ascultarea şi sărăcia – arhimandritul îşi aminteşte învăţăturile bătrânului egumen Corneliu, care îl primise ca discipol, învăţături care ni se transmit şi nouă prin intermediul cărţii: „El îl făcuse să înţeleagă că trebuie să te înfrângi pe tine însuţi în multe, că nu pierzi nimic dacă te socoteşti mai prejos decât toţi ceilalţi. Pierzi însă nespus de mult atunci când crezi că eşti mai bun chiar şi numai decât unul singur. Smerita părere de sine este o stare de har." (Mihail Diaconescu, *Sacrificiul,* Editura Magic Print, Oneşti, 2010, pag. 371) Simţind toată lupta suflării româneşti contra ungurilor, arhimandritul are puterea să-l refuze pe şeful guvernului, regăsindu-şi astfel liniştea, darul minunat, încărcat cu puterile harului, harul regăsirii în sine şi pentru sine, liniştea, isihia care te îndreaptă spre rosturile ascunse ale firii, spre cugetarea înaltă. Apoi, împăcat cu sine, înaltul preot moare, simbolic parcă, într-o Budapestă pustie şi sărăcită, devastată de război şi de revolte.

În paralel, capitolele cărţii prezintă destinul celor două personaje centrale, ducându-şi fiecare firul evenimentelor, furierul Romulus Brad în armata română condusă de la Bucureşti, căpitanul Nicolae Bolcaş în unităţile române luptând sub conducerea austro-ungară. În mijlocul acestor evenimente fierbinţi, la jumătatea cărţii, din nou imaginea cireşului înflorit, metaforă a vieţii şi a frumuseţii, laitmotivul acestui volum:

„Vedenia casei din Cărpinet, cu cireşul din curte invadat de flori şi zumzete de albine, i se ivea în faţa ochilor cu o claritate neverosimilă. Părinţii, copilăria, toate acele realităţi complicate şi inefabile pe care se întemeia relaţia sa cu lumea originilor căpătau coerenţă şi formă tocmai în imaginea aceasta precisă, stăruitoare a cireşului înflorit.." (pag. 392) Cireşul înflorit, motivul sacru din Ţara Soarelui Răsare, casa părintească, cu siguranţă ceva din nostalgia Vultureştilor de Argeş unde autorul s-a format sufleteşte...

Viziunea asupra războiului a lui Mihail Diaconescu este asemănătoare cu cea a lui Camil Petrescu din romanul *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război.* Dotarea armatei române este necorespunzătoare, inferioară adversarilor, ceea ce duce la multe pierderi de vieţi omeneşti, generalii şi comandanţii de unităţi bazându-se în luptă pe calităţile ostaşilor: „Iscusinţa, dârzenia şi puterea de rezistenţă erau însuşirile pe care se miza în atacurile surpriză." (pag. 400) Nimic din marile adevăruri istorice care trebuie rostite nu-i scapă autorului: „Pline de noroi, de beznă şi umezeală, mirosind jilav a trupuri înghesuite şi nespălate, adăposturile aminteau de grajdurile supraaglomerate. Murdari, pământii şi tăcuţi, soldaţii se mişcau în ele ca nişte umbre." (pag. 417)

În descrierea războiului, *Sacrificiul* se dezvăluie a fi o carte epopee, glorificând victoriile armatei române la Mateiaş şi Mărăşeşti, adeverind afirmaţiile din text că suntem un neam de martiri sortiţi durerii şi lacrimilor. Iată imaginea unui erou: „Înainte de prânz, trupul lui Bârlădeanu fu aşezat în curtea unui gospodar din satul Iveşti, pe un ţol frumos, adus din odaia cea bună. I se aprinseră într-o ulcică nişte lumânări subţiri de ceară curată. O femeie miloasă îi puse pe piept câteva flori, simboluri pure ale fragilităţii umane. Fu dus apoi, pe aceeaşi targă, într-o biserică mică, albă, care mirosea a tămâie şi a fum de lumânări. Preotul satului, un bătrân cu barba răsfirată pe piept, împreună cu cântăreţul său, îi rostiră rugăciunile de cuviinţă". (pag. 488)

Romulus Brad trăieşte alături de generalul Moşoiu viaţa soldaţilor din tranşee, cei mai mulţi – ţărani: „Seara şi dimineaţa, când îşi rosteau rugăciunile, după datina lor de ţărani cuminţi, cu frică de Dumnezeu şi ruşine de oameni, nu uitau să-i amintească întâi pe cei rămaşi acasă. Dumnezeul puterilor era invocat să-i ajute." (pag. 496)

Martirii erau cei împuşcaţi de maghiari în furia lor, martirii cauzei naţionale româneşti, toţi cei acuzaţi de propagandă daco-română. Slujitorii Bisericii Ortodoxe se numărau printre ei.

Este o carte în care se pledează pentru anticiparea realităţii prin spirit, o carte care afirmă că speranţa e singura noastră putere. Arta evocării, structurată pe un filon de profund patriotism, este presărată cu imagini ale oamenilor politici ai momentului istoric, autorul dovedindu-se un excelent portretist. Iată imaginea prim-ministrului la tribună: „Înalt, cu părul alb şi bogat, cu profilul prelung, precis desenat, marcat de barba tăiată scurt şi de mustaţa stufoasă, Ionel I.C. Brătianu se adresă oaspetelui într-o manieră neutrală, impersonală, anunţând în limba franceză dorinţa Parlamentului român de a-l saluta pe domnul Emile Vandervelde. Avea o voce înaltă, puternică, pe care franceza elegantă, precisă, i-o sublinia şi mai bine." (pag. 526)

Evocarea se împleteşte adesea cu meditaţii pe tema marilor probleme ale existenţei umane; am mai subliniat onestitatea, idealul, timpul: „Omul iubeşte clipa ca parte a timpului. Şi iubeşte timpul ca parte a existenţei eterne". (pag. 595)

Starea finală: „Înainte de a fi un loc al durerii, iadul este o stare de suflet, în care singurătatea, chinul necurmat şi lipsa de dragoste, mai ales lipsa de dragoste, stăpânesc fără nicio cruţare. Neputinţa de a mai spera în reabilitarea propriei vieţi provoacă sentimentul dezastrului şi imaginea iadului pe pământ. Speranţa este, laolaltă cu credinţa şi dragostea, una din marile virtuţi ale omului." (pag. 597)

Aprecierile nu sunt numai de domeniul filosofiei, ci şi aprecieri realiste de tipul: politica e instinct, dar e şi o ştiinţă a acţiunii directe în scopul dorit... este îndeosebi o ştiinţă a deciziei practice, o artă a eficienţei. Sau înţelept–filosoficul precept că măcar uneori, dacă nu totdeauna, răbdarea este o mare virtute.

Interesantă este prezentarea războiului pe trei planuri, armată română care luptă sub conducerea austro-ungară, armata română comandată de Guvernul de la Bucureşti şi ceea ce se întâmplă în Bucureştiul ocupat de nemţi, mişcarea de rezistenţă şi de colaborare cu Guvernul instalat la Iaşi a celor rămaşi sub ocupaţie. Documentarea pentru aceste pagini este foarte preţioasă. Mihail Diaconescu a avut predecesor în descrierea acestor momente doar memoriile principesei Martha Bibescu. Cunoaştem reţeaua de rezistenţă tot prin intermediul personajului Romulus Brad, rănit, adăpostindu-se în casele fetei de care se îndrăgosteşte, Felicia, chiar sub ochii maiorului Ulrich von Wildeshausen.

Fratele acesteia, tânărul Barbu, participă din plin la reţelele de luptă conspirativă, organizate sub straşnică ocupaţie duşmană când planul era ca România să dispară.

Povestea de dragoste Romulus-Felicia este dublată de logodna lui Nicolae Bolcaş cu tânăra învăţătoare Laura, nepoata dr Ciurdariu Ciordaş. Moartea Laurei, împuşcată la Câmpani de trupele sălbăticite ale contelui maghiar Werboczi, hotărâte să apere averile grofeşti în Transilvania, este de un tragism zguduitor. Nicolae, distrus, are un dialog cu mama sa: „– Nu pot să îndur! Laura a murit sub privirile mele! – De ce nu poţi? îi răspunde mama. Durerea e făcută doar pentru oameni. Este un om adevărat numai acela care ştie să înfrunte durerea." (pag. 675)

Un moment solemn al acestor pagini este declaraţia lui Vasile Goldiş în Adunarea Naţională a tuturor românilor din Transilvania şi Banat din ziua de 1 Decembrie la Alba Iulia, prin care decretează unirea acestor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii cu România. De la Chişinău, delegaţia românilor venise la Iaşi cerând unirea Basarabiei cu Ţara. Acesta este momentul formării României Mari, în strălucita ei existenţă interbelică. Sub teroarea maghiară dezlănţuită asupra luptătorilor făuritori ai Unirii de la Alba Iulia se vor prăbuşi însă şi Nicolae Bolcaş şi baciul Ioan Ciurdariu Ciordaş. Ultimul gând al lui Nicolae în faţa Sacrificiului care dă şi titlul cărţii: *„Oare ei nu ştiu că martirii au uneori mai multă putere decât cei vii?"* (pag. 734)

De remarcat prezenţa luptei eroice de o parte şi de alta a frontului a celor doi generali români, generalul Moşoiu şi generalul Boieriu, alături de lupta şi sacrificiul ţăranilor români din satele de pe Valea Crişurilor.

Epilogul explicitează metafora sacră a sacrificiului, firul coordonator al acestei cărţi: „În suferinţă e totdeauna un sens cuprinzător şi înalt, din care binele şi frumosul izvorăsc în cele din urmă cu o putere nebănuită. În suferinţă, şi cu deosebire în sacrificiu, e sursa vie a unor împliniri viitoare, a căror putere rămâne nepieritoare. Poate de aceea suferinţa şi sacrificiul sunt sacre." (pag. 753)

Autorul demonstrează o bună înţelegere a existenţei umane în sensul ei religios şi al istoriei ca destin asumat, a trecutului ca formă a timpului care nu piere, ci are funcţia magică a revenirii. Stilul, cu toată abundenţa informaţiei, este clar, logic, într-o scriitură modernă, cu descrieri interesante, de la luxul palatelor vieneze la duhoarea de cadavre şi noroiul tranşeelor. Lumea evocată este vie, se mişcă sub ochii cititorului. Uimind prin documentaţie şi puterea de evocare, cu ceva din măreţia epopeicelor romane sadoveniene, cartea aceasta devine ea însăşi un monument închinat Marii Uniri. „Romanul *Sacrificiul* este unul deopotrivă de metafizica neamurilor şi de teologia istoriei." (Ilie Bădescu, *Amurgul unui Imperiu,* pag. 40.)

Cartea care vă așteaptă

Aurora Liiceanu, *La taifas*

Ion C. ȘTEFAN

Doamna Aurora Liiceanu devine, cu fiecare carte pe care o publică, o prezență tot mai activă în câmpul literaturii române. Deși s-a afirmat mai târziu în literatură, are toate șansele să-i întreacă pe mulți alergători competitivi, deoarece scrie cu talent, dăruire și dragoste pentru cititori și își alege cu atenție subiectele, pe care le grupează tematic, în texte narative și cu multe exemple concrete și semnificative, pe care le-a selectat din activitatea sa îndelungată de cercetător senior la Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru", din cadrul Academiei Române.

Dintre volumele sale anterioare amintim: *Rănile memoriei. Nucșoara și rezistența din munți, Prin perdea, Rendez-vous cu lumea, Patru femei, patru povești.* Observăm după titluri și după natura preocupărilor sale profesionale că este vorba despre o literatură de graniță, în care desfășurarea narațiunii se îmbină cu numeroase exemple, sfaturi, susținute și de citate celebre din filosofi, mari moraliști ai lumii sau scriitori din literatura universală, precum Paul Valéry, René de Chateaubriand, Virginia Woolf, Arthur Schopenhauer, George Călinescu, Andrei Pleșu și alții.

În volumul *La taifas* (Ed. Polirom, Iași, 2010), scurtele sale proze au titluri semnificative: „Timpul", „Noi și alții", „Și diferiți și asemănători", „Destin și cine-mi face viața". Deși abordarea este general umană, locul central al povestirilor îl ocupă femeia contemporană, cu multiplele sale provocări, dileme și preocupări, cu anumite dificultăți de adaptare. Unele titluri sunt concluzive, ca: „Timpul se bate cu iubirea", „Bărbații stau la pândă, se năpustesc" etc., altele interogative, întrebările fiind puse cu dibăcie pentru atragerea coparticipativă a cititorilor: „Marea iubire este adâncă, este îndelungată, este unică?", „Femeie sau mamă?", „Când iubim? Și ce zic alții?"

Talentul autoarei este pe măsura gândirii sale pilduitoare: „Astăzi oamenii caută să citească ceva care plutește între două tărâmuri, lectura ficțiunii și a biografiei capătă înțeles" (p. 6), sau: „Desigur că nici unul dintre ei nu se gândea prea departe, prezentul îi consuma și le era bine" (p. 45). Ori: „Nu facem decât să gândim granițele, acele demarcații pe care le simțim între dorință și realitate. Se poate, oare, ca dorințele noastre să devină realitate?" (p. 116).

Iată un mod de abordare literară: cu tact, cu profesionalism, cu multe valențe deschise, la care ne vom gândi, desigur, cu atenție, abia în final, descoperind cât de folositoare sunt astfel de cărți.

Premieră culturală în relațiile româno-chineze

Ion PĂTRAȘCU

În ziua de 7 noiembrie 2011, la Fundația Europeană Titulescu din București, a fost lansat volumul *China: Tradiții și cultură,* semnat de Su Shuyang. Personalitățile care au prezentat volumul au apreciat la unison meritul deosebit al ambasadorului Liu Zengwen în apariția acestei cărți care, astfel, dă o aureolă culturală încheierii misiunii sale în România. *Prin aceasta, diplomatul din China a construit un nou pod spre România, în completarea celorlalte contribuții notabile ale sale la întărirea prieteniei și colaborării dintre popoarele român și chinez.* Cu această apreciere, prof. George G. Potra, directorul Fundației Europene Titulescu, a înmânat ambasadorului Liu Zengwen *Medalia Jubiliară Titulescu.*

Din stânga: D. Ioncică, Liu Zengwen, G. Potra

La rândul său, domnul Dumitru Ioncică, directorul Editurii Uranus, a făcut o prezentare amplă, de specialitate, volumului *China: Tradiții și cultură,* reliefând importanța lui pentru o cât mai bună cunoaștere a poporului prieten chinez. Despre autorul cărții, directorul Dumitru Ioncică spunea că acesta *este una dintre mințile luminate ale Chinei contemporane, este un chinez îndrăgostit de cultura și tradițiile țării sale.*

Ambasadorul Liu Zengwen preciza că volumul lansat a fost tradus deja în mai mult de zece limbi, întrunind un tiraj de peste zece milioane de exemplare, devenind cartea chineză cu cea mai mare răspândire și influență în lume. Despre autorul volumului, diplomatul chinez sublinia: *eu, personal, îl admir foarte mult pe domnul Su Shuyang ca mare promotor al culturii chineze, dar și ca erou al unei lupte de zece ani cu cancerul de care suferă.*

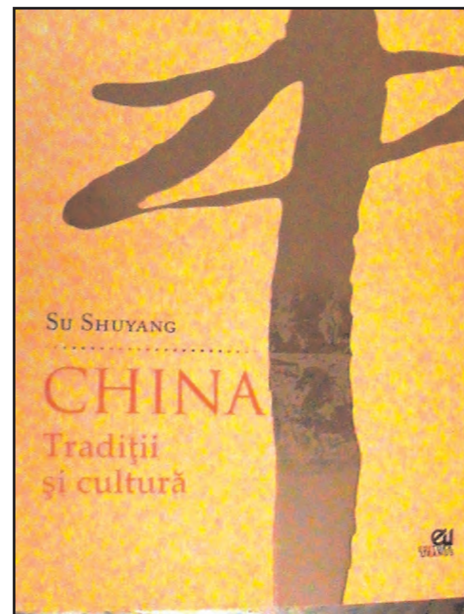
A fost reținută nota optimistă cu care ambasadorul Liu Zengwen și-a încheiat alocuțiunea de la acest eveniment cultural. Amintind o zicală a poporului chinez, care spune că *prietenii buni fac ca distanțele mari să pară mici,* Excelența Sa conchidea: *deși distanța dintre China și România este mare, prietenia și dorința reciprocă de dezvoltare a relațiilor bilaterale constituie forța motrice a evoluțiilor viitoare.* Lansarea acestei cărți, mai spunea Domnia Sa, *oferă acestor relații o bază nouă, fiind o fereastră deschisă spre China.*

Volumul ***China: Tradiții și cultură,*** ediție destinată cu prioritate tineretului, este o bijuterie bibliografică și informațională, bogat ilustrată cu reproduceri din tot ceea ce chinezul a creat mai frumos și mai reprezentativ. În fond, volumul răspunde unor întrebări capitale, pe care autorul și le-a pus atunci când a purces la întocmirea lui: *Ce fel de țară este China? Care este drumul pe care l-a străbătut ea până acum? Cum arată străvechea ei civilizație?*

Printre răspunsurile lui găsim și precizarea că, dintre toate civilizațiile timpurii – Egiptul antic, Babilonul antic, India veche și China antică – singura care a supraviețuit 5.000 de ani, fiind încă foarte tânără, este civilizația chineză. Vitalitatea deosebită, ne spune autorul cărții, se datorește faptului că civilizația chineză a absorbit noi influențe, a învățat din punctele tari ale altor civilizații și s-a perfecționat în permanență. Foarte interesantă și **de luat în seamă** este și următoarea cugetare a lui Su Shuyang: *civilizația fiecărei națiuni trebuie să evolueze odată cu vremurile, să absoarbă esențele tuturor civilizațiilor prin comunicarea cu lumea exterioară, să le digere și să le încorporeze organic în propria civilizație, pe care să o actualizeze în permanență și să o facă parte a civilizației omenirii.*

Asemenea preocupări au fost și rămân o politică de stat în China Populară. De aceea, autorul atrage atenția asupra faptului că *provocările valului de globalizare impun ca civilizația chineză să acorde o atenție deosebită propriilor tradiții. China,* continua autorul, *va milita pentru dialog cu toate civilizațiile lumii, pe bază de egalitate, oferind umanității esențele civilizației chineze, cu scopul diversificării și înfrumusețării civilizației lumii.*

După cum sublinia ambasadorul Liu Zengwen, autorul cărții a primit cu multă bucurie vestea traducerii volumului său în limba română. A scris chiar și o postfață specială, și încă una de suflet. Din aceasta să reținem doar: *Cât de mult regret că până în ziua de azi nu am avut norocul să călătoresc în România! Totuși, această țară minunată s-a aflat tot timpul tăinuită într-un colțișor al sufletului meu, ca o soră mai mică a Chinei... Istoria noastră este presărată cu multe prietenii vechi și noi. Acestea îmi vorbesc de parcă apele râului Dâmbovița și clopotele orașului București au străbătut secolele pentru a-mi răsuna în urechi. România visurilor mele a ajuns să mă fascineze și, mai presus de orice, poeții săi străluciți mi-au încântat adesea sufletul cu versurile lor meșteșugite.*

Deci, cum a luat naștere cartea *China: Tradiții și cultură?* Să-l ascultăm tot pe autorul Su Shuyang: *În zilele noastre, China înaintează cu pași mari pe calea dezvoltării pașnice și întreaga lume aude răsunetul pașilor săi și cântecul său însuflețit. Este tot mai mare dorința oamenilor de a cunoaște trecutul și prezentul Chinei, istoria și evoluția civilizației chineze, morala și filosofia originală a Chinei, de a cunoaște forța motrice a Chinei, sufletul chinez.*

Cartea de față, conchide autorul, *este cântecul meu, cântec de dragoste pe care îl dăruiesc patriei mele, cântec de prietenie pe care îl dăruiesc tuturor prietenilor din lume, dornici să înțeleagă China.*

Recuperarea diasporei

Mircea Eliade (I)

Florea FIRAN

Ulise este pentru mine prototipul omului, nu numai modern, dar şi al omului legat de viitor, pentru că este tipul călătorului hăituit. Călătoria sa este o călătorie spre centru, spre Ithaca, sau cu alte cuvinte, spre sine însuşi. El era un bun navigator, dar destinul – mai bine zis, încercările iniţiatice din care trebuie să iasă biruitor – îl constrânge mereu să-şi amâne întoarcerea acasă. Cred că mitul lui Ulise este foarte important pentru noi. Fiecare dintre noi va avea ceva din Ulise, ca şi el, căutându-ne, sperând să ajungem, şi apoi, fără îndoială, regăsind patria, căminul, ne regăsim pe noi înşine.

Mircea Eliade

Nuvelist şi romancier, eseist şi critic literar, filosof şi sociolog, gazetar, profesor universitar de vocaţie, savant în istoria religiilor, Mircea Eliade este unul dintre cele mai complexe spirite enciclopedice din cultura noastră în secolul 20, cu o operă uriaşă şi diversă care l-a impus în rândul marilor umanişti.

Atras deopotrivă, atât de literatură, cât şi de ştiinţă, încă din adolescenţă, Mircea Eliade s-a afirmat în primul rând ca om de ştiinţă, ca autor a mai mult de 30 de volume ştiinţifice traduse în 18 limbi şi a peste 1.200 de articole şi recenzii cu o tematică foarte diversă. El şi-a început însă cariera ca prozator, scriind nuvele şi romane în limba română până aproape de 70 de ani. Într-un interviu dat prin anii '78, autorul se mărturisea: „Dar eu sunt într-un anumit sens şi un om se ştiinţă, silindu-mă să fiu obiectiv în cercetările mele, şi atunci când fac literatură vreau să mă păstrez în acea spontaneitate a visului sau a copilăriei. Cum se ştie, tot ce facem noi în literatură e o nostalgie a copilăriei şi adolescenţei, adică partea cea mai spontană şi mai creatoare a vieţii! M-au întrebat mulţi de ce nu mi-am tradus eu însumi literatura în englezeşte, de exemplu. Probabil că aş fi putut s-o fac, dar prefer să traducă alţii. Cred că nu puteam să scriu literatură decât în româneşte. Dar cred că nici n-ar trebui să scriu altfel, pentru că limba în care am scris şi scriu încă este continuitatea mea nu doar cu trecutul meu, ci cu tot trecutul culturii româneşti. N-am vrut să mă simt deloc un exilat, un om rupt de neamul lui." Capodopera sa literară rămâne *Noaptea de Sânziene,* scrisă în limba română între 1949 şi 1954 şi apărută prima dată în franceză la Editura Gallimard, în 1955, sub titlul *Foret interdite* şi în engleză, *Forbidden Forest,* în 1978, la The University of Notre Dame Press.

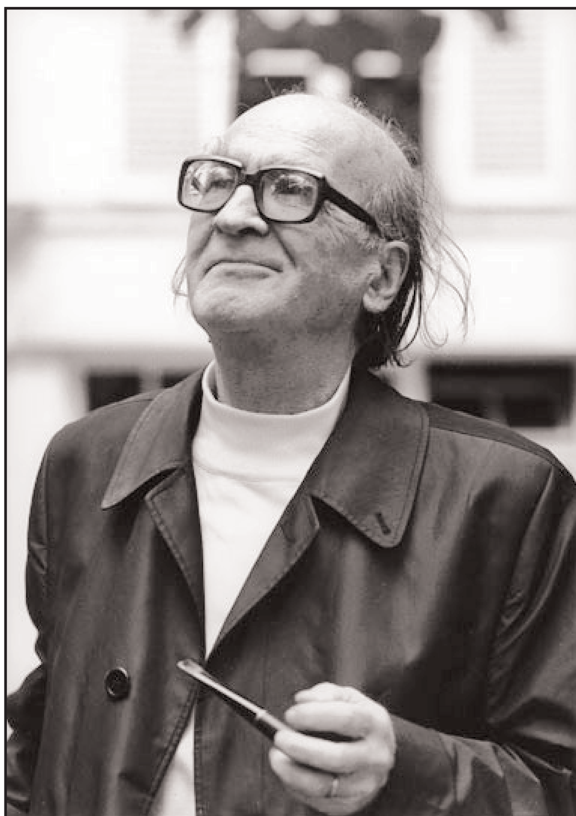
Fiul lui Gheorghe Ieremia (devenit Eliade) si al Ioanei (născută Stoenescu), Mircea Eliade s-a născut la 8 martie 1907, în Bucureşti, şi a trecut în eternitate la 22 aprilie 1986, în Chicago, SUA. Copilăria şi-o petrece în oraşele în care tatăl său era mutat cu garnizoana: la Râmnicu-Vâlcea, Cernavodă (unde face clasa I) şi iarăşi la Bucureşti, continuându-şi studiile la Şcoala Primară de pe strada Mântuleasa (1914–1917), premiant în fiecare an, atras de zoologie şi istoria antică. Elev al Liceului „Spiru Haret" (1917–1925), ca orice tânăr, îşi imagina mereu ceea ce ar fi dorit să ajungă: „...un mare zoolog, un mare pianist, un mare doctor sau un inventator, sau un explorator, sau voi descifra o limbă moartă?"

La 14 ani începe să scrie şi primele nuvele fantastice care îi apar în *Ziarul ştiinţelor populare şi al călătoriilor,* între care şi *Cum am găsit piatra filosofală,* povestire fantastică, distinsă cu premiul I al periodicului amintit (27 decembrie 1921). Din aceeaşi perioadă datează şi *Călătoria celor cinci cărăbuşi în ţara furnicilor roşii,* „un fel de roman de aventuri în care amestecam entomologia, humorul şi fantasticul" (cum va mărturisi în *Amintiri*) şi o serie de schiţe sub genericul *Din carnetul unui cercetaş,* „un fel de jurnal romanţat al excursiilor în Carpaţi, la mănăstirile din Prahova şi Moldova, al călătoriilor din Bucovina şi Transilvania". Concepe şi un roman de dimensiuni ciclopice, *Memoriile unui soldat de plumb,* care urma să înglobeze „nu numai istoria universală, ci întreaga istorie a cosmosului de la originea vieţii până la apariţia omului".

În 1922, după ce publicase peste 50 de articole şi schiţe literare în diferite reviste (uneori semnând cu pseudonimele Silviu Nicoară şi M. Gheorghe), începe să lucreze la prima operă mai amplă – *Romanul adolescentului miop,* „document: exemplar al adolescenţei... mai mult decât un roman autobiografic", rămas inedit timp de şase decenii, până în 1989, când îi apare in extenso, împreună cu urmarea acestuia, *Gaudeamus,* alt roman rămas în manuscris.

Pasionat de Balzac, la 16 ani învaţă însă italiana pentru a-l citi în original pe Giovanni Papini şi engleza pentru a-l cunoaşte pe Frazer. Începe şi studiul limbilor ebraică şi persană, publicând în acelaşi timp articole de istorie a religiilor orientalistice şi alchimie în revistele *Orizontul, Foaia tinerimii, Lumea, Universul, Adevărul literar.* La revista liceului, *Vlăstarul,* al cărei redactor responsabil era, i-a apărut un articol despre Nicolae Iorga, care a atras atenţia marelui savant şi a profesorilor săi.

Din 1925 devine student la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Bucureşti, în cadrul căreia scoate *Revista universitară,* iar în 1928 îşi ia licenţa în filosofie cu o teză despre Campanella. Profesorul său de logică şi metafizică, Nae Ionescu, cunoscut pentru sprijinul ce-l acorda tinerelor talente, îl ia în consiliul de redacţie al ziarului independent *Cuvântul* şi va avea o influenţă decisivă asupra devenirii sale, mărturisită în romanul autobiografic *Gaudeamus.* Eliade călătoreşte foarte mult – în Austria, Elveţia, Italia; îl vizitează pe Giovanni Papini, idolul adolescenţei sale, al cărui roman *Un om sfârşit* i-a marcat începuturile literare.

După cultura italiană, se orientează spre o nouă filosofie, şi anume cea indiană, care devine a doua pasiune a sa. În 1928 Eliade pleacă în India, unde va rămâne pînă în 1932, beneficiind de o bursă particulară de la unul dintre „ultimii mecenaţi indieni" şi se stabileşte la Calcutta unde studiază sanscrita şi yoga cu Surendranath Dasgupta, în casa căruia locuieşte şi cunoaşte pe fiica acestuia, Maitreyi, protagonista romanului său cu acelaşi nume. După şapte luni, va trebui să părăsească locuinţa, Dasgupta aflând de legăturile sale. Urmează o serie de călătorii la mănăstirile din Himalaya, cel mai mult timp consacrându-l exerciţiilor yoga, descifrării textelor sanscrite ori lucrând la teza de doctorat *Istoria comparată a tehnicii yoga* pe care o va redacta între 1930–1932 (apreciată cu „Magna cum laude") şi o va publica în 1936, în franceză, la Fundaţia Regală Română. Rod al studiilor din această perioadă va fi şi romanul *Lumina ce se stinge* (1934), apărut în 1980 şi la Editura Gallimard din Paris.

În decembrie 1931 se întoarce în ţară, chemat de tatăl său pentru satisfacerea serviciului militar. La începutul anului următor îi apare cartea de eseuri *Solilocvii,* iar în 1933, romanul *Maitreyi,* în a cărui elaborare stă experienţa din India şi date autobiografice. Este cartea care l-a făcut celebru la 26 de ani. Romanul *Maitreyi* a fost distins cu premiul Techirghiol-Eforie, din comisie făcând parte G. Călinescu, Şerban Cioculescu, Mihail Ralea, Perpessicius, Cezar Petrescu. Luându-şi doctoratul, este numit profesor la catedra de filosofie a Universităţii din Bucureşti unde îşi deschide cursul despre *Problema răului în filosofia indiană.*

Între 1923 şi 1943, Mircea Eliade publică peste 22 de volume de proză, eseuri şi lucrări ştiinţifice care conţin gândirea şi fantezia autorului. 1936 este anul când îi apar cărţile *Întoarcerea din rai, Oceanografie, Alchimia asiatică* şi *India,* aceasta din urmă fiind o mărturie extraordinară a civilizaţiei şi spiritualităţii orientale făcute de un român. Un an mai târziu este ales în Comitetul Societăţii Scriitorilor Români şi publică alte două cărţi: *Santier,* un jurnal intim care are numeroase corespondenţe cu alte lucrări ale sale, şi romanul *Huliganii,* al doilea episod din ciclul romanesc *Întoarcerea din rai.*

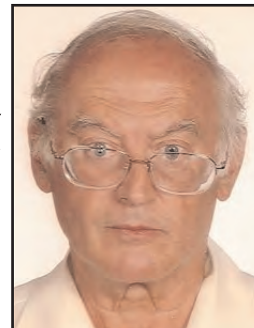
Mircea Eliade se dezvăluie în continuare un romancier productiv, cu variate deschideri şi disponibilităţi narative, publicând romanul fantastic *Domnişoara Christina* (1936), *Şarpele* (1937), *Nuntă în cer* (1938). Editura Fundaţiilor Regale publică, sub îngrijirea lui M. Eliade, cele două volume *Scrieri literare, morale şi politice* ale lui B.P. Hasdeu, pentru care S.S.R. îl sărbătoreşte pe autorul lui *Maitreyi.*

În primăvara lui 1939, M. Eliade publică primul număr al revistei *Zamolxis,* iar cel de-al doilea în 1940, la Paris, la care colaborează savanţi italieni, englezi, francezi, germani. Între aprilie şi septembrie 1940 este ataşat cultural al Legaţiei Române de la Londra, iar din 1941 până în 1944 consilier cultural la Ambasada din Lisabona, când învaţă portugheza şi scrie în româneşte la *Tratatul de istoria religiilor şi Mitul veşnicei reîntoarceri.* În acest timp îi apar amplele nuvele fantastice *Secretul doctorului Honigberger* şi *Nopţi la Serampore, Mitul reintegrării, Comentarii la legenda Meşterului Manole* şi *Insula lui Euthanasius,* iar Teatrul Naţional din Bucureşti îi joacă în premieră, cu o distribuţie de excepţie, piesa *Iphigenia,* în care se regăsesc implicaţii ale unor motive mitice carpato-balcanice.

Din 1945, M. Eliade pleacă la Paris, unde rămâne în exil până în 1957, după care se stabileşte la Chicago, ca profesor de istoria religiilor. La Paris, invitat de profesorul savant G. Dumézil, ţine un curs liber la L'École des Hautes Études ce va constitui primele trei capitole din viitorul tratat de *Istoria religiilor.* Conferenţiază la Sorbona şi colaborează la numeroase reviste: *Critique, Revue de l'Histoire des religions, Comprendre, Paru* etc. Îi apare *Tehnique du yoga* (Gallimard, 1948), „o carte exactă, bine documentată, temeinic gândită", şi *Istoria religiilor* (Editions Payot, 1949). Intră în relaţii cu personalităţi româneşti stabilite în capitala Franţei, între care Emil Cioran, Elena Văcărescu, Eugen Ionescu, George Enescu şi este invitat să conferenţieze la Roma, München, Freiburg, Strasbourg, Ascona etc. Sub titlul *La Nuit Bengali,* apare la Editura Gallimard traducerea franceză a romanului *Maitreyi,* considerat de Gaston Bachelard „o mitologie a voluptăţii".

(Va urma.)

Exerciţii de aerostaţie

Mircea OPRIŢĂ

Nu e cazul să începem subiectul cu Icar şi cu alţi amatori de zbor, mai mult sau mai puţin legendari, cum o face Pierre Versins în *Encyclopédie de l'utopie, des voyages extraordinaires et de la science-fiction.* E adevărat, Cyrano de Bergerac consemnează unele impresii aeriene de pe traseul zborului „său" prin atmosfera Pământului şi prin spaţiul cosmic, realizat cu un dispozitiv tehnic-minune: o centură de recipiente din care „combustibilul" (picăturile de rouă) se evaporă sub acţiunea razelor solare, asigurând astfel propulsia. Totuşi, de aerostaţie nu putem vorbi cât de cât serios decât după experienţa fraţilor Montgolfier, care reuşeau să ridice în aer un aerostat la 1783. Înainte de a fi detronat de aparatele mai grele decât aerul, balonul a putut trece drept mijlocul tehnic ideal pentru arta zborului şi nu întâmplător amatorii de călătorii în ţări şi continente necunoscute se vor servi de el, înlocuind corabia clasică a autorilor mai vechi şi schimbând astfel ruta marină cu una atmosferică. Pentru utopişti, când apelează la el, aerostatul reprezintă un pretext vag de a începe oarecum extravagant o aventură prin idealitatea moralizatoare a unei lumi născocite.

Dar secolele înaintează şi îl vom vedea la un moment dat pe Jules Verne luând foarte în serios perspectiva deschisă de acest nou mijloc de transport şi imaginându-şi, în *Cinci săptămâni în balon* (1863), momente de aerostaţie verosimile, plasate în contextul unei aventuri imaginare printr-o Africă reconstituită din atlase şi enciclopedii. Asemenea preferinţe, mai modeste totuşi, apar şi la români, bunăoară la Demetriu G. Ionnescu, pentru care balonul rămâne un vehicul excelent de contemplare aeriană a Bucureştilor la începutul celui de-al patrulea mileniu (*Spiritele anului 3000*, 1875), sau la B. Brănişteanu, autor al schiţei comic-anticipatoare *Cârma balonului* (1902), unde pe cerul capitalei roiesc în anul 2000 dirijabile cam în felul în care le vedem figurate în albumele lui Albert Robida, iar municipalitatea e constrânsă să ia măsuri de reglementare a acestui debordant trafic aerian. Louis-Sebastien Mercier anticipa baloane dirijabile intercontinentale încă pe la 1786, rezervându-le un întreg capitol în a doua ediţie a romanului său *Anul două mii patru sute patruzeci.*

Rămânând încă o clipă alături de enciclopedistul elveţian, să reţinem ironia cu care se rememorează contribuţia „unui oarecare inspector al Academiei, cadru didactic universitar", Charles Guyon, cel care la 1888 „îşi împingea stupiditatea şi incultura până acolo încât face ca personajele sale să termine în chip reuşit o *Călătorie pe planeta Venus* cu balonul". Critica se adresează aici mai degrabă veleităţilor academice ale autorului decât însuşi pretextului „astronautic" în sine, aşa eronat cum ni-l revelează conştiinţa ştiinţifică de astăzi. La 1835, Edgar Allan Poe imagina şi el în *Nemaipomenita aventură a unui oarecare Hans Pfaall* o călătorie în Lună realizată cu balonul, iar opţiunea pentru un asemenea mijloc interplanetar – într-o vreme când racheta încă nu bântuia, ca idee, prin mintea niciunui anticipator – nu scade meritele literare ale scriitorului american. Dimpotrivă, povestirea respectivă rămâne puternic ancorată în memoria urmaşilor.

Un autor român, Alexandru Speranţă, o „rescrie" în modul său mai curând amatorial decât realmente profesionist, cu destulă pasiune pentru subiect, totuşi, ca să merite a fi citat aici. E adevărat că balonul „Săgeata", cu care se întreprinde zborul din *O călătorie în Lună* (1907), nu mai e clasicul vehicul lăsat la cheremul vânturilor, ci o construcţie gigantică, umplută cu hidrogen, dar condusă „de două elice în orice direcţie dorită, puse în mişcare de o forţă motrice de peste 2.000 cai putere". Având „aspectul unui monstru din poveşti", balonul acesta capabil să se deplaseze cu 6-700 km pe oră mai prezintă şi alte ciudăţenii tehnice uimitoare, bunăoară capacitatea de a se opri brusc în punctul dorit, ori de a ţâşni în sus sau în jos pe verticala locului cu viteza unui reactor. Cu o astfel de înţelegere laxă a tehnologiilor aerospaţiale, fie şi anticipate, nu e de mirare că autorul tratează superficial şi fenomenele de aerostaţie existente pe traseul Pământ-Lună, preferând să pună la îndoială cunoştinţele ştiinţifice referitoare la structura mediului interplanetar. Viteza fenomenală a balonului reduce observaţia la „o lumină strălucitoare", feerică, pe fond zgomotos, întrucât pasagerii au impresia că ar călători „într-un tren fulger". Documentarea pentru călătorie se face din zbor şi oarecum la întâmplare, lecţiile savante ale astronomiei căzând pe un teren de naivitate abia trezită din profunda ei ignoranţă.

Balonul fraţilor Montgolfier

Tot un fel de „balon-aeroplan" este şi vehiculul cu care se produce deplasarea cosmică, de data asta spre o destinaţie mai puţin concretă decât Luna, în textul intitulat *Un reporter în noua planetă Aurora* (tot 1907) de Amargo. Pasiunea pentru viteză a acestui necunoscut o întrece pe a lui Alexandru Speranţă, întrucât nava sa circulă cu 200.000 km pe minut, ceea ce exclude complet orice fenomen normal de aerostaţie, „năsbâtele" cosmice fiind aici doar nişte aeroplane-pirat cu care exploratorii spaţiali sunt obligaţi să se angajeze în luptă.

Altfel stau lucrurile, însă, în cazul lui Henric Stahl, alt pionier al anticipaţiei româneşti, autor instruit şi tentat de o veritabilă experienţă a popularizării ştiinţifice. Romanul intitulat *Un român în Lună* (1914) şi-a propus explicit să prezinte cititorului, într-o formă plăcută, fenomene astronomice şi de aerostaţie. Nava imaginată de el, „aerosfredelul" înzestrat cu un dispozitiv refractar gravitaţiei, îi permite personajului narator să se desprindă lent de suprafaţa terestră şi să-şi facă meticulos observaţiile pe traseul unei asemenea înălţări leneşe prin atmosfera Pământului. Astfel, se comentează cu voluptate diverse curiozităţi deduse din studiul teoretic al ascensiunii, situaţii abstracte redate prin imagini intuitive. Un curios efect de percepţie vizuală face ca, pe măsura ridicării observatorului, perspectiva să i se schimbe, dându-i impresia că orizontul se ridică şi el, ca şi cum Pământul ar fi concav, nu sferic. Cum manevrarea lesnicioasă a aerosfredelului îi permite diverse iniţiative experimentale prin atmosferă, călătorul îşi rezervă plăcerea de a admira apusul soarelui de mai multe ori în aceeaşi seară, în funcţie de locurile de pe verticală unde staţionează. Călătoria îi prilejuieşte şi incidente neplăcute, sufocarea din lipsă temporară de oxigen, beţia oxigenului în exces, gerul siberian al înălţimilor stratosferice, toate aceste neplăceri remediate printr-o tehnică amatoricească în comparaţie cu foarte moderna soluţie a zborului antigravitaţional ce motivează acţiunea romanului. Deasupra Polului Nord, aeronautul vede soarele înaintând încet „din Asia spre America, făcând ocolul polului", încât fenomenul lungilor zile şi nopţi polare dispare pentru el. Ajuns în spaţiul cosmic, scapă în ultima clipă de ciocnirea cu un bolid, însă aerosfredelul devine în chip straniu satelit al acestuia şi, deturnat de la obiectivul său selenar, parcurge câteva orbite descendente în jurul planetei, până când naratorul găseşte o naivă soluţie salvatoare. Undeva, între Pământ şi Lună, Stahl îşi închipuie fenomenul spectaculos al unei duble eclipse produse simultan, de Soare şi, totodată, de Lună, aceasta, urmărită „de sus", pe traseul parcurs de conul de umbră de-a curmezişul planetei.

Asemenea situaţii astronomice sunt imaginate, evident, din perspectiva obiectivului principal al lui H. Stahl, care este instrucţia lejeră a unui cititor lipsit de cultură în general şi cu atât mai mult lipsit de dimensiunea ştiinţifică a culturii. Dincolo de limitele atmosferice ale planetei noastre, unde atenţia autorului se îndreaptă în mod firesc spre nivelul macroscopic al Cosmosului, observaţia „telescopică" se însoţeşte de o meditaţie menită să trezească o tulburătoare conştiinţă a adevăratelor proporţii din Univers. Aceasta este, de fapt, raţiunea filozofică a prelucrării abstracţiunilor astronomice familiare autorului sub formă de imagini concrete.

Obiectivul lecţiei astronomice va fi prezent încă multă vreme în anticipaţia noastră, însă pasiunea pentru descrierea fenomenelor aerostatice se va diminua pe măsură ce locul balonului în călătoriile spaţiale va fi luat de alte vehicule, mai potrivite pentru deplasările cosmice. Străpungând vertiginos pătura atmosferică, racheta nu mai permite ochiului jubilaţii de felul celor trăite de aeronautul lui Henric Stahl. Câmpul observaţiei se limitează de-acum, ca în romanul *Drum printre astri* (1954) de I.M. Ştefan şi Radu Nor, la o repede trecătoare imagine a Pământului văzut de deasupra ionosferei, cu mări sânteietoare şi continente pătate de umbre şi culori. Chiar şi peisajul cosmic, deşi e considerat de autori impresionant până la înmărmurire, prezintă doar câteva secvenţe rapide, profilate în alb-negru, şi populate mediocru de un minimum de corpuri cereşti evocate.

Pe măsură ce „opera" noastră spaţială câştigă experienţă, scrierile se concentrează asupra altor elemente ţinând de această aventură imaginară. Fenomenele de aerostaţie ies cu totul din atenţia autorilor, din două motive esenţiale: ele sunt de-acum cunoscute de toată lumea şi e greu să se poată introduce în şirul lor ceva nou, iar, pe de altă parte, importanţa lor în contextul unei călătorii cosmice moderne rămâne complet neglijabilă. Nici măcar subgenul steampunk, unde balonul revine adesea ca vehicul comico-ironic al aventurilor prin complicate lumi paralele, nu mai este interesat de o veritabilă lecţie aeronautică. Parisul de la 1700, în care Peter Nicholls vedea un veritabil „Cap Canaveral al secolului", rămâne totuşi mult în urmă şi, la fel, mai întârziatele noastre exerciţii ficţionale de zbor cosmic de la începutul secolului XX.

Ars longa...

Victor Hugo desenator

Mariana ȘENILĂ-VASILIU

Unul dintre cele mai fermecătoare și pline de atmosferă locuri din Paris este, fără îndoială, Place des Vosges. Rând pe rând, târg de cai în secolul XVI, devenind ulterior câmp pentru organizarea turnirurilor, iar în cele din urmă piață publică, ea își păstrează și azi atmosfera istorică și parfumul de epocă. Crearea pieții Vosges a fost ideea lui Henri IV care dorea, printre altele, să șteargă răul renume ce-l dobândise terenul în urma uciderii regelui Henri II de către Montgomery în turnirul organizat în 1599. De altminteri, cu profunzimea și agilitatea spiritului ce-l caracteriza, Victor Hugo a conchis că „lovitura de lance a lui Montgomery a creat Place des Vosges". Inițial, se numea Place Royal, atât după statuia ecvestră pe care Catherine de Medici a pus să fie înălțată în amintirea soțului său, cât și după pavilionul regal construit aici, dar care n-a fost niciodată locuit de familia regală. În același loc a avut loc căsătoria Annei de Austria cu viitorul Louis XIII și, în contrapartidă, a prințesei Elisabeth de France cu viitorul monarh spaniol, Philippe al IV-lea.

Cu timpul, în jurul pieței s-au ridicat 36 de clădiri, dar, indiferent de perioada când au fost înălțate, ele creează un ansamblu unitar în stil renascentist francez. Cu șirul de arcade ce tivesc precum o dantelă parterul clădirilor, cu amestecul de cărămidă și piatră al fațadelor și acoperișurile de ardezie, clădirile creează, prin frumusețea acordurilor cromatice și atmosferă istorică, un loc de neuitat. Cu peluzele de un verde crud, semănată ici-colo de boschete decorative și de fântâni arteziene, din mijlocul căruia saltă în sa statuia greoaie ce a înlocuit-o pe cea originală, piața interioară aduce un plus de frumusețe ansamblului arhitectonic.

În secolul al XVII-lea ea a atras ca un magnet diverse personalități ce au roit ca niște fluturi în acest loc. Sully, Marion Delorme, prințesa de Rohan și Guéménné, Richelieu, doamna de Sévigne (a locuit și ea în Place Royal înainte de construirea Palatului Carnavelet), „prețioasele" Bossuet, cu toții au fost locatarii imobilelor din Place Royal. În secolul XVIII, centrul de greutate al high-life-ului s-a mutat în cartierul Saint-Germain și puține personalități au continuat să locuiască aici. La începutul secolului XIX locul începea să fie părăsit. Doar două figuri ieșite din comun, tragediana Rachel și Victor Hugo, și-au avut locuințele în Place des Vosges. Motivul schimbării denumirii pieței din Place Royal în Place des Vosges îmi scapă.

În 1832, Victor Hugo a ales să locuiască într-un apartament din „hotel"-ul de la numărul 6, unde a rămas până în 1848. Trecutul istoric al locului și atmosfera medievală, pe jumătate renascentistă, i-au stârnit interesul și l-au inspirat din moment ce în acest loc a scris *Lucreția Borgia, Maria Tudor, Angelo, Ruy Blas, Burgravii, Cântecele amurgului, Raze și umbre, Voci interioare, Ultimele zile ale lui unui condamnat* și *Claude Gueux.* Tot aici a redactat și pus la punct, spre editare, notele de călătorie din voiajele făcute în anii 1838, 1839 și 1840, scrise sub forma unor scrisori adresate unui prieten, apărute ulterior sub simpla denumire *Rinul.* Aerul aparte al acestui volum este dat de faptul că el a fost ilustrat cu desenele autorului, lucru puțin obișnuit atunci, când ilustrațiile cărților erau încredințate unor gravori și graficieni de meserie.

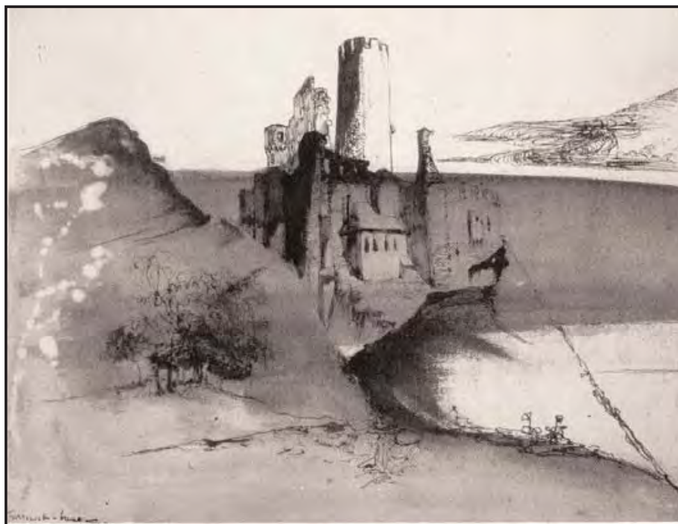
Am călcat de două ori pragul fostului apartament al scriitorului, devenit între timp Muzeul „Victor Hugo" (apartamentul a fost achiziționat de Primăria Parisului încă în timpul vieții acestuia, în 1873, și a devenit muzeu în 1902).

Detest casele memoriale din cauză că sunt lipsite de atmosfera autentică și pentru că ceea ce prezintă este o imagine mai conformă cu gândirea muzeografului decât cu spiritul celui care a trăit în acel mediu și l-a modelat după firea sa. Totuși, ideea că în muzeu a fost conservat mobilierul creat de însuși Hugo, că în mare parte locuința a rămas intactă și păstrează intact interiorul așa cum a fost, m-a incitat să-i trec pragul în 1991. Ce m-a uimit au fost desenele și laviurile scriitorului, de o ingeniozitate și o expresivitate neobișnuită. Așa am aflat de dubla calitate a lui Victor Hugo, de literat și artist dăruit cu har și talent.

Era scriitorul conștient de valoarea artistică ridicată a graficii sale? Răspunsul la această întrebare se află în testamentul său redactat cu doar patru zile înaintea morții survenite la 22 mai 1885: „Dăruiesc toate manuscrisele mele și tot ce se va găsi scris sau desenat Bibliotecii Naționale din Paris, care va deveni într-o zi Biblioteca Statelor Unite ale Europei".

Textul arată două lucruri: primo, că Victor Hugo considera egală opera sa grafică cu scrierile sale; secundo, că, înaintea lui Churchil și Jean Monnet, el a prevăzut unificarea Europei – el a numit asta „Statele Unite ale Europei", azi se numește Uniunea Europeană.

În ceea ce privește desenul, acesta a fost pentru Victor Hugo o urgență la fel de stringentă ca și scrisul. Modul în care a înțeles să-și ilustreze cu propria-i grafică volumul *Rinul* arată că nu e vorba despre un capriciu, cât faptul că era conștient că unele lucruri sau stări sufletești, ce nu pot găsi echivalentul în cuvinte, pot fi exprimate prin intermediul viziunii plastice, de unde și obiceiul de a purta asupra lui un carnet pentru schițe alături de nedespărțitul său carnet de idei literare. Despre Victor Hugo se poate spune că a fost un vânător împătimit de imagini, scrise ori desenate. În călătoriile întreprinse nota înfrigurat ceea ce vedea și-l impresiona cu încăpățânarea turistului de azi de a fotografia. Dar dacă fotografia turistică este adesea fadă și lipsită de personalitate, în cazul artei, personalitatea desenatorului își spune cuvântul. Victor Hugo nu era un oarecare, ci un vector purtător de puternice energii în tot ceea ce făcea. Gheara leului se simte în desen la fel de puternică precum în scrierile lui.

Anunțul expoziției organizate de Muzeul „Victor Hugo", „Dix ans d'acquisitions" m-a făcut în 2007 să trec din nou pragul apartamentului de la numărul 6 din Place des Vosges. Aveam să descopăr un altfel de artist decât cel pe care îl cunoscusem odinioară, de astă dată fiind expuse, printre achiziții, desene, laviuri și colaje de o tulburătoare modernitate, unele de-a dreptul abstracte putând fi luate drept opere ale unui artist din secolul XX. Muzeul mai organizase anterior, între 2000 și 2006, alte trei expoziții pe care, din păcate, nu le-am văzut: „Du chaos dans le pinceau" (ce titlu sugestiv), „Aubes" și „Cet immens reve de l'ocean".

Nu cunosc amănunte privind educația artistică a lui Victor Hugo, însă limbajul de specialitate folosit în scris dovedește un bun cunoscător al istoriei artelor, iar nivelul desenelor sale este cel al unui profesionist care îl apropie de artiștii de seamă ai primei jumătăți a secolului XIX. Atmosfera din creațiile sale amintește uneori de romanticii germani, alteori de cea din gravurile lui Gustave Dore și de destule ori de desenul spontan, liber și nervos al lui Delacroix. Cel puțin câteva dintre laviuri mi-au reamintit de acele splendide prin forță,

concizie și capacitate de abstractizare laviuri ale celui din urmă, „Patru studii pentru zidurile orașului infernal Dite", văzute la Louvre în expoziția de desene a lui Delacroix din 2004. Referindu-se la grafica lui Delacroix, Philarete Chaslis scria că pictorul „face conturul să tremure, sperând să dea liniei emoția culorii". Definiția rămâne valabilă și pentru anumite desene și laviuri ale lui Victor Hugo care, prin spirit, se alătură viziunii și chiar manierei de lucru a celui mai bun colorist și desenator francez din prima jumătate a veacului al XIX-lea care, incontestabil, a fost Delacroix. Asemenea aceluia, scriitorul nu se împotmolește în detalii, în redarea cât mai exactă a realității, ci caută să sugereze prin tușe-sinteză atmosfera, adeseori cerul frământat ori valurile rostogolite ale mării umplând pagina. Subiectul devenea atunci doar un pretext pentru vocalize grafice. Trăsături largi de pensulă mătură foaia de hârtie creând un spațiu și o atmosferă fantastică, neliniștitoare, specifică romantismului. Alteori, când „motivul" (cum numesc pictorii acea felie de natură pe care o pictează) o cerea, era atent la arhitectură, la crestele munților pe care le caligrafia, însă deformările expresive la care ajunge arată că nu suportă niciun fel de constrângeri, indiferent de unde ar fi venit, că personalitatea sa nu se subordona nici învățăturilor primite, nici naturii și nici modei artistice, că nu-i păsa de nimeni și nimic. Nu existau decât el și voința lui, el și visările lui, el și cerul furtunos, veșnic schimbător, căruia îi seamănă, el și marea în perpetuă mișcare, căreia i se asemuia. Pensulele ori creionul erau terminațiile nervoase ale unui spirit veșnic în căutare, veșnic neliniștit, ale unei energii umane uriașe cum arareori a dat omenirea. Realist sau fantastic, concret sau abstract, pentru el nu erau decât cuvinte, important era să exprime ce simte, să-și transpună visările și înainte de toate pe sine.

Ars longa...

Scurt istoric al artelor plastice în Câmpulung Muscel (IV)

Gheorghe PAULIAN

Ați născuți din familie de preot sunt băieții lui *Dimitrie Ionescu Mirea* (în catagrafia vremii, la Câmpulung nu găsim numele de Mirea; probabil că era un supranume al popii, venind de la o „biserică de mir"), *Gheorghe* (născut la 1852), care ajunge pictor, și *Dimitrie* (născut la 1864), care ajunge sculptor. Pictorul este elev la Câmpulung, apoi la Colegiul „Sf. Sava", București, și tot acolo devine elevul lui Aman și Tattarescu. Obține o bursă pe seama căreia pleacă la Paris, unde studiază cu H. Lehman și Carolus Duran. Pleacă cu Nicolae Grigorescu, Sava Henția și Carol Popp de Szathmary pe câmpurile de luptă din Bulgaria, ca reporteri de război. Plin de talent și de idei academice, decorează Banca Națională a României, Ministerul de Finanțe, Casa Scriitorilor, Palatul Cantacuzino. În 1924 câștigă „Marele Premiu Național" pentru pictură. Este medaliat la expoziții de pictură în străinătate. În 1891 este numit profesor la Școala de Belle Arte din Capitală și apoi director tot aici. Are elevi pe Gh. Petrașcu, Steriade, Eustațiu Stoenescu. Moare în 1934.

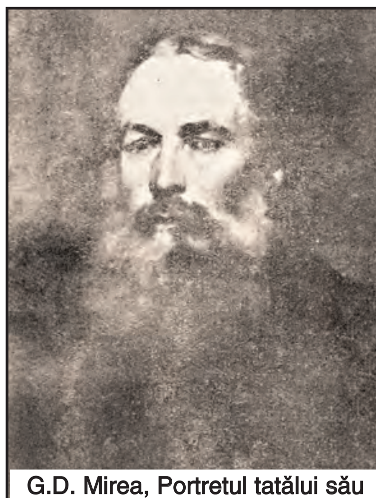
Fratele său *Dimitrie* studiază la București, München și Paris și ajunge profesor la Școala de Arte Frumoase din București. A fost profesor de desen și la Școala Normală „Carol I" din Câmpulung, unde îl remarcă și încurajează pe viitorul sculptor Dimitrie Mățăoanu. A sculptat lucrări de mici dimensiuni, portrete și compoziții în bronz de interior. Parte dintre ele se află la Muzeul Câmpulungului. Una dintre lucrările cu care orășenii se întâlnesc zilnic în centrul orașului, în fața Palatului de Cultură, este bustul în bronz al legendarului Negru Vodă.

O figură câmpulungeană proeminentă și aparte, legată de artele plastice, este academicianul prof. *George Oprescu,* cu care România, în perioada modernă, completează pleiada marilor istorici de artă de faimă europeană. Născut la 27 noiembrie 1881, începe studiile cu Școala Primară Nr. 1 (cea mai veche din țară), în Câmpulung, și le termină cu Facultatea de Litere a Universității din București. După o scurtă perioadă ca profesor la Universitatea din Cluj, revine ca titular al catedrei de istoria artelor la Universitatea din București. Devine decan al Facultății de litere și desfășoară o strălucită activitate didactică la Institutul „Nicolae Grigorescu" și la Institutul de Arhivistică, Bibliografie și Muzeistică. Înaltă calitativ viața tuturor muzeelor din țară. Conduce Muzeul de Artă „Toma Stelian" și Muzeul Național de Artă.

C. BARASCHI - ȚĂRANCĂ

Pasionat colecționar, își dezvoltă cu simț științific colecția sa de artă, cu un conținut de inestimabile valori, pe care apoi o donează statului român. A elaborat peste 100 de volume, studii tratând arta românească și europeană, având o strălucită înclinare critică, analitică și sintetică în elaborarea de lucrări monumentale. A desfășurat o prestigioasă activitate pentru România pe plan internațional pe tărâmul artelor și culturii, ocupând funcția de Secretar al Comisiei Internaționale pentru Cooperare Intelectuală din fosta Societate a Națiunilor Unite, cu sediul la Geneva. A cunoscut celebre personalități ale vremii, pe Einstein, Fermi, Bergson, Curie. Venea foarte des la Câmpulung și vizita Muzeul unde eram și eu tânăr salariat. Într-una din dăți i-am creionat un profil pe care mi l-a privit cu atenție, mi l-a cerut, eu i l-am dat cu bucurie și, adresându-se domnului dr. Mârțu, directorul muzeului i-a spus: *„Na!, că m-am făcut și c-un desen în profil pentru medalie".*

G.D. Mirea, Portretul tatălui său

O altă figură emblematică pentru artele plastice câmpulungene este arhitectul *Dumitru Ionescu Berechet,* născut la 1896. După școala primară (nr. 1), pleacă la liceu la Focșani. Termină Academia de Arhitectură din București ca student al lui Petre Antonescu și Duiliu Marin Cerchez. Întreprinde călătorii de studii în Turcia, Grecia, Egipt, Siria, Israel. Întors în țară, în tot ce întreprinde se simte efortul de a reconcilia arhitectonic modernismul cu tradiția românească. La Câmpulung realizează clădirea impunătoare a prefecturii județului, actuala primărie a municipiului, o serie de case care actualmente sunt de patrimoniu, dintre ele impunându-se conacul neo-brâncovenesc Anastase. Restaurează mânăstirile Plumbuita, Căldărușani, Cernica, Palatul Patriarhiei Române. Realizează Căminul Românesc din Ierusalim, monumente din Iordania. Se stinge din viață în 1969.

Un artist de prestigiu al Câmpulungului a fost sculptorul *Constantin Baraschi* (1902-1966), născut în cartierul Olari, unde a și făcut ucenicie la ultimii olari. Termină școala primară și liceul în orașul natal, continuă cu studii de specialitate în țară și apoi în Franța, fiind elevul lui Bourdelle, însă lucrează și cu sculptorul Ivan Mestroviè. La 27 de ani, la Barcelona, obține Marele Premiu de Onoare, în 1929. Elaborează primul tratat de sculptură în limba română. Este extrem de prolific. Execută numeroase lucrări de artă monumentală. Devine membru corespondent al Academiei, artist al poporului și maestru emerit al artei.

D. MĂȚĂOANU - OSTAȘUL ELIBERATOR

Lucrează imens: *Țărancă cu vas pe cap,* din piața orașului, bustul lui Nicolae Bălcescu, cea mai reușită reprezentare a marelui revoluționar, bustul lui George Oprescu din Grădina Publică și tot aici bustul lui ca autoportret, bustul lui Oprea Iorgulescu, impunătorul Bălcescu din Pitești, basorelieful de la Casa Centrală a Armatei din București. Are lucrări răspândite în toate muzeele țării și în multe din străinătate.

Ceva mai înaintea lui, un alt sculptor foarte talentat a fost și *Dimitrie Mățoanu,* care studiază la Paris cu maestrul Ernest Dubois. Revenit în patrie, lucrează mult, printre altele, statuia Ostașului Eliberator din fața Hotelului Regal din Câmpulung și o seamă de alte monumente închinate eroismului ostașilor din Rucăr, Mățău, Jugur, Bălilești, Mangalia.

În București, lucrează busturi precum cel al Elenei Heraclide, al poetului Dimitrie Nanu, al pionierului aviației Aurel Vlaicu, sau *Cap de copil* ori *Cap de chinez,* pentru care și obține un premiu I la o expoziție de la Paris.

Contemporanii îl caracterizau astfel: *„Talent fără seamăn, plin de modestie, darnic peste măsură, muncitor cu o tenacitate rară într-o lume bănuitoare și adeseori neînțelegătoare".* Se sinucide la numai 41 de ani, în București, pe data de 3 iulie 1929.

(Va urma.)

Semnează în acest număr